

JERNEY JÁNOS

A' MAGYARORSZÁGI

KÁPTALANOK ÉS KONVENTEK'

MINT HIELMES ÉS HITELES HELYEK' TÖRTÉNETE.

T A R T A L O M.

	Lap.
I. A' magyarországi káptalanok és konventek', mint hiel-	
mes és hiteles helyek' története. Jerney Jánostól	V
Előszó	VII

Első szakasz. Kalauz a' honi levelek' ismertetésére.

Általános nézetek az okmányok' alakjairól, különösen a' privile-	
giális levelekről	3
I. Ország' rendes bírái, zászlósai és főpapok	19
II. Hiteles helyek	23
Szerzetes rendek	26

Második szakasz. A' hiteles helyek' ismertetése.

A) Káptalanok	35
1. Aradi káptalan	35
2. Bácsi káptalan	37
3. Beszterezebányai káptalan	38
4. Bozniai (diakovári) káptalan	39
5. Budai káptalan	40
6. Csanádi káptalan	42
7. Csazmai káptalan	43
8. Diakovári káptalan	45
9. Egri káptalan	45
10. Esztergomi főkáptalan	48
11. Fejérvári (Székes) káptalan	50
12. Fejérvári (erdélyi) káptalan	51
13. Győri káptalan	54
14. Háji káptalan	56
15. Hantai káptalan	57
16. Kalocsai káptalan	59

	Lap.
17. Kői káptalan	61
18. Misyeyi káptalan	64
19. Nyitrai káptalan	65
20. Pécsi káptalan	66
21. Posegai káptalan	68
22. Pozsonyi káptalan	69
23. Szatmári káptalan	70
24. Szegniai káptalan	70
25. Szepesi káptalan	71
26. Szerémi káptalan	72
27. Szombathelyi káptalan	73
28. Titeli káptalan	73
29. Vácsi káptalan	75
30. Váradi (Nagy) káptalan	76
31. Vasvári káptalan	78
32. Veszprémi káptalan	80
33. Zágrábi káptalan	82
34. Dalmátországi káptalanok	84
B) Konventek	85
1. Almádi konvent	85
2. Bakonbéli konvent	85
3. Bélai konvent	87
4. Bői konvent	88
5. Budafölkévi konvent	89
6. Büi keresztesek' konventje	90
7. Csornai konvent	91
8. Dümölki konvent	93
9. Esztergomi keresztesek' konventje	93
10. Fejérvári keresztesek' konventje	94
11. Hatvani konvent	96
12. Jászói konvent	98
13. Kapornaki konvent	100
14. Kolosmonostori konvent	101
15. Leleszi konvent	102
16. Majki konvent	103
17. Marmarosi konvent	104
18. Meszesi konvent	106
19. Pásztói konvent	108
20. Pécsváradi konvent	109
21. Péterváradai konvent	110
22. Ságbi konvent	110
23. Somogyi konvent	111
24. Soproni konvent	112
25. Szalavári konvent	113

	Lap.
26. Szegszárdi konvent	114
27. Szentbenedeki konvent	115
28. Szentjogi vagy jobbi konvent	116
29. Szentmártonhegyi konvent	118
30. Szepesti konvent	119
31. Tihanyi konvent	120
32. Tordai konvent	120
33. Turóczi konvent	121
34. Újudvari konvent	122
35. Váradi (Nagy) konvent	122
36. Vásárhelyi apácza-konvent	124
37. Zobori konvent	125
a) Az augustinianok' fejevári (erdélyi) konventje	126
b) Fejevári prédikatoriak' konventje	128
c) A' hévizi (felső fejevmegyei) konvent	128
Keresztényi ispotályosok', lebényi, silisi, telki benedekiek, zirczi cisterciták' konventje	129

*Harmadik szakasz. A' privilegiumok' némi záradékairól,
és azok' kiadóiról.*

III. Privilegiumok' adói	133
a) A' királyok 's erdélyi fejedelmek' leveleiben	140
b) Hiteles helyek' leveleiben	144
c) Az ország' rendes bírái, főpapok és városok' leveleiben	147
Mutatója a' káptalani és konventi hiteles pecséteknek betűrendben	154
Figyelmeztetés	164

II. Okmányi kalászat. I-XXXII. Wenzel Gusztávtól 165

I.

A' MAGYARORSZÁGI

KÁPTALANOK ÉS KONVENTEK'

MINT HIELMES ÉS HITELES HELYEK' TÖRTÉNETE.

JERNEY JÁNOSTÓL.

ELŐSZÓ.

„*Magyarország a' régi oklevelek' hazája!*“ Ekkép nyilatkozott egy, már régebben elhúnyt nagy tudományú diplomaticusunk a' honi oklevelek' tömértéksége fölött, a' nélkül azonban hogy azok' számadatos sokaságát bármi részben is fejtegetni képes volt volna. És valósággal, alig létezik Európában tartomány, melly annyi régi okiratokkal bővelkednék, mint édes hazánk. Okát e' bőségnek könnyebb megfejtetni, mint számokkal vagy csak hozzávetőleg is előállani. Ősi alkotmányunk szerint a' magyarföldi javak és örök birtokok nyolczszáz év óta okmányok' erejénél fogva szereztettek, kormányoztattak és őriztettek meg, mellyekből kifolyó jogok szakadatlanúl az újabb korig teljes érvényességnek örvendének.

„Magyarország tehát az okmányok' hazájának méltán nevezhető“ viszhangozzuk mi is; de fájdalom! az irodalom és tudós sereg távulsem használá e' gazdag forrásokat a' végre, hogy az ismeretek' e' mezején

koronként haladva, anyagainkból rendszeres tankönyveket előteremtett, a' tanulmányozni vágyók' kezébe vezérművet adott volna. Nem birunk eddigelő czélszerű kézikönyvvel e' nemben. E' hiányt igenis érezve, jól tudva egyszersmind, hogy az oklevelek' ügyes olvasása (palaeographiai képzettség), és az azokban rejlő jogok' védeése távulsem tartalmazzák az oklevélismeret' összevét, nem tételezik fel a' tan' minden kellékét : már ifjabb éveimben gondosan fürkésztem 's tanulmányoztam a' diplomaticai tudomány' minden részleteire vonatkozó anyagokat, különös figyelmet fordítván az ünnepélyességekre, mik azoknak fő kelélei. Ugyanazért pártolóim, ügybarátim 's jóakaróim' közlékenységéből egybeállítottam olly művet, melly e' szakmában kalauzúl szolgálhat a' tanulmányozónak. Legérdekesb anyagokat gyűjtöttem a' magyar kincstári titkos levéltárban, mellynek segedelmével két éven által élni szerencsés valék.

Maradandó emlékeül annak, hogy magas kormányunk már akkor is, midőn honszerte féltékenységgel tekintettek a' titkos levéltárak' záraira, a' tudomány' érdekében mennyi megelőző kegyességgel és atyáskodó nyíltsággal gyámolítá ügykezezetemet, kivált a' ritkább pecséték' ügyében, ide iktatom azon, 1840. martius 4., 7410. sz. alatt költ udvari kamarai kegyes választ, intézve az udvari kamarai levéltár' igazgatójához, mellyben az általam kért engedvény megadatik; 's mellyből egyszersmind forrásaim' hitelessége is kiviláglik :

„Spect. Domine Consiliarie, nobis observandissime! Medio ben. Rescripti Regii, erga demissam abhinc factam repraesentationem clementer admittitur, ut Caus. Adv. Joanni Jerney, cui jam medio ben. Rescr. Regii de dato 20. Febr. 1838. No. 6971/270 emanati facultas inspiciendi et delineandi in Archivo Regio Camerali Sigilla quorundam Antiquorum Locorum Credibilium, in adminiculum operis diplomatici, quod in lucem edere intendit, concessa fuit; similis facultas, alia etiam perinde in Archivo Reg. Camerali hujate praeexistencia Sigilla quorundam abolitorum Capitulorum et Conventuum nominetenus designatorum inspiciendi et delineandi, vel vero typaria horum sigillorum in quantum praeexisterent, in cera hispanica exprimendi pro eodem scientifico scopo tribuatur, ea tamen cum cautela, ut similis transumptio ad ceram hispanicam, prout et ex simili transumpto delineatio in ipso praeattacto Archivo Camerali sub vigili oculo Archivi Officialium instituatur, delineatione vero parata, exemplar cerac hispanicae impressum statim ibidi annihiletur. Quae proinde ben. Resolutio Regia Praetit. Dnationi V. erga relationem de dato 18. Dec. 1838. No. 4799 praestitam fine conformiter edocendi, et ad gremiale Archivum inviandi recurrentis Jerney eo subjuncto intimatur, quod typaria illa, quae recurrens Jerney designavit, in citata Directorali relatione ceteroquin specificè designata sunt, in reliquo vero recursus Jernejanus sub pertractatione deviaverit. Datum ut supra. Praetit. Dnationis V. ad officia paratissimi Franciscus Scultéty m. p. Andreas Mikecz m. p.

Végre e' munka' címéről kívánok pár szót ejteni. „Hielmes és hiteles“ szóval éltem annak kifejezésére, mit régi törvényeink „Loca Credibilia et Authentica“ latin epithetonokkal neveznek. Valamint híven tolmácsoltatik e' két szó amazok által, úgy más részről nem is szokatlan, minthogy múlt századi törvénytudóink hielmesnek írák a' credibilist; az authenticus pedig ma is hitelest értelmez Verbőczy' meghatározása szerint („cui credi debet“ P. II. T. 13.).

Imádott nemzetem' lábaihoz teszem ezen utolsó

művemet, lelépven a' pályáról, melly részemre kevés rózsát termett. Kimerült erőm, elhomályosult látásom vég bucsuvételre intenek. Mikép futottam azon, mint töltém be hivatásom' körét : ítélje meg a' részrehajlatlanság. Én nyugodt kebellem nézek a' jövődőség' bíráló széke elé; mert nem a' fajunkat becsmérő divateszmék, hanem a' való és igazság' kinyomozása valának iránytűm és pharuszom működésem' minden phasisában.

Írák Pesten, october 10. 1855.

JERNEY JÁNOS.

ELSŐ SZAKASZ.

K A L A U Z

A' HONI OKLEVELEK' ISMERETÉRE.

ÁLTALÁNOS NÉZETEK

AZ OKMÁNYOK' ALAKJAIRÓL, KÜLÖNÖSEN A' PRIVILEGIALIS LEVELEKRŐL.

1. §.

Róma' nyelvéből 's törvényeiből származván hozzánk a' „privilegium“ szó, eredeti értelme is annak maradványai-ban találtatik föl. A' város' építtetése 303. és 4. évében, vagyis Kr. sz.e. 451-ikben készült tizenkét táblai törvény' töredékei már ezeket foglalják magokban : „Privilegia ne irrogan- „to de capite ciuis, nisi per maximum comitiatum, ollos- „que, quos censores in partibus populi locassint, ne ferunto.“

¹⁾ Mit jelentett, 's minő értelemben vétetett Roma' népénél e' szólás; hiven felfödözi Cicero, így irván : „Tum leges „praeclarissimae de XII tabulis tralatae duae : quarum al- „tera privilegia tollit; altera de capite ciuis rogari, nisi ma- „ximo comitiatu, vetat. — In priuos homines leges ferri no- „luerunt : id est enim priuilegium : quo quid est in- „iustius?“ ²⁾ Ugyan az mondá szónoki székéből, ön házát „védelmezve : „Quo jure, quo more, quo exemplo legem no- „minatim de capite ciuis indemnati tulisti? Vetant leges sa-

¹⁾ M. T. Ciceronis, de Legibus Libri tres. Gottingae, 1804. 8. Lib. III. pag. 80. — Conf. Duodecim Tabularum fragmenta, in Corpore Juris Civ. Rom. ed. Gothofredi. Col. 73. — Bodinus János, De Republica. Francf. 1609. 8. pag. 133. et 241. e' törvényverset, bizonyára hiteles régi maradványból így adá elő : „Privilegia, nisi Comitii Centuria- „tis ne irrogato : qui secus faxit, capital esto.“

²⁾ De legibus. ibid. pag. 93.

„cratae, vetant XII Tabulae leges privatis hominibus irrogari. Id est enim privilegium.“ Ismét : „Non modo indem-nati, sed ne accusati quidem, licuit tibi ferre non legem, „sed nefarium privilegium.“ ¹⁾ — Vagy csak ezekből is érthető : hogy egyes személyre, magános emberre hozott olly törvény jelentetik eredetikép a' privilegium alatt, melly vagy javára, vagy kárára czélzott annak : a' mint is vagy fölmenté a' köztörvény alól, vagy kizárá javadalmaiból, pártfogása alól. Később azonban az elsőbbi értelem lőn egyedül sajátja, és a' köztörvényekből kiváltságra alkalmaztatott ugy a' római, mint a' középkori törvényekben : a' minemű kivétel minthogy különös javadalmakat 's előkelő jogokat húzott maga után, legméltóbban a' kiváltságnak, szabadságosításnak, kitünő joggal bírásnak csálhatatlan bélyegét viselő már a' régiebb nemzetek' elnevezésében. Illy értelemben hivaték a' görögöknél „Προνομια, vagy Προνομιον“; a' zsidóknál : „Perach, vagy Perahot“ szóval; a' mi kivételt, szabaddá tételt jelent. Olvassuk az ó frigy' könyveinek vulgata fordításában : „Cedo juri propinquitatis: neque enim posteritatem familiae „meae delere debeo, tu meo utere privilegio, quo me libenter carere profiteor.“ ²⁾ Hasonló értelemben határozta meg Verböczy, II. R. 4. czikk. a' privilegiumokról értekeztében egyik jelentését, így irván : „Privilegium dicitur, quasi Lex „privata, et singularis, quae ad unum vel ad paucos pertinet.“ ³⁾

2. §.

Azon számos osztályozatok közt, melyekre törvénytudók a' privilegiumokat elrendelgeték, két fő nemére találni már a' római törvényekben, mindenkor úgy tekintve, mint a' közönséges törvényekből kivételt, 's kiválóságot; — egyik nemét teszik ugyanis azok, melyek magában a' törvénykönyvben találtnak; másikat a' különös oklevél vagy aján-dékirat mellett adottak. Az előbbiekhöz hetvenkettőt számít

¹⁾ M. T. Ciceronis Orationes selectae. Tom. II. Tyrnav. 1754. 8. in Oratione pro Domo sua ad Pontifices. pag. 354. 337.

²⁾ Ruth. Cap. IV. v. 6.

³⁾ In Corp. Jur. Hung.

Enenckel, nevezetesen : Privilegium Augusti; Augustae, Absentium Reipubl. causa; Aetatis; Advocatorum; Advocati Fisci; Actionum personalium; Archi Episcopi Justinianae primae; Apparitorum Praefecti Praetorio; Apparitorum Magistri militum; Creditorum; Collegiorum; Clericorum; Constitutae pecuniae; Coloni patrimonialis; Comparatorum Urbis Romae; Consulum; Constantinopolitanae Urbis; Comitum Consistorianorum; Caserensianorum, et Ministerianorum; Domini in contractibus Servi; Deductionis; Depositum; Dotis; Dignitatis; Decurionum; Ecclesiae Romanae; Ecclesiae Constantinopolitanae; Episcoporum; Fisci; Fori, Funeralium; Furiosi; Faeminarum; Gramaticorum; Iliensium; Immunitatis; Legatorum; Libertatis; Liberiorum quinque; Militum; Maritorum; Metropolitanum, seu Patriarcharum; Monachorum; Masculorum; Memorialium; Militantium in Sacro Palatio; Negotiatorum; Frumentariorum; Naviculariorum; Oratorum; Praefecti Praetorio; Pupilli, Patris in peculio filii; Prodigii; propter liberos; Piorum locorum; Patroni Fisci; Praesidis Appellationum; Philosophorum; Praepositorum Sacro cubiculo; Proximorum Sacris Seriniis; Palatinorum; Palatinorum Sacrarum largitionum; Palatinorum rei privatae Principis; Reipublicae; Societatis; Silentiariorum; Temporis; Uxorum; Vacationis Tutelarum, et munerum; Veteranorum; Venerabilium Domorum. ¹⁾ — Különös oklevél (diploma) mellett szerzett privilegiumokról beszélnek a' classicus írók, millyek egyes személyeknek jeles érdem és szolgálat' tekintetéből adattak; az e'félekről tesz említést Cajus Svetonius Tranquillus Vespasian császárról irtában: „Ipse (úgy mond) restitutionem Capituli aggressus, ruderibus purgandis manus primus admovit, ac suo collo quaedam extulit: Aerarumque Tabularum Tria millia, quae simul conflagraverant, restituenda suscepit; undique investigatis exemplaribus: Instrumentum imperii pulcherrimum ac vetustissimum confecit: quo continebantur poene

¹⁾ Enenckelii Georg. Acac. De Privilegiis Juris Civilis. Tubing. 1618. 4. Lib. I. Cap. I. — Conf. Greneck Ad. Jos. Tractatus de Privilegiis in genere. Viennae, 1727. fol. pag. 19—24.

„ab exordio urbis senatus consulta, plebiscita de societate et „foedere, ac privilegio cuicunque concessio.“ ¹⁾

3. §.

Messzibb terjedt értelme a' középkorban, midőn már nem csak a' közönséges törvényből lett kiváltságok, fölmentések és szabadtások, hanem azon eszközök és anyagok is, melyeken a' kiemelt jogok írva valának, nevezettek privilegiumnak, a' latin nyelv' romlásával „privileges, privilegia, privilegia, privilegia littera, privilegio, privilegiata, privilegia“ változó nevezeten használva. ²⁾ Nagy Károly francia kir. 777-iki oklevelében mondatik: „Sicut ipse Privilegius clariter „innotuit.“ ³⁾ Kopasz Károly szinte francia kir. 871-iki levelében: „Hoc nostrae Privilegitatis praeceptum fieri et sigillari iussimus.“ ⁴⁾ Gaufrid andegavi gróf 966-iki levele tartja: „Signum Gaufridi Comitum hanc Privilegium fieri iussit „et adfirmare rogavit.“ ⁵⁾ Nálunk már sz. István élt e' szóval, hasonlólag privilegiumnak nevezvén azon adományleveleket, miknél fogva püspökséget, apátságot vagy szerzetes házat állíta, jószágokkal 's különös kiváltságokkal fölruháza, néha magát az ajándékot értvén alatta. A' pécsi püspökséget alapító 1009-iki évben kiadott levelében mondja: „Erectionem Episcopatus, qui vocabitur Quinque ecclesiensis, — — privilegia terminisque ordinavimus, et confirmavimus.“ ⁶⁾ A' pécsváradi monostor' 1015-ben kelt alapító levele illyeket foglalt: „Locorum nomina in praesenti privilegio continentur.“ ⁷⁾ Végre I. András kir. a' tihanyi apátságot 1055-ik évi alapító

¹⁾ De Vespasiano.

²⁾ Du Fresne, Domini du Cange: Glossarium ad Scriptores mediae et infimae Latinitatis. Tom. V. Paris. 1734. fol. Col. 862. et seq.

³⁾ Calmet. Historia Lothar. Tom. I. Col. 288. apud Du Fresne. l. c.

⁴⁾ Baluzi Steph. Capitularia Regum Francorum. Venetiis, 1773. fol. in Appendice ad Capitul. Ch. 100.

⁵⁾ D'Acheri D. Lud. Spicilegium. Paris. 1651. Tom. IV. 4. pag. 423.

⁶⁾ Fejér Georg. Codex Diplomat. Hung. Eccles. et Civilis. Tom. I. Budaë, 1829. 8. pag. 292.

⁷⁾ Loco cit. pag. 297.

levelében olvasható : „Vnde itaque Christianissimus sceptifer „Andreas iussu auctoritativo sub cartali testamento huius Pri- „vilegii exarari edixit thomo praesente seriatim monst- „te.“¹⁾

4. §.

Valamint a' római törvény szerint egyedül a' népfelsőségi, fejedelmi hatalommal bírónak akarátja 's határozása oszt- hatott privilegiumot; vagyis csak olyan engede kiváltságot 's fölmentést a' köztörvényektől, kinek egyszersmind jogához tartozott törvényeket hozni 's törlni: úgy a' magyar alkot- mányban Verbóczy II. R. 7. 8. és köv. czikk. és az 1741 : 4. 1791 : 3, 32. 's többczikk után világos a' privilegium-adás' jogának nem máshoz, mint a' törvényesen koronázott király- hoz tartozása. Ezen törvényszeres állítás minden kétségen 's kérdésen kívül van, ha a' privilegiumot azon értelemben vesz- szük, miben lévőnek Verbóczy az említett II. R. 7. czikk. 1. és 2. §. veszi; millyenben törvénytudóink tanítják. Világo- san mondja a' most érdeklött czikk: „Aliter autem privilegium „dicitur praerogativa, aut honor singularis. Et est : Princi- „pis beneficium, saepe contra commune Jus indultum;“ to- vábbá a' 9. czikk: „In quantum igitur Privilegium ex mera „Principis autoritate procedit, prout Jurium possessionario- „rum Donatio: A tributaria, tricesimarumque solutione ex- „emptio: Fororum liberorum, ac nundinarum generalium, Va- „dorumque et Tributorum collectio, quae ad solum Princi- „pem spectat; semper observari debet.“²⁾

5. §.

Verbóczy' főntebbi soraiból privilegium alattcsupán azon különös javadalom értetik, melly a' fejedelem' kegyéből vala- kire hárul; következésképp nem magát a' privilegialis levelet, hanem az abban foglalt jogot tárgyalja. Vannak azonban szá- mos helyei, hol a' fejedelmi kegy és kiváltsági jogokat nem érdekelve, magát az oklevelet nevezi privilegium szóval; a' mi

¹⁾ Ibid. op. cit. pag. 388.

²⁾ In Corp. Jur. Hung.

csalhatatlanúl bizonyítja a' privilegiumnak általa két értelemben vételét, t. i. foglaltban, és foglalóban, vagy is 1-ször azon kegyelembeli javadalmat, melly a' fejdelemtől valakinek adatik; 2-szor, azon oklevelet, mellyen a' kiváltság megírva létezik; azért mondja a' II. R. 13. czikk: „*Omnia Privilegia Sigillis roborari, communirique solent.*“ Szükségkép tehát minden kiváltsági javadalomnak írásban foglalva 's pecséttel erősítve lenni kell, hogy privilegiumnak nevezetthesék, mert csak a' pecsét azon ismertető jel, melly a' levélben foglalt dolog' valóságát megerősíti; ugyan azon czikk. 1. §. szerint: „*Sigillum est notorium signum auro, vel alteri metallo, vel ceræ inpressum corroborans omne factum.*“ — Millyen pecsét alkotja a' leveleket privilegialisokká? erreszintre megfelel azon czikk' 2. §. mondván: „*Sigillum authenticum, litteris appositum, confirmat omne factum, in ipsis litteris expressum, atque declaratum;*“ ismét a' 4. §. „*Non autentica vero — nihil perpetuitatis sub se continere possunt,*“ a' miből nyilván következik, hogy hiteles pecséttel megerősített levél lehet egyedül privilegium, és az olyan foglalhat magában örökös és megmásolhatatlan jogot. Nem ok nélkül jegyzette föl I. Lajos kir. Margittal, Károlymorvai vég-gróf' leányával magát házasságra kötelező 1342-i levelében: „*In cuius rei memoriam, et perseverans stabilimentum praemissorum, presentes concessimus litteras sub appensione sigilli nostri parui, quo nunc utimur, quia autenticum sigillum nondum sculptum et fabricatum habemus, duximus concedendum. Promittentes, ut quam primum autenticum sigillum nostrum sculptetur, et fabricabitur, ipso faciemus eiusdem appensione communiri.*“ ¹⁾ E' szerint tehát a' privilegiumot mint eszközt tekintve legbizonyosabban határozattal nevezhetjük állandó, örökös és megmásolhatatlan jogot magában foglaló levélnek: minthogy alantabbi bebizonyításunk' értelmében a' fejdelmeken kívül mások is adtanak örökös jogot tárgyazó leveleket, privilegiumokat.

¹⁾ Fejér Georg. Codex Dipl. Tom. IX. vol. 1. Budae. 1833. 8. pag. 49.

6. §.

Számos törvényczikkek bizonyítják, tömérdek régi oklevelek példákkal erősítik, miként hazánkban a' személyes és birtoki jogokról kelt irások, oklevelek háromféle alakban adattak ki régiebb időkben, mellyek törvényes divat szerint „privilegialis, patens, és clausa litera“ azaz jeles vagy örökös, nyílt, és zárott alakú levél név alatt fordulnak állandóul elő, a' két utóbbi, t. i. nyílt és zárott, gyakorta „minutae, „vagy memoriales literae“ kised, vagy emlékeztető, sőt néha egyszerű és közönséges levél nevezettel is jelöltetvén, mint azesztergomi káptalan' némi 1326-i levelében mondatik: „Litteras simplices, seu communes, ac etiam privilegiales — — „assumit redelere.“ ¹⁾ — III. András kir. alatt 1298-ik évben hozott országos végzésben e' különböztetésre nézve már ezeket találjuk: „Item Cancellarii Domini Regis de litteris „in factis possession. collationum privilegialiter, seu patenter „emanandis, exactionem pro redemptione ipsarum litterarum „infrascriptam debent observare. Quod de litteris possessionarias collationes et libertates quascunque denotantibus simul „cum scriptore ipsarum litterarum, duas marcas; de confirmationeque litterarum quarumcunque semper de una littera „privilegialiter confirmatorie emananda, cancellarius unam „marcam. Et scriptor suus centum denarios. De litteris autem „mediantibus quibus per regiam Maiestatem quibuscunque „gratie in factis potentiae, calumniae, furticini, latrocinii, „et exhibitionis falsarum litterarum, vel aliis vindictam capitis tangentibus factae fuerint, unam marcam cum scriptore „possint extorquere. De aliis vero litteris minutis: videlicet „evocatoriis, inquisitoriis, recaptivatoriis, praeceptorii, et „aliis similibus; de patentibus viginti quatuor denarios, de „clausis quindecim denarios debent extorqueri.“ ²⁾ Károly király 1326. a' Batory-nemzetség' részére Fehértó iránt kiadott

¹⁾ Fejér Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 3. pag. 123.

²⁾ Kovachich Mart. Georg. Supplement. ad vestigia Comitior. Tom. I. Budaë, 1778. 8. pag. 191. Conf. Fejér. op. cit. Tom. VI. vol. 2. Budaë, 1830. 8. pag. 146. 147.

levelében : „Omnem donationem, vel collationem, si quam
 „cuicunque, vel quibuscunque Nobilibus nostris, privilegiis
 „aut literis patentibus, aut clausis antiquo aut nouo sigillo
 „nostro consignatis fecissemus impertiri.“ ¹⁾ Ugyan Károly
 kir. 1332. kelt Nostup és Ugudvár' adományzásáról szóló le-
 velében találjuk : „Vniversas litteras — tam priuilegiales,
 „quam patentes et clausas, aliorumque Capitulorum, si quae
 „fuerint super venditione dicti castri et possessionum praedi-
 „ctarum emanatae et confectae, cassantes et per omnia viri-
 „bus carituras reddentes.“ ²⁾ Pál országbírónak a' Trochani-
 ág' örökösödési pörében kelt 1338-i ítélő-levele, mely a' be-
 fejezésben privilegiumnak neveztetik e' szavakkal: „Praesen-
 „tes litteras nostras concessimus priuilegiales, pendentis si-
 „gilli nostri et authentici munimine roboratas“ következő
 sorokat foglal magában : „Plures litteras, — et nostras me-
 „morales, prorogatorias, ac Judiciales, et Capituli Agri-
 „ensis sub diversis formis confectas — nobis praesentarat.“
³⁾ A' váradi káptalan' 1374-i statutumában áll. „De sigillis
 „autem priuilegii singuli flor. auri, et de litteris patentibus
 „sigillatis a tergo, viginti quatuor denarii, de litteris clau-
 „sis duodecim denarii — exigantur.“ ⁴⁾

7. §.

Zsigmond kir. 1435-ben kelt VI. Decret. 10. cikk a' hite-
 les helyeken kiadandó levelek' díjáról régi szokásokra hivat-
 kozva rendelközvén, szinte világos különböztetést tesz e' há-
 romféle alakzatról : „Pro qualibet Litera (úgy mond) Fas-
 „sionali, emanata priuilegialiter : denarii centum; Patenter
 „vero : denarii viginti quatuor; Clause autem : denarii duo-
 „decim. Item, de paribus antiquarum literarum, in Conser-
 „uatorio requisitarum, custodi, seu requisitori, per se dena-
 „rii centum : Et pro redemptione literae requisitae, si non
 „habuerit multum de scriptura, et patenter confecta fuerit,

¹⁾ Fejér. op. cit. Tom. VIII. vol. 5. Suppl. Budaë, 1835. pag. 160.

²⁾ Idem ibid. Tom. VIII. vol. 3. Budaë, 1832. 8. pag. 584.

³⁾ Id. ibid. Tom. VIII. vol. 4. pag. 357.

⁴⁾ C. Battyán Ign. Leges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol.
 pag. 228. Conf. Cod. Diplom. Tom. IX. vol. 4. pag. 602. 603.

„denarii viginti quatuor; Si vero labor scribendi fuerit magnus, et litera privilegialiter confecta, denarii centum. Item „de simplicibus transumptis, seu transumptionalibus literis „patenter emanatis, ubi labor scribendi magnus non fuerit; „denarii viginti quatuor; Ubi autem litera fuerit prolixior, „aut privilegialiter emanata; denarii centum.“ ¹⁾ I. Mátyás kir. nagyobbik, vagy 1486-ben költ VI. Decret. 74-ik czikelye ezen törvény' szavait ígéről ígére megerősítvén, hasonlóképp privilegialis, nyílt és zárt alakú levelekről tőn rendelkezést ²⁾. Végre hogy több példákat elhallgassunk, II. Mátyás kir. 1609. kelt II. Decret. 74. czikk. határozá' a' káptalanoktól és konventektől kiadatott levelek' váltságí díjáról: „Fassionalis privilegialiter emanatae — denarios centum. — Inquisitoriae, sive patenter, sive clause confectae; denarios centum. — Pro redemptione Literarum requisitoriarum, si non „habuerint multum scripturae, et patenter erunt confectae; „denarios centum.“ Valamint előbb a' nagyobb Cancellaria' levélkiadásairól 73. czikk. 39. §. „Pro mandatis clausis, quaelibet illa sint; nulla taxa accipiat; imo etiam patentia gratis expediantur, quae publicum Regni commodum „concernunt.“ ³⁾ A' honiakon kívül Erdély' törvényei is kétségtelen tanúságot nyújtanak e' különböző alakokról. Medgyesen 1569-ben hozott a' főntebb kiírt 1435-i VI. Decret. 10. czikk. szavaihoz hasonló végzésben találtatik: „Pro qualibet „litera fassionali privilegialiter emanata Custodi, seu Requisitori pro se h. fl. 1. patenter vero, hoc est simpliciter emanata d. 24.“ — „Pro redemptione literarum requisitoriarum, „si non habuerint multum descriptum, et patenter confectum „fuerit, den. 24.“ — „Si vero labor scribendi fuerit magnus, „et literae privilegialiter confectae, h. fl. 1.“ — „De simplicibus transumptis literis patenter emanatis, si scribentis labor „magnus non fuerit, den. 24.“ — „Ubi autem literae prolixae fuerint, aut privilegialiter emanatae, h. fl. 1.“ ⁴⁾

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. ed. Bud. 1779. pag. 195.

²⁾ Ibid. pag. 253.

³⁾ Ibid. pag. 677.

⁴⁾ C Kemény Jos. Notitia Hist. diplomat. Archivi et Liter. Capituli Albens. Transilv. Pars. I. Cibin. 1836. pag. 40. 41.

Ámbár a' jelenkori törvények mélyen hallgatnak, a' divatozó szokás és törvényes gyakorlat pedig nem ismeri többé az oklevelek' kiadásában e' három alakzati különbséget: mindazáltal bizonyosnál bizonyosb az eléhordott törvényekből: hogy az ok- 's tanulevelek három rendre osztattak készítésök 's külső alkatukra nézve; kétséget nem szenved továbbá a' fönmaradott oklevelekből, hogy még a' XVIII. század' kezdetével is adattak ki illy változó alakban jogokról szóló levelek.

8. §.

Midőn törvényeink oklevélkiadási alakokról szoltokban kézzel foghatóvá teszik a' privilegialis alakban készült leveleknek „privilegialiter factas, — emanatas, — in formam privilegii redactas“ — valódi és törvényes értelemben privilegium voltukat: intve tanítanak egyszersmind arra, hogy nem minden privilegium a' fejdelemtől, 's nem mint kegyelem vagy javadalom-adás származik; előnkbe tüntetik továbbá Verbőczy II. R. 7. cikk. és a' honi törvénytánítók' meghatározásának hiányát; felvilágosítják végre: hogy a' magyar törvény a' fejedelmi privilegiumokon kívül másneműt is ismer, a' mit általánosan *nem-fejedelminek* nevezhetünk. Fejedelmi privilegium a' szó' ereje 's eredeti értelme szerint kétség kívül a' római törvényből húzza származását; nem-fejedelmi, külső alkati hasonlatosság miatt törvényes szokástól szentelt általtételi szólás mondásban amattól kölcsönözi nevezetét, melly hasonlatosságot, mint föntebb láttuk, a' pécset' mineműsége szerzi meg.

A' privilegiumnak ezimént általában fölosztott kétféle neműségét, fejedelmi vagy királyiakra, és nem királyiakra elágazását igazolva bizonyítják számos régiebb törvényczikkek, sőt Verbőczy' hármas törvényén kívül magok a' tömérték számmal fönlévő privilegialis levelek. I. Lajos kir. 1351. Decret. 20. cikk. említi: „Possessiones, nec requirere; nec „retinere possunt, nisi cum Literis privilegialibus Regiis, „vel Reginalibus, aut Judicum, vicem gerentium Regiae „Majestatis.“ ¹⁾ E' rendelés ismételve megerősítettetik I. Má-

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. pag. 169.

tyás 1486-i VI. Decret. 57., úgy szinte II. Ulászló I. Decret. 77. cikkelyében a' királyné' elmellőzése és a' „requirere“ helyett „acquirere“ szó' említésével. ¹⁾ Hogy Verbőczynek számos helyeit elhallgassuk, világosan érdeklí e' különmeműséget a' II. Rész' 16. cikkelyében, mondván: „Universae literae, ac „Privilegia, quorumcunque Capitulum, vel Conventuum.“ — II. Mátyás kir. 1609-iki II. Decret. 72. cikk. végre: „Quoniam de Privilegiis et Literarum tam apud Iudices Regni Ordinarios, quam in Cancellaria Regia redemptione, hactenus multae difficultates emeruerint; Ideo, ut iis subveniatur, ac omnis dubitatio, super facto redemptionis literarum, tam apud Iudices Ordinarios, et Cancellariam Regiam, quam etiam in Capitulis et Conventibus, ac Comitibus, subveniatur.“ ²⁾ Az oklevelek közül többeket nem említve: IV. Béla kir. a' jászói konvent' részére adott újra-alapító levele tartja: „Vt privilegia et littere prepositi, et fratrum monasterii eiusdem, evidenter emanate, ratione possessionum, vendituum et emencium, et universarum causarum, in regno nostro rationabiliter movencium seu motarum, pro centum marciis credantur coram quibuscunque capitulis seu iudicibus, in regno nostro per nos deputatis, et acceptentur.“ ³⁾ Ismét Kopoz nádor' egy 1308-iki ítélőlevelében olvashatni: „Omnes litteras seu privilegia — tam Capitulum, quam etiam Conventum, seu etiam quorumcunque Iudicium — impetratas reddimus.“ ⁴⁾ A' váradi káptalan' főntebb említett 1374-iki statutumában találjuk megírva: „Data et authenticata fuerunt — alia duo sigilla, quorum unum est rotundum, ad privilegia; aliud vero oblongum ad causas. Rotundum — habet — in subscriptione istas litteras + s. maius „Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Privilegia.“ ⁵⁾ Az esztergomi főkáptalan' egyházi szemléletéről 1397-ben költ levele tartja: „Capitulum Ecclesiae Strigoniensis, a sui

¹⁾ Ibid. pag. 249. 274.

²⁾ Ibid. pag. 657.

³⁾ Fejér Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 2. pag. 303.

⁴⁾ Idem ibid. Tom. VIII. vol. 1. pag. 256. n. 129.

⁵⁾ C. Battyányi Ign. Leges Eccles. Tom. III. pag. 228.

„fundatione habuit et habet sigilla duo authentica, maius et minus, a regia Maiestate sibi concessa, sub quibus de more, et iuxta consuetudinem regni concedunt et dant litteras privilegiales et simplices omnibus regnicolis juste petentibus.“

¹⁾ A' pannonhegyi Benedekiek' sz. mártóni konventje némi 1525-ki oklevélben így szól: „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam, has litteras sigilli nostri maioris quo utimur in privilegiis, munimine roboratas — duximus concedendas.“ A' hiteles helyeknél kelendő privilegium-adásra nézve nyomos tanuságul szolgál végre Nyírkálló Tamásnak I. Matyás kir. cancellariájából fönmaradt 1476-iki styliariuma, mellyből elegendő törvényes gyakorlati példa tűnik ki. ²⁾

9. §.

Miután a' törvények és oklevelek' világos szavaiból kétszertelenné vált hazánkban a' királyok által kiadott privilegiumokon kívül mások által is kibocsátni szokott privilegiumoknak törvényes erejű divatozása: könnyen olly kérdés ötlék előnkbe: mi volt tehát azon fő sajáttság, melly a' nem-királyi okleveleket privilegium nevezetre érdemesítette, vagy miben egyeztek meg természeti tulajdonukra nézve a' nem-királyi privilegiumok a' királyiakkal? E' kérdésre feleltünk előtt viszszaemlékezünk arra, a' mi Verbőczy után a' pecsét értékéről volt fejtegetve, hol a' hiteles pecséttel törvényes szokás szerint megerősített leveleket mondók a' magokban foglalt dolgokat, tetteket egyedül örökösítőknak, megmásolhatatlannítóknak; minthogy tehát mind a' két nemű privilegiumoknak a' pecsét lenne főbélyege, ismertető jele: ugyanazért, valamint a' király által kiadott oklevelekben foglalt engedményeket, kiváltságokat és szabadításokat nem más mint a' privilegialis alak teszi állandóvá, örökké, ingatlanná, és megmásolhatatlanná: úgy a' nem királyi levelekben megírt személy- vagy birtokra tartozó jogokat csak a' privilegialis ünnepélyes alak teheti ollyanná. E' közös természetből, melly a' privile-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 512.

²⁾ Kovachich M. G. Formulae solennes Styli. Pest. 1799. 4. pag. 334. n. 329.

giumnak általában tulajdona, foly már azon nagy különbség, a' mi a' kiseded, emlékeztető levelek, *literae minutae, memoriales*, vagy is nyílt és zárott levelek, és privilegialis közt van; ezek ugyanis akár király által keltek akár nem, soha örökös jogot nem ruházhattak senkire; mi végett szokás és elkerülhetetlen szükség vala az illy kiseded levelek' nyerőinek a' törvényes szokás által kiszabott úton módon azoknak későbbben privilegialis alakba öntetése, ha csak illető jogait veszendővé 's ingadékonynyá hagyni nem akarák. Világosan olvasható Drugeth János nádornak Patakon 1329-ben költ, az egri káptalanhoz irányzott parancsában; minélfogva a' Zalanchi ág' részére előbb zárt alakban kiadott osztálylevelet privilegialis formába öntetni rendeli: „Vnde quia Divisio „clausarum literarum editione perpetuo non valeat stabiliri, „amicitiam uestram presentibus attente rogamus, quatenus „eidem Petro et Aegidio ipsam divisionem inter ipsos et co- „gnationes suas factam, prout in Vestris litteris exinde confe- „ctis et emanatis contineri videbitis, iuxta continentiam ea- „rundem litterarum vestrarum privilegii vestri emanatione „velitis confirmare.“ ¹⁾

10. §.

Minden kétségen kívül van tehát már ezek szerint a' privilegium szónak törvény vagy szokás által rendelt olly ünne-
pélyes és jeles alakban készült, 's hiteles pecséttel erősített oklevelet jelentése, melly a' benne foglalt tárgyra állandó, örökös és megmásolhatatlan jogot ad. — Ha a' „jus privilegiale“ nem egyéb mint örökjog: a' privilegialis levelet anyanyelvünkön legalkalmasban nevezhetjük: „jeles alaku „öröklevélnek.“ Irá IV. Béla kir. 1252-ben az egri káptalanhoz adott parancsában, minek következésül ez csakugyan privilegialis alakban bocsátá ki a' Czobay-föld' eladásáróllevélét az illető feleknek: „Capitulum Agriense — dabit eis litte- „ras stabiles super perpetuatione terrae Czobay.“ ²⁾ a' mi tu-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. 3. Budae, 1832. 8. pag. 403.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IV. vol. 2. pag. 167.

lajdonképen csak azt jelenti, mintha az eladásról privilegialis levelet kiadatni hagyta volna meg, millyen utóbbi kifejezéssel éltek leginkább királyaink hasonló parancsolatok' osztásakor; így III. András kir. szinte azon káptalanhoz 1294-ben küldött, Megyer-föld' eladásáról örökbevalló levelet kiadni rendelő parancsa tartja : „Quocirca Fidelitati vestre firmiter „praecipiendo mandamus, quatenus — super empcione ipsius „terre et assignacione prout vobis constat, vestrum dare pri- „vilegium debeatis.“ ¹⁾ — A' privilegium alatt ezenképen jelles alakuöröklevél' értését szeltiben hirdetik okleveleink' saját szavai; világosan említi a' győri káptalan' 1281-ben kelt némi függő pecsétetes levele, mellyben Mórícz bíró által 1265-ben a' csornai konvent' részére tett hagyományi végrendelkezést megerősíti : „Et quia in eadem dispositione per eundem C. „Mauricium deuotissime fuerat ordinatum, vt ipsius elemosy- „na perpetuari debeat nostro priuilegio mediante ; igitur — „in hac parte ad perpetuationem possessionum praedictarum, „nostrum priuilegium concessimus, nostri sigilli munimine „roboratum.“ ²⁾ Gara Miklós nádornak némi 1414-iki ítélőlevelében olvassuk : „Capitulum Budense prenarratas posses- „siones dicto Thome wayuode in filios filiorum cum eorum li- „teris priuilegialibus perpetuare teneretur.“ ³⁾ — De hogy a' „privilegiare“ ige is az örökösítés' kifejezésére használtatott, számos oklevelek bizonyítják. A' turóczi konvent Adefi Ábrahám' részére Donch mester által nyílt alakban szerkezett 1313-iki osztálylevelét 1314-ben privilegialis levelével örökösítvén, mondja : „Litteras Magistri Donch patentes — de ver- „bo ad verbum privilegiando, munimine nostri Sigilli fecimus „roborari.“ ⁴⁾ Lajos kir. Jakus mr. pozsonyi bíró' részére Zemer falu' adományzásáról kiadott nyílt levelében továbbá olvashatni : „Praesentes autem privilegiari pronunciamus, dum no- „bis fuerint reportatae.“ ⁵⁾ Nem privilegialis levelek' kiadását érti-e I. Lajos kir. 1351-iki 3. törvényczikk. a' „perpetua-

¹⁾ Tud. Gyűjt. 1834. VIII. köt. 49. lap.

²⁾ Fejér. op. cit. Tom. V. vol. 3. pag. 100.

³⁾ Tud. Gyűjt. 1834. VIII. köt. 46. lap.

⁴⁾ Fejér. op. cit. Tom. VIII. vol. 5. pag. 95.

⁵⁾ Ibid. Tom. IX. vol. 2. pag. 73.

„tio“ szó alatt, midőn rendeli : „Minuti etiam Convēntus ab „emanatione literarum suarum super perpetuatione possessio- „num conficiendarum, cessent; et eorum sigilla omni careant „firmitate.“ ¹⁾ Ezt lehet mondani a' „privilegiants sigillum“ jelentéséről is. Imre kir. a' sopronyi levéltárban lévő, Lőrincz' részére költ Bakha-föld iránti 1199-iki adománylevelében áll : „Ut igitur haec donatio a nobis facta, nostri, nostrorumque „successorum temporibus, perpetuae stabilitatis robur obti- „neat; praesentem concessimus paginam privilegiantis sigilli „nostri munimine in perpetuum roboratam.“ ²⁾ Ha nem a' jeles alakban készült örökös jogot magában foglaló levél értetett a' privilegium alatt, úgy a' káptalanoknak és konventeknek hatalmokban volt volna szabadságosítást és kiváltságokat osztogatni; már pedig hol van illy hatalombírásnak nyoma törvényünkben ?

11. §.

Egész világosságban érthetjük már ezek után Verbőczy' hármias törvénye' I. R. 37. cikk. ime' sorait : „Non enim omnes „Domini, vel Nobiles per Donationes Regias, sed etiam per „Fassiones instrumentales, seu privilegiatas, diversis sub Ti- „tulis, et coloribus consueverunt Jura possessionaria guber- „nare.“ — Mig a' nemesi örökbirtokok (allodia, praedia, haereditates, perpetuitates) természeti mivoltukban, eredeti tisztaságukban meglévén, öszve nem zavartattak a' várakhoz tartozó birtokokkal; míg amazok iránti szabad rendelkezése' jogában több századok mulva a' nemesség törvény által nem korlátoztatott : tömérdekfelesége vala divatban az illy örökség' szerzésének, 's arról szóló jeles alaku örökleveleknek, millyeknek készítését hajdani szolás szerint privilegialisnak nevezni a' jelenkor' törvényes szokása már meg nem engedi, hiteles levél — „authentica litera“ — és örökös bevallás — „perennalis fassio“ névezet lépven divatba helyettök.

¹⁾ Corp. Jur. Hung. Tom. I. pag. 165.

²⁾ Fejér op. cit. Tom. II. pag. 348.

12. §.

Honi törvényeink és okleveleink szerint a' privilegium' jelentésének fõntebbi megfejtése után már annak vizsgálatára lépünk által : kik adtak illy értelemben privilegiumokat? -- Ezen kérdés' részletes fejtegetése 's a' privilegiumadók' névszerinti kijelölése által olly messze terjedésü mezõ nyílik meg a' nyomozó elõtt, millyennek megjárását jelen értekezés' mérseklett terjedelme körönkívül teszi. Elmellõzve tehát a' személyes megnevezést, egyedül általános osztály szerint lesznek említendõk. Fõnnebb érintve vala már a' magyarországi privilegiumok' fejdelmi és nemfejdelmire legkönnyebben föl-oszthatása. Ez osztálynál fogva a' fejdelmiekre tartoznak az uralkodó koronás fõn kívül a' királynék, özvegy királynék vagy királyanyja, ifjabb királyok, királyi hercegek vagy vezérek által kiadottak; annyi sokasága találhatik illyeneknek, hogy példa gyanánt közölök elõhordani fõlõsleges volna. Bocsatottak ugyanis kiváltsági, kegyelem- és adományról szóló jelesalakú örök leveleket az õ birtok és hatalmi körükhöz képest már a' XII. és XIII. században. — Nem fejdelmieket készítettek :

I. Az ország' rendes birái, zászlósai; a' fõpapok mint érsekek, püspökök, és mind ezek' helyettesei.

II. A' hiteles helyek, vagy káptalanok és konventek.

III. A' királyi biztosok, megyés fõispánok, vármegyék, várnagyok, városi közönségek, hatalmas magános személyek, kik hiteles és többféle pecséttel éltenek, 's nem csak nyílt és zárt, hanem jeles alakú leveleket adtak ki; sõt végre olyanok is, kik különben hiteles pecséttel nem birtak; melly állításnak nagyobb bizonyossága és hitelessége végett az oklevelek' saját szavait igyekszünk felhordani, elõre megjegyezvén: hogy az idézendõ számtalan oklevelek' kútfejét, fõnlétök' helyét, és ki által lett közrebocsáttatásukat egyenként megnevezni, minden nyomon reájok hivatkozni untatónak sõt fõlõslegesnek tartjuk. Hiven használtuk e' részben fõtiszt. Fejér György' okleveles gyűjteményét, Bárdosy, Bél, gr. Batthyány, Horvát István, Jankowich Miklós, Katona, Kerche-

lich, Keresztúri, gr. Kemény, a' két Kovachich, Kollár, Koller, Péterfy, Pray, Szvorényi, Schwartzner, Szeredai, Wagner, és mások' napfényt látott munkáikat; több kéziratokon kívül saját gyűjteményünket, melyek az oklevelek' hitetlenségeért eléggé kezeskednek, a' kétkedőt megnyugtattva utba igazítják, a' tudnivágyót kielegítik foglalatjokra nézve.

13. §.

I. Ország' rendes birái, zászlósai, és főpapok.

a) Nádorok. Bocsátottak ezek jeles alakú örök leveleket adomány, birói ítélet, 's más egyéb dolgok iránt, több rendbéli és kettős pecsétet használva.

1155. évben Gerson nádor Ur és Urs várakiránti egyességről bizonyítván : „Nos Comes Gerson, Regni Hungariae „Palatinus.“ — „Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante.“

1222. Gyula nádor az árpási Besenyők' megcsonkított szabadságát megújítván : „Vt autem huius causae discussio „legitima, seu libertatis reformatio, nullis valeat temporibus „reuocari, rei seriem in praesentem paginam fecimus adnotari, eandemque dupplicis nostri sigilli munimine fecimus „roborari.“

1224. Ugyan annak a' budai káptalan' részére adott leveléről mondja III. András kir. 1292-iki levelében. „Super distinctione autem metarum cuiusdam piscinae (Chetó) exhibuerunt nobis litteras patentes Julae Palatini sub dupplici „sigillo.“

1246-ban költ némi levelét Dienes nádornak privilegium néven említi az esztergomi káptalana' demesi prépost' részére általírt 1283-iki levelében.

1272. Mojs n. és rokonai az ábrahámi monostornak némmel birtokot ajándékozván, ezen adományról írja Kún László kir. 1273-iki megerősítő levelében : „Exhibuerunt (Mojs és „rokonai) etiam nobis suum proprium priuilegium suis sigillis consignatum.“

1279. Máté n. Kérfalu iránt költ ítélő levelében : „Et ut „ipsa terra Keer emptitia — irrefragabiliter perseueret, — „nostrum priuilegium concessimus sigilli nostri munimine roboratum.“

1307. Trencsényi Máté n. a' komáromi lakosok' szabadságát megerősítő levelében mondja : „Nobis priuilegium Petri „Palatini bonae memoriae — exhibuerunt, petentes, ut litteris nostris priuilegalibus dignaremur confirmare, seu robore. — In cuius rei memoriam, et perpetuae stabilitatis pleniore firmitatem praesentem eisdem concessimus priuilegium nostro sigillo communitum.“

1357. Konth Miklós n. a' sági prépost' részére általírt 1353-iki sáját leveléről mondja: „Quasdam litteras nostras patentes mediocri sigillo nostro authentico consignatas nobis obtulit.“

1399. Bebek Detre n. Albesi Mártonfi Dávid' részére szóló levelében : „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes litteras priuilegiales authentici sigilli nostri munimine roboratas — duximus concedendas.“

b) Országbirák. Készítettek jeles alakú örökleveleket helyetteseikkel együtt a' megítélt 's egyéb dolgokról.

1319. Pál o. b. Öszmiklósfalvi földeknek a' menedékkövi Carthusianusok' részére hozott ítéletében : „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — litteras nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri authentici munimine roboratas duximus concedendas.“

1412. Rozgonyi Miklós o. b. a' Kálnásy-ág' osztályáról költ levelében : „Coram nobis, praesentis nostri Privilegii patrocínio, et testimonio mediante.“

1425. Palócz Máté o. b. némi ítélő levelében ; „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — concessimus Litteras nostras Priuilegiales pendentis sigilli nostri authentici munimine roboratas.“

c) Tót és horvátországi bánok.

1258. István slavoniai bán a' Templomosok' részére Noach-föld iránt kelt ítélő levelében: „Vt igitur rei huius se-

„ries robur obtineat perpetuae firmitatis — contulimus litteras priuilegiales sigilli nostri munimine roboratas.“

1354. Miklós slav. és horvátorsz. bán a' garichi Paulinusok' részére a' csazmai káptalan' 1353-ban kiadott határjárási levelét átírván : „In cuius rei memoriam firmitatemque „perpetuam praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

d) Erdélyi vajdák, valamint azok' helyettesei vagyis alvajdák, bírói foglalatosságaikban :

1291. Benedek alvajda, Miklós és az erd. káptalan közt Ivánka teleki károsítások iránt fönforgó villongásokat egyességgel befejezván, arról költ levelét III. András kir. megerősítésében priuilegiumnak nevezi : „Exhibuerunt nobis litteras „Comitis Benedicti Vice voyvode Transylvani, — vt ipsum „priuilegium ratum habere, et nostris dignaremur patentibus „litteris confirmare.“

e) Tárnokmester, városi, 's hivatalkörökhöz tartozó ügyekben.

1255. Chák t. m. az esztergomi káptalannak az ottani révbirtokába való bevezetéséről kiadott levelét Kún László kir. privilegiumnak nevezi : „Item tenor priuilegii Chak Magistri Tavernicorum eiusdem D. Belae regis est talis.“

1344. Lőrincz t. m. a' szomolnokbányaiak' részére adott ítélő levelében : „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes concessimus litteras priuilegiales, pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

14. §.

f) Érsekek, püspökök és más főpapok ugy az ítélő székökhöz, törvényhatóságokhoz tartozó ügyekben, valamint birtok-ajándékozás és néha magánosok' vagyoni állapotja fölött.

1261. Fülöp eszt. érsek a' szebeni (erdélyi) plebanusoknak némi papi kiváltságokat adván, midőn azokat Lodomér érsek 1282-iki levele által megerősíté, magáéval együtt privilegiumnak nevezé imígyen : „Originale privilegium D. Phi-

„lippi Archiepiscopi praedecessoris nostri — nobis exhibuit —
„vt dignaremur nostro priuilegio facere confirmari.“

1290. Ugyan Lodomér és a' szepesi prépost és jobbágyai
közt a' tized iránt fűnforgó villongást elhárítván, mondja:
„In cuius rei memoriam praesentes dari fecimus dupplicis si-
„gilli nostri authentici munimine roboratas.“

1355. Miklós esztergomi é. a' pesti sz. lőrinczi plebanus'
örökvallásáról bizonyít: „In cuius rei testimonium praesen-
„tes concessimus nostras litteras priuilegiales pendentis sigilli
„nostri authentici munimine roboratas.“

1224. Jakab nyitrai püspök a' szkalkai apátságot a' bene-
dekiek' számára alapítván, arról költ levelét Pascasius n. p.
privilegiumnak nevezé 1297-iki általírásában így: „Exhi-
„buerunt nobis privilegium V. P. D. Jacobi praedecessoris
„nostri.“

1292. János zágrábi p. sz. Márton földi ajándékaról szó-
ló levelét priuilegiumnak nevezi szint azon évi levele.

1307. Márton egri p. András nevű elődének 1275-iki le-
velét az ottani káptalan' részére átírva megerősítván mondja:
„Exhibuerunt nobis privilegium D. Andreae — petentes in-
„stanter, vt ipsum priuilegium confirmaremus“ — „Praesens
„priuilegium nostro sigillo authentico vallatum ipsi capitulo
„Ecclesiae nostrae duximus concedendum.“

1318. Kálmán győri püsp. a' szavai praedialisok' részére
adott némi szabadságokat magában foglaló levelét az ottani
káptalan' általírt levele így említi: „Exhibuerunt nobis priui-
„legium D. Colomani Episcopi Ecclesiae Jauriensis — qua-
„rumquidem litterarum priuilegialium tenor talis est.“

1340. András n. váradi p. Velenczén az apáczáknak
kolostort alapítván, írja: „In cuius rei memoriam perpetuam-
„que firmitatem, praesentes concessimus litteras priuilegiales
„pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et alphabeto in-
„tercisas.“

1398. Eberhard zágrábi p. elődjének Jánosnak 1396-dik
évi privilegiumát Fabianfi István praedialista' számára átírva
megerősítván, mondja: „In cuius nostrae confirmationis
„testimonium, firmitatemque perpetuam praesentes litteras

„nostras priuilegiales anularis sigilli nostri, propter majoris
 „seu pontificalis carentiam — munimine roborantes, duximus
 „concedendas.“ Végre :

1347. Benedek budai káptalan' lectora és az esztergomi
 érsek Demeter helytartója (Vicarius generalis) jegyruha iránt
 lett egyezésről menedéket ad: „In cuius rei testimonium, et
 „robur firmissimum praesentes concessimus Litteras nostras
 „Priuilegiales pendentis sigilli nostri authentici munimine
 „roboratas.“

Ezekhez számíthatni az apátokat, prépostokat, más
 szerzetes előljárókat, mint az auranai priort 's a't., kik mind
 hiteles pecséttel bírván, hivataluk, és törvényhatóságukhoz
 tartozó intézkedésekben, birtokukon élő praedialis neme-
 sek 's jobbágyok' dolgaiban szinte jeles-alakú örökleveleket
 adtanak ki.

15. §.

II. Hiteles helyek.

Hiteles helyeknek (Loca authentica, credibilia, testimo-
 nialia) nevezzük azon káptalanokat és konventeket vagy szer-
 zetes monostorokat, mellyek hitelespecséttel bírnak, az alatt az
 ország' lakosainak birtokai-vagy más egyéb jogokról szóló ok-
 leveleket készíthetnek, olyanokat nyilvánosköz levéltáraikban
 (conservatorium, sacristia, camara) őriznek is, tagjaikat pedig
 magok közül hitelesítés, bizonyoságtétel, és végrehajtás végett
 törvényesen kiküldhetik. — Mikor keletkeztek az illy helyek
 honunkban? a' messzi régiség' homályában eltűnő nyomok
 miatt meghatározni alig lehet. Hogy e' boldog földet foglaló
 's hazát alkotó ős magyar eleink a' kinek kinek nemzetség
 vagy fejenként osztályul jutott birtokról írást, Árpád főve-
 zér' ajándékiról adomány-leveleket nem készítettek; később
 pedig nagy ideig a' birtokos nemzetségek' tagjai között történt
 osztályok, cserék, vagy elidegenítések oklevelekbe nem fog-
 laltattak 's nyilvános biztos helyre le nem rakattak: azt könny-
 nyen hiszszük. A' keresztyén vallás éssz. István által fölállított
 új jog és birtoki rendszer hozhatta csak be a' szomszéd német

birodalomból ezen szokást, hol már Nagy Károly cs. idétt is volt „*Archivum Palatii*“ nevű levéltár. Igen fontos Kálmán kir. 1100. évben költ Decret. II. könyvének bizonyára nem az egyházi törvényekből kölcsönözött, a' tudósok által diplomatikai tekintetből még kevésbé fejtegetett 2. és 3. fejezete, nem csak azért, hogy az írás és pecsét-használásnak köz életben is már akkoron divatozását előnkbe tünteti: hanem az adás-vevéről szóló levelek' készítése, — magános személyek közt miként történése, úgy az akkori században még hiteles helyek' szükségképeni bizonyítványának keletben nem léte' gyanítása' tekintetéből. ¹⁾

¹⁾ Méltó e' két fejezet' szavait, mellyek' elsőbbike a' keresztyén és zsidó személyek közti kölcsönről, másika ugyanazok' ingó javai' vételéről szól, egész kiterjedésben ide írni. Így olvassuk törvénytárunkban honi nyelvre téve: — Decret. Lib. II. Cap. 2. „Ha keresztyén zsidónak, vagy zsidó, keresztyénnek két vagy három rabszolgát erő javat kölcsönözni akar, a' kölcsönadó a' kölcsönvevőtől zálogot vegyen, és keresztyén meg zsidó tanúk hivassanak bizonyásgul; hogy ha talán egyik a' másiktól, a' mit kölcsönözött, eltagadná, mégis a' záloggal, és mind a' két rész' tanuival bebizonyíttassék. — §. 1. Ha pedig három személynél többet erő valamit kölcsönözne egyik a' másiktól, zálog és tanúk vétessenek fel, mint előbb mondatott, és a' pénznek mennyiségét, meg a' bizonyságok' neveit levelkére irattassák, és mind a' két résznek, kölcsönadónak t. i. és kölcsönvevőnek pecsétével pecsételtessék meg: hogy, ha valamikor egyik a' másikon az iránt erőszakoskodni akarna; írással, vagy mind a' két rész' pecsétével bebizonyíttassék az igazság.“ — Cap. 3. „Ha zsidó keresztyéntől, vagy keresztyén zsidótól valamit venni akar, alkalmas keresztyén és zsidó bizonyságok előtt, vegye az áruba bocsátott jószágot, és azon jószágot a' tanúk' nevével együtt levelkére irassa: és azon, mind a' két résznek, eladónak t. i. és vevőnek pecsétével erősített levelkét magánál őrizze: hogy, ha ezen vételben valamikor lopással vádoltatik, a' lopott vagyonnak, melly nála megismertetett, előbbi birtokosát, és az említett tanukat előálítsa, és fölszabaduljon. — §. 1. Ha pedig a' lopott és elismert jószág' birtokosát nem állíthatja elő, de pecsétes levelkét mutat; a' reá írott tanúk' esküvésével fölmentessék. — §. 2. Ha pedig nem volnának keresztyén tanúi, és alkalmas zsidókat állítana elő, azoknak zsidó törvény szerinti esküjökkel fölmentetvén, a' lopott jószágnak árát négyszeresen fizesse meg. — §. 3. Hogyha sem a' megismert vagyonnak urát meg nem találná, sem a' pecsétes levelkét elő nem mutatná; honi szokás szerint ítéltessek: akkor a' lopott jószágot tizenkétszeresen

Átmegyünk már a' hiteles helyek' elsorolására 's történeteik' kinyomozására.

16. §.

Nem találhatnia' káptalanok és konventek' hitelességének törvény általi megállapítására 1231-ik éven fölül; ekkor rendelte legelőször II. András kir. az ország' szabadságát megerősítő Decret. 21. czikk. „Et quia multi in Regno laeduntur „per falsos Prestaldos, citationes, vel testimonia eorum non „valeant, nisi per Testimonium Dioecesiani Episcopi, vel Capituli, nec falsificatus Prestaldus possit se justificare, nisi „eorumdem testimoniis. In causis vero minorum, vicinorum „Conventuum, vel Claustrorum testimoniis.“ ¹⁾ Azonban, ezen törvény előtt már jóval adtak ki a' püspökök, káptalanok és konventek az ország' lakosai' örökös vagyonának eladásáról, 's ajándékozásáról szóló leveleket fönlévő számtalan példák' bizonyítása szerint; több nem is tetszik ki e' törvényből, mint hogy azon hitelességi jogok is, mellyekkel a' pristáldok azelőtt különösen birtanak, reájok ruháztattak. Hihetőleg tehát eleintén a' szokás és közbizodalom szerzett nekik helybeli hitelességet. A' vallás' tekintete, a' papi méltóság és hitel könnyen eszközlé: hogy a' nemzetségi tagok' osztályaiban vételek, adásuk vagy végrendelkezésök' esetében azok lennének a' tanubizonyságok; azoknak pecsétes irományaik szerezzenek megerősítő 's örökösítő szentséget. Örömet templomokba 's monostorokba vitte a' gyakran harczoló birtokos magyar jogait őrző irományi kincseit, hadviselése alatt vagy belviszályok közt épségben tartandókat, honnan előforduló pörös esetben, vagy más szükség' idején az illető szerzet' pecsété alatt másolatban ismét kikérhette. Tömerdekre szaporodván a' magyarok' kereszténysége' első századaiban a' szerzetes monostorok, természetesen számtalanok lettek az olly helyek is, mellyekben oklevelek őriztettek, kiadattak, habár némelly részök nyert

„fizesse meg.“ — Hát már a' XI-ik vagy keresztyénségök' első századában olly közönséges vala az írás és pecséttel-élés elődeinknél, hogy a' kölcsönök és ingó javak' vételében is divatoznak.

¹⁾ Kovachich, Vest. Comitior. pag. 113.

légyen is csak hitclességi tekintet. Néhai Katona István kanonok, ambár még mindent nem tudott, következő ámulatos számban állítá elő a' honunkban időszerint virágzott szerzetes rendeket : u. m.

Apátsága a' sz. Benedek' rendén lévőeknek volt . . .	53
a' cisterciataknak	49
Prépostsága a' premonstratiataknak	56
kolostora (coenobia) ugyanannak	6
a' szerzetes kanonokoknak	6
Collegiuma vagy háza a' jerusalemi sz. János' kereszteseinek	21
Kolostora (coenobia) a' Carthusianusoknak	4
a' prédikatori rendnek	25
azon rendü apáczáknak	8
az Augustinianusoknak	15
Aléljárósága (Vicariatus) a' paulinusoknak	21
Elöljárósága (Prioratus) ugyanazoknak	40
Serafcus rendháza (Domicilia)	142
Apátság' bizonytalan rende	25
Klastrom szinte bizonytalan, mellyiké	34 ¹⁾

¹⁾ Defensio Bonorum Ecclesiasticorum s. l. 1811. 8. pag. 46. 47.
 — Méltó párhuzamot vonni a' honi és külföldi hiteles helyek' megalapítása' korára nézve. Valamint hazánkban törvény általi megalapíttatásának nem találhatik régibb nyoma a' fönnebb említett II. András kir. 1231-dik törvény' 21-dik czikkénél, úgy Angolországban nem vitethetik főlebb 1227-dik évnél. A' londoni egyházzsinat' végzésében olvashatni ugyan is : „Quoniam Tabellionum usus in regno Angliae non habetur, propter quod magis ad sigilla authentica credi est necesse, ut eorum copia facilius habeatur, statuimus, ut sigillum habeant non solum Archiepiscopi et Episcopi, sed etiam eorum Officiales, Decani, rurales, nec non ecclesiarum cathedralium Capitula, et caetera quae Collegia et Conventus cum suis Rectoribus, aut divisim iuxta eorum consuetudinem vel statutum. Pro varietate quoque cujuslibet praedictorum, habeat unus cujusque sigillum nomen dignitatis, officii, collegii et etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis vel officii perpetui gaudent honore, insculptum notis et characteribus manifestis, sicque sigillum authenticum habeant.“ Labbe, Phil. Collect. Conciliorum. 1672. Part. I. col. 542. — A' Tabelliók római institutio szerint olly nyilvános személyek valának a' római provinciákban, kik a' végrendeleteket 's egyéb okmányokat szerkeszték.

17. §.

Fontos részét teszi a' magyar diplomaticus és jogvédő' kötelességének, tudni, melly káptalanok és konventek birtak hajdan hiteles pecséttel és oklevél-kiadási hatalommal? Ismeretünk e' mezeje mind e'korig parlagon hagyatva lévén, nagy fáradságba kerül, és csak a' kemény záruk alatt rejtőző őskori minden levelek' nyilvános tudományra jöttével lehetne egy tökéletes lajstromot készíteni az illy helyekről. Általában azt hisszük a' káptalanok felől, hogy azok' mindenike birt törvényes szokás és királyi engedelemnél fogva hiteles pecséttel, melly hitelben nemcsak a' fönmaradt kiadásaik, hanem több más fontos oklevelek megerősítenek. Zsigmond király a' csornai konvent'számaára hitelességet és pecsétet adó, vagy is inkább régi hitelességet kegyelemlevél által megerősítő 1393-diki levelében olvassuk: „Respectu publice vtilitatis, commodi „et boni communis rationabiliter inclinati, ac proinde cupientes ipsum monasterium Chorna seu discretos fideles nostros „ipsum Praepositum et Conventum dicti monasterij eorundem „perpetuis temporibus honorare, praevia deliberatione conferentes eisdem Praeposito et Conuentui de Chorna, eorumque successoribus in perpetuum fidedignitatis sigillum perpetuo duraturum, volentes ac vigore praesentium firmiter „decernentes, vel litteris quibuscumque eiusdem sigilli munimine roboratis adhibeatur fides in iudicio, in causis possessionariis, contractibus, inquisitionibus, testimoniis, processibus, ac aliis quibuscumque actis, et negotiis in iudicio et „extra iudicium agitatis, vbilibet plena, sicut aliis quibuscumque Ecclesiis Cathedralibus; Collegiatis, aut Monasteriis regnorum nostrorum, ex concessione solitis, memoriam „Serenissimorum Principum, regum scilicet Hungariae, praedecessorum nostrorum habentibus sigilla fidedignitatis, et „eis vtentibus fides plenaria adhibeatur.“ ¹⁾ De a' konventeknek nem úgy volt állapotuk. Már a' régiebb törvények tilták a' kisebb konventeket örök levelek' kiadásától. 1351: 3. rendeli: „Minuti etiam Conventus, ab emanatione litterarum

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 100.

„suorum, super perpetuatione Possessionum conficiendarum, cessent; et eorum sigilla, omni careant firmitate.“ ¹⁾ Az 1486: 59. és 1492: 39. illy értelemben tiltja el a' sz. jogi konventet. Mellyek voltak tehát az illy kisebb konventek; — mi tette az azok és nagyobbak közti különbséget; — mi okból eredhetett az eltiltás? még mind megfejtés alá tartozó kérdések. Bizonyos meghatározott számú szerzeteseknek jelenlétét kívánták némelly törvényeink a' levél-kiadásnál, ha tehát annyi számmal nem valának a' zárdabeliek, csonkula a' hitelesség, kiadásuk törvényes erő nélkül szűkölködék. Egyéb-iránt minden konvent' apátja és prépostja birt külön saját pecséttel hivatali körben használandóval; ellenben némelly konventnek nem lévén köz pecséte, ha midőn levelet készített, az apátét nyomára, így az egri cistercita konvent 1239. évben Miklós birónak végrendelkezéséről bizonyítván, világosan mondja: „In cuius rei testimonium litteras presentes scripsimus; et quia sigillum proprium habere non consuevimus, sigillo venerabilis Patris I. Abbatis de Egrus eas fecimus roborary.“ ²⁾

18. §.

Különben némelly helyek később, királyi adomány mellett nyertek hiteles pecsétet. Mikor történt az? tudni föltötte szükséges. — E' tárgyróli szemlélődés közt a' pecsét' mineműségére gondos figyelem lenne vagy csak azért is fordítandó, mivel majd minden káptalan kétféle pecsétet használt, t. i. *nagyobbat* és *kisebbet*; az előbbi alatt költek minden fontos, állandó jogot magukban foglaló jeles alakú örök levelek, mi végett privilegialisoknak is neveztettek (sigillum privilegiale); az utóbbi, kisebb tekintetű, emlékeztető, nyílt és zárt levelekre használtatott, azért emlékeztetőnek (sigillum memoriale) hivatott. Az esztergomi főkáptalan' 1141-i pecsétén már olvassuk: „† s. maius capitvll. Stgonien: eeclie.“ egy másikon 1285-ről: „† s. minvs. capitvli Strigoniensis.“ Ezen káptalan mondja egy 1319-ik évi Acha falu' cseréjéről kiadott

¹⁾ Corp. Jur. Hung. T. I. pag. 167.

²⁾ Fejér op. cit. Tom. IV. vol. I. pag. 162. 163.

levelében : „In cuius rei memoriam, et perpetuam firmitatem „praesentes munimine nostri authentici, quo in maioribus „negotiisvti solemus, fecimus sigillari.“ ¹⁾ Az egri káptalan' egy 1383-iki kisebb pecsétén találtatik: „S. minus capituli „Agriensis.“ A' váradi káptalan' régi pecséteinek egyikén : „S. maius Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Priuilegia“ másikán : „S. minus Capituli Waradiensis Ecclesiae ad causas.“ — A' győri káptalan' beszéli egy 1279-iki levelében : „Exhi- „buit nobis memoriales Litteras nostras (1271-ben adottat) „sub minori sigillo Ecclesiae nostrae, quo sigillo antequam „Teutonici Ecclesiam suam (nostram) in puerilibus annis Do- „mini nostri Ladislai, Dei gratia illustris regis Hungariae „hostiliter in guerra regis Bohemiae invasissent, et captam „detinuissent, vtebamur.“ ²⁾ A' nyitrai káptalan' pecsétén, melly hajdan korban a' kisebbik vala, olvasható: „S. minus „capituli ecclesiae Nitriensis.“ Végre, hogy számtalan példát ne említsünk, a' bácsi káptalan' pecsétén : „S. Memoriale „Capituli Bachiensis.“ a' kalocsaién pedig : „S. Memoriale „Capituli Colocensis.“ olvastatik. Másként volt a' konventeknél; ezek nem birtak illy kétféle pecséttel, kivéven a' fehérvári keresztes barátokat, és pannonhalmi konventet.

19. §.

Ámbár hajdan a' huzamos használat 's vele élési szokás, vagy különös királyi engedelem' erejével szereztek a' káptalanok és konventek hitelességi jogot : időnkben mindazáltal az ország'karai és rendei' beegyezése vagy közbevetése nélkül illyest nyerni nem lehetett, hacsak nem utód jogon (jure postliminii) adja vissza a' koronás fejedelem. Kétségenkívül teszi ezt VI. Károly kir. a' kalocsai káptalan' hitelessége' tárgyában a' k. helytartó tanács' utján 1735. april' 27-én kiadott válasza, mellyben ezek foglaltatnak : „Quantum ad fidedignitatem, ad instar omnium aliorum, in Hungaria et Croatia „habitorum capitulorum, etiam praeuio modo erigendo Colocensi metropolitano capitulo concedi petitam; quum in du-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 2. pag. 220.

²⁾ Idem ibid. Tom. V. vol. 2. pag. 592. 593.

„bium sit, Coloczae antiquis temporibus penes metropolitanam
 „ecclesiam metropolitanum quoque capitulum exstitisse, ac
 „hoc adinstar aliorum cunctorum sub iurisdictione regni exi-
 „stentium metropolitanae, cathedralium et collegiatarum
 „ecclesiarum capitulorum, in districtu suo fidedignitatem egisse;
 „per consequens de facto non de creando aliquo nouo capitulo
 „et tali fidedignitate (quo in casu diaetali Statuum consensu
 „utique opus foret) verum de restaurando solum Colocensi
 „metropolitano capitulo, quod ante hac praeexistisset, et
 „fidedignitatem in Hungaria habuisset, ac postliminio admit-
 „tendo eidem absque hoc iam competentis fidedignitatis exer-
 „citio ageretur; in similibus autem casibus, prouti cum Va-
 „ciense, Quinqueecclesiense, ac Varadiense capitulis, quae
 „etiam Turcarum tyrannide euersa, victricibus caesareo re-
 „giis armis recuperatis Vacio, Quinqueecclesiis et Varadino,
 „iure postliminii in detuitatem et ius exercendae fidedigni-
 „tatis, absque vilo Statuum interuentu sunt repositae, factum
 „fuit, diaetali concessione opus haud foret.“ ¹⁾

20. §.

A' hiteles helyek' fölötte vagy haszonra fordítható kívá-
 natos lapnévsorának készítésében különös gonddal kellene lenni
 arra is: mikor és minemü körülmények közt nyerték vagy
 vesztették el egy némellyek hitelességüket? — vajjon időjár-
 tával utódi jog mellett vissza nyerték-e? Megtörtént ugyanis,
 hogy ez vagy amaz, állevel készítés miatt hitelességi pecsé-
 tét a' törvény' értelmében elveszté, később mindazáltal még
 is visszaadatott, a' mint rólok különösen szóltunkban hely-
 lyel helyel érintve leend. Telve törvénykönyvünk a' hite-
 les helyeket rendező, levélkiadások' módját szabályzó, 's fog-
 lalatossági kötelességöket előszámláló czikkelyekkel: mind-
 ezeket mint tárgyunkra nem tartozókat elmellőzve, a' hiteles
 helyeknek renddel való olly ismertetését igyekszünk adni, mily-
 lyent eddig elő nélkülözött honunk, fölhordván egyenként
 azoknak eredetét, rövid történetét, és kiadott leveleinek be-

¹⁾ Katona Steph. Hist. Colocens. Ecclesiae. Colocae, 1800. 8. P.
 II. pag. 212, 213.

vezetési, végzáradéki példasorait, a' mennyire a' mohos régiségből kinyomozni lehetett; mások e' zsenge törekedést időjártával bővíthetik, tévedésünket megigazíthatják. Minekelőtte azonban a' hajdan hitelességgel virágzott, vagy most azzal élő káptalanok és konventek' előszámlálását adnók, megjegyezni szükség: hogy azokon kívül hiteles hely gyanánt nézettek hajdan, és levél-kiadás' fészke volt a' királyi udvari ítélőszék; a' nagyobb és kisebb cancellaria, a' tárnokház Budán (*domus tavernicalis*), a' mi még II. Ulászló alatt 1515-ben virágzott, mellynek országos közlevéltárából a' király' neve alatt adattak ki levelek ¹⁾, mint mai nap az ország' levéltárából a' nádor ad ki. Egykor a' királyi kápolnabírók is (*comes capellae regiae*), midőn még tisztők divatban volt, tettek hiteles kiadásokat királyi titkos pecsét alatt, hihető a' tárnoki házból, annálfogva országlevéltárából. — Mindezeknek valahai bővebb fölvilágosítása nem kis előmenetelt szerezne diplomatikai tudományunkra.

¹⁾ Kovachich J. Nic. *Epicrisis Documentorum Diplom.* Pest. 1817. 8. pag. 284, 285.

MÁSODIK SZAKASZ.

A' HITELES HELYEK' ISMERTETÉSE.

A) K Á P T A L A N O K.

21. §.

1. Aradi káptalan.

E' hajdan jeles prépostsággal diszlő sz. Mártonról czimzett társas káptalant távol sem a' mostani Aradra, hanem mellette keletre fekvő Glogovác faluba kell helyezni, hol a' régi Arad vagy Orod vár állott, az ott mutatkozó vár- és templomomladékból 's kőromokból, úgy az oklevelekből is ítélve. Első eredetét vastag homály födi tanúleveleinek pusztító háborukbani elenyészése miatt. Már 1197-ikben fönnállását és virágzását hirdeti Imre királynak azon évről Richard prépost' kérésére a' káptalan' birtokait megerősítő levele. „Universas possessiones (úgy mond), quas Ecclesia Beati Martini, de Orod habet, ultra sylvas, et ultra Danubium, tam in villis, quam in piscinis, tam in metis, quam in cuiuslibet conditionis ejusdem Ecclesiae hominibus, praesentis paginae testimonio dignum duximus corroborandum.“ ¹⁾ Prépostságáról és a' káptalanról érdekes említést tesz némi 1222, 1223, 1224, és 1225-iki római bulla. A' váradi káptalan' jegyzőkönyve szerint nemcsak hitelességgel, hanem tűzbírálati hatalommal is élt. Im' ezek 1229-ikre eső sorai: „Cesar, princeps, erat (azaz exercitus) de Békes, Petrus, Beda, Vse, Tiburtius, Laurentius, Paulus, Geysa centuriones, litigaverunt pro quadam terra nomine Kechen, cum Martino, Filio Ahisco, coram Ladislao, comite Bachiensi et iudice Curiae, dicentes

¹⁾ Arad vármegye' leírása. I. R. Budán, 1835. 8. 229. lap.

„*terram Kechen esse terram castrī de Békes; Martinus autem respondit, eam esse terram suam haecreditariam, affirmans, quod eandem terram antecessores ipsorum, scilicet: Chab, Sicund, Isumgut, Buus et reliqui cum ciuibus eiusdem castrī, a patre sub Myska, et cognatis eius, coram Gyula comite Palatino, pro terra castrī requisivissent, et iudicio ferri candentis Orodini fuissent condemnati, mediante Pristaldo nomine Cusii, filio Eliae de villa Dran, et hoc ostendit testimonialibus literis Orodiensis Capituli. Quibus, cum praenominati adversarii eiusdem Martino contradicere non auderent, praefatus index ipsos condemnauit, et ut huius causae exitus indelebilis existat, utramque partem ad nos, per Pristaldum nomine Menget filium Cochu de genere Tét, Varadinum destinavit, et executionem causae secundum omnem descriptionem, testimonio nostro fecit aeterna-ri.*“ ¹⁾ Roppant gazdaságára mutat hajdanta prépostainak alcancellári hivatalt viselésök. A' mohácsi siralmas esettel nyomban hanyatlani kezdvén, jószágai lassanként elfoglaltatvák, a' XVI. század' végével már elenyésző. Főnlévő iratai még a' XVI. századon által Arad és Bihar vármegyében tett törvényes munkálódásait, jószágba igtatásait's végrehajtásait bizonyítják. Ritkán találni ugyan leveleire, minthogy némelyek szerint irattára a' félelmes török időkben valami kriptába dugatván, örökre ott vészett; azonban nagy része iratainak a' károlyfehérvári káptalanban őriztetik, hová a' XVI. században a' csanádi káptalan' leveleivel együtt vitetett. ²⁾ Emlékét a' „Praepositura S. Martini de Orod“ czimzet tartja fön. Két különböző korszakbeli pecsétét az 1. és 2. számú ábra állítja elő. Lásd a' Mutatót. — 1488-iki nagyobb pecsétének említése előfordul II. János v király' némi 1569-iki ítélő levelében. ³⁾

¹⁾ Ritus explorandae veritatis, seu iudicium ferri candentis, quo in dirimendis controversiis gens Hungara olim utebatur. V. Bel Math. Apparatus ad Historiam Hungariae. Poson 1735. fol. Dec. I. Num. V. pag. 263. §. 347.

²⁾ C. Kemény Jos. Notitia historico-diplomatica Archivi et Literarii Capituli Albensis Transsilv. P. I. Cibinii, 1836. 8. pag. 48.

³⁾ Árpádia. I. év. Kassa, 1833. 12. 206. lap.

1337. Bossorogh Arad v.megyei falunak határát kir. parancs mellett megjárván, arról tudósítást ad.

1406. Zsigmond kir. parancsára a' n.váradí káptalan némmelly ujonnan ajándékozott Bihar v.megyei javak' birtokába igtatván, arról tudósít nyiltlevélben.

1495. Bálint váradí püspöknek az ottani káptalan' részére tett hagyományairól jeles alkúlevelet ad: „Nos Capitulum „Ecclesiae Orodiensis.“ — „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras priuilegiales „pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas — „duximus concedendas.“

1539. Csalyavára kebelbeli jószág'örök eladásáról bevaló levelet ad.

22. §.

2. Bácsí káptalan.

Egykor Bácsón, hasonnevű vármegyében kebelezett és sz. Pálról címzett prépostsággal bíró és sz. László kir. által alapított székes káptalan is azon hiteles helyek' sorában áll, mellyeknek levéltára a' török hatalom alatt elenyészvén, iratpéldányiból igen kevés marada fön. Hibáznak azok, kik e' káptalan még 1206-ik előtt a' kalocsaihoz kapcsoltnak lenni állítják; minthogy a' XIII., XIV., XV. sőt XVI. századokból, jelesen 1519-ik évről is találatnak jószágba igtatásról szóló's más egyéb levelei, privilegiumai. Való ugyan, hogy a' bácsi érsekség 1138-ban egyesített a' kalocsaival; de az ottani káptalan mind a' mohácsi gyászos harczig önállásu vala. Némi 1270-iki alább is említendő jeles alakban készült levele tartja: „Benedicto preposito, Smaragdo Lectore, Redempto „Cantore, Nicolao Archidiacono Bachiensi, Emerico Syrmien- „ensi, Johanne Scegudiensi archidiaconis; Andrea Custode, „Petro decano, ceterisque Canonicis Deo famulantibus in „Ecclesia Bachiensi.“¹⁾ 1332-ben a' préposton, olvasó, éneklő's örkanonokokon kívül még nyolez tagból állott; némelley 1361., 1412. és 1436-iki levelében pedig a' prépost, olvasó-,

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VII. vol. 3. Suppl. pag. 67. 69.

őr- és éneklő kanonok, a' katedrai vagy báciai, szegedi, szerémi főesperestek és dékán aláírvák. Emlékét most csak a' báciai kis prépost czimzet tartja fön a' kalocsai káptalanban. — Nagyobb kerek pecsétét 1252-ről kiadta a' pecséttudomány' írója ¹⁾, melyen sz. Pál apostol jobbájában kardot, baljában könyvet tart, körírása im ez : „S. CAPITULI BACHIEN- „SIS.“ Kisebbikén, melly csúcsos gömbölyeg alakú volt, 1361-ik évről illy körírás találtatik: „S^e MEMORIALE^e „CAPITULI^e BACHIENSIS.“ belül sz. Pál'képe jobbájában kardot tartva, közlé gr. Battyány Ignác. ²⁾ Hasonlókép parabolicát ad Pray ³⁾ egy 1409-iki oklevélről e' körírással: „SIGILLUM CAPITVLI BACHIEN.“ melyen szinte azon szent jobbájában karddal, baljában könyvvel. Három időszak-beli pecséte látható a' 3, 4, és 5. számú ábrákon.

1270. Tholman-föld' örök eladási bevallásáról kelt levelében : „Capitulum Bachiense.“ — „In cuius rei testimonium „litteras nostras priuilegiales concessimus sigilli nostri muni- „mine roboratas.“

1290. János kalocsai érsek' Bácsón kiadott levele foglalja: „Quae in priuilegialibus litteris Capituli Bachiensis plenius „continentur.“

23. §.

3. Besztercebányai káptalan.

Az 1776-ik évben püspökségével együtt alapíttatott besztercebányai székes káptalan Zólyom vármegyében újabb idő-től jelesen 1780-tól fogva kezdett hiteles leveleket kiadni a' turóczi konvent' régi pecsétével; 1802 : 15. t. czikk. által azonban az említett konvent' levéltára és hitelessége nekie adatván, azóta saját pecsétével él és gyakorolja a' hiteles kiadási szabadságot, így hangozván az idézett törvény: „Ad „majorem Regnicolarum commoditatem procurandam, benigne

¹⁾ Cerographia Hungariae. Tyrnav. 1734. 8. pag. 116. Tab. II. n. III.

²⁾ Leges Ecclesiasticae. Tom. I. Albae Car. 1785. fol. pag. 290.

³⁾ Specimen Hierarchiae Hung. P. II. Poson. 1779. 4. pag. 1.

„anunte Sua Majestate Sacratissima, Status et Ordines de-
 „creverunt: Ut Conventus Beatae Virginis Mariae de Thu-
 „rocz, Archivo adhuc Anno 1780. ad Capitulum Neosoliense
 „translato, idem Capitulum deinceps Expeditiones nomine
 „proprio faciat, et Functiones quasvis Locis Credibilibus
 „competentes peragat, ac Sigillo per Suam Majestatem Sa-
 „cratissimam Eidem benigne concesso, utatur. Functiones
 „vero, et Expeditiones, quas a tempore Translationis memo-
 „rati Archivi, Capitulum idem, Nomine et Sigillo illius Con-
 „ventus peragebat, pro vigorosis habeantur.“ — 1802-ben
 nyert kerekalakú új pecsétje ugyanaz, a' mi a' turóczi kon-
 venté vala, körirati némi bővítéssel, t. i. belül szűzanya' képe
 kis fiát tartva, jobb részen: „i. h. v.“ balon „mr. dni“ azaz:
 in honorem virginis matris domini. Belsőbb körirata: „† S.
 „COVENTVS BTE M. D. CAST. TVRVZ.“ azaz: sigillum
 Conventus Beatae Mariae de Castro Turocz.“ Külsőbb vagy
 szélső körirata: „SIGILLUM CAPITVLI NEOSOLIENSIS
 „AB ANNO 1802.“ Látható a' 6. számú ábrán.

24. §.

4. Bozniai vagy diakovári káptalan.

A' bozniai sz. Péterről czimzett székes káptalan' eredetét
 mohos régiség' homálya borítja: némelyek mindazáltal 1239-
 dik évre helyezik. Hajdankori levélkiadásainak példányai kö-
 zől kevés jött még napfényre. A' XIV. század' elejéről hite-
 lességét bizonyítja Pál országbírónak 1349-ben Zelena és
 Kaprina faluk' tárgyában a' rudinai apát' részére költ elítélő
 levele, hol mondatik: „Quasdam duas litteras priuilegiales,
 „vnam dicti Capituli Ecclesiae Bosniensis — Anno D. 1333.
 „— confectas nobis pracsentarat.“ ¹⁾ Egyébiránt ezen ítélő-
 levél említ, a' mondott privilegiumon kívül, mely a' két fa-
 lunak praedialis módon lett örök eladatásáról szól, — cita-
 torialis, statutorialis és rescriptionalis levelet is. Támogatta-
 tik hitelessége továbbá némely beigtatásról és határjárásról
 1377-ben Lajos királyhoz adott tudósítása által. Már az 1498:

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Hung. Tom. IX. vol. 1. pag. 718. et seq.

12. t. czikk. egész országra kiterjeszté hiteles foglalatossági jogát, melyet Ulászló kir. ugyan azon évben kelt nyílt levele által a' mondott törvény ellen a' tótországi nemesek' kérésére azon okból, minthogy országukban három, a' hiteles munkálódásokra elégséges káptalan léteznék, módosítva eltörölt¹⁾; de hogy ez eltörlésnek foganatja nem lett legyen Magyarországra nézve, elég bizonyoságul szolgál a' II. Rész. 21. czikk. 2. §., melyben az eltörölő levél után tizenhárom évvel, vagyis 1514-ben hitelességét az egész országra kiterjedőnek állítja Verbőczy. Még 1463-ban kezdődött balsorsának a' törökjárom alatt engedni kénytelenítettén, csak az 1807: 26. t. czikk. adá vissza régi hitelessége' hatalmát, de nem többé az egész honra, hanem saját megyei kerületére nézve, ambár a' káptalan már 1773-ban visszaállítatnék. Tartózkodása Diakováratt Verőcze vármegyében a' bozniai és szerémi egyesült püspökség' székhelyén. — Pecsétét 1467-ről kiadta Péterfy Károly²⁾ kerek alakzatban, töredezett körirásából im ezek olvashatók: „SIG — — — DE, BOZNIA:“ a' belül látszó kép hihetőleg sz. Péteré. Három időszakbólí pecsége a' 7, 8. és 9. szám alatt.

25. §.

5. Budai káptalan.

E' hajdani, 1010-dik évben alapított társas káptalannak Ó-Budán volt széke Péter és Pál apostolokról czimeztetve, 's a' tüzes vassali ítélő hatalmat is gyakorlá némi 1211-ik levele' nyomán. ³⁾ II. Ulászló kir. 1498. vagy III. Decret. 12. czikk. és a' hármas törvény' II. R. 21. czikk. értelme szerint a' magyar korona alatt lévő minden tartományokban gyakorolhatta törvényes munkálódását, bizonyoságtételét. A' török járom alatt 1560 körül elpusztulván, örökre elenyészett, és csak szép jövedelmű illy czimben él emlékezete: „Praepositura SS.

¹⁾ Kovachich J. Nic. Monumenta veteris Legislationis Hungar. Segm. II. Zagrab. 1815. 8. pag. 72. seq. — Conf. C. Battyáni Ign. Le-ges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 608.

²⁾ Sacra Concilia Hung. P. I. Poson. 1741. fol. pag. 149.

³⁾ Schwartner Mart. Introd. in rem Diplom. pag. 339.

„Petri et Pauli de Veteri Buda.“ — Pecsétét 1473-ról kinyomatta Péterfy, melly csucos alakú, illy körirattal: „ ∞ S. „ECCLIE + CAP. BUDE.“ Belül sz. Péter' képe szemléltető.

¹⁾ Egy másik hasonló parabolica formájut, és úgy látszik kisebb pecsétül szolgálót 1348-iki oklevélről kiadagr. Battyáni Ignác „SIGILLUM CAPITVLI BUDENSIS“ körirattal, ülő és jobbával áldást osztó, baljával melléhez keresztet szorító főpapot ábrázolva. ²⁾ Budán, azonban több káptalanok is valának, de hitelességi jog nélkül. A' 10, 11, és 12. sz. alatt láthatók rajzai. 1222. Uriel pannonhegyi apát' részére tett határjárásról tudósítja András királyt: „Nos Capitulum „Ecclesiae Budensis.“ — „In cuius rei memoriam et firmitatem praesentes contulimus nostras litteras pendentis sigilli „nostri munimine roboratas.“ 1246. Gysen, káptalanbeli társának a' nyúlzigeti monostor' részére tett némelly szálló' ajándékozásáról bizonyít: „Budensis Ecclesiae Capitulum — In „cuius rei testimonium praesentes litteras — concessimus sigilli „nostri munimine roboratas.“

1270. Mártonvásári György által a' buda-szigeti apáczák' részére Tordach nevű falunak ajándékozásáról bizonyítván: „In cuius rei memoriam — litteras praesentes concessimus „sigilli nostri munimine roboratas.“

1323. Némelly örökbevalló leveléről így szól Károly kir. 1324-iki megerősítő levelében: „Exhibuerunt nobis quoddam „priuilegium Capituli Ecclesiae beati Petri de Veteri Buda.“

1346. Weperfalu' eladását bizonyító örök levelét így fejezé be: „In cujus possessionarie vendicionis et empcionis perpetuamque memoriam, stabilitatemque perpetuam, praesentes ad petitionem parcium predictarum concessimus litteras „nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et alphabeto intercisas.“

1394. János esztergomi érseknek Ákospalotája nevű faluba lett beigtatásáról jeles alakú levelet adván, mondja: „In „cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes „litteras nostras priuilegiales, sigillique nostri munimine ro-

¹⁾ Sacra Cencil. P. I. pag. 91.

²⁾ Leges Ecclesiast. Tom. I. pag. 208.

„boratas, alphabetoque intercisas iuxta confessionem Domini
„regis, et nostri hominum duximus concedendas.“

1405. Zsigmond kir. Decretuma kihirdetéséről szóló bizonyítványában : „In cuius rei testimonium praesentes concessimus Litteras nostras priuilegiales pendentis et authenticis sigilli nostri munimine roboratas.“

1522. Kajatha falu' örök eladásáról bizonyít : „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes Litteras nostras Priuilegiales, pendenti sigillo nostro consignatas, — duximus concedendas.“

26. §.

6. Csanádi káptalan.

A' sz. György vitézről czimzett csanádi székes káptalan-nak püspökségével egyidőbeli, és sz. István királytói alapítását senki kétségbe nem hozza. Állott ez hajdan a' Maros folyam' balpartján Csanád, most Torontál vármegyébe kebeleztet, hasonló nevű városban, mit a' mai napig látszó omladékok bizonyítanak. Már a' XIII. és XIV. századból találtak ámbár gyéren általa kiadott oklevelek. Székely György' pórhada kegyetlen pusztítást tön rajta 1514-ben. A' török dúlások miatt lakhelyét több ízben elhagyni 's változtatni kénytelenítettvén, törvényes foglalatosságai is megszűntek, még kiűzetése után a' püspöki szék Tömösvárra vitetnék, hol a' visszaállított káptalan is 1724-ben régi hitelességét visszanyervén, a' lovagló és sárkányon diadalmaskodó sz. György vitéz' képét 's illy körírást viselő: „SIGILLUM CAPITULI CSANADIENSIS“ kerekded újpecsége alatt jelenkorig egész megyéjében gyakorolja. Régi levéltára a' mohácsi veszély után az erdélyi fejedelmek' hatalmába jutván, némi 1604-iki hiteles iromány' útmutatása szerint az aradival egyetemben Károlyfhehérvárra vitetett. ¹⁾ Ez utóbbi káptalan levéltárával egyenlő sorstól hanyatva, hihetőleg máiglan ott őriztetik, minthogy saját kebele csak ujabbkori levelekkel bír. Külön-

¹⁾ C. Kemény Jos. Notitia hist.-diplomatica Archivi Capituli Albensis Transsilv. P. I. Cibinii, 1836. 8. pag. 48.

ben volt Csanádon még egy másik, üdvezítőnkrol czimzett káptalan is, mellynek azonban hiteles voltáról, levélkiadásáról semmi bizonyosat mondani nem lehet, valamint az ott kebelezett benczések' konventéről sem. Két korbeli pecsége a' 13. és 14. szám alatt.

1299. Nagy-Adrián nevű falu iránt az ó-budai konvent' részére adott ki jeles alakú örök levelet, mellynek eredetije a' pozsonyi káptalanban található.

1348. Miklós nádor Csongrád vármegyébe kebelezett sövényházi birtok iránt Desőfi László' részére hozott ítéletről szóló levelében többször említi : „Vigore litterarum Priuilegialium eiusdem Capituli Chanadiensis.“

1398. Lelyei Gyukefi Benedeknek Cheph Andrásfi Jakabbal 350 ftba lett egyességök és Buldie Torontál v.megyei falunak általadásáról bizonyít.

1400. Csáki Istvánfi Miklós' részére Urhida, Tárnok, és Bordánfaluk iránt öröklevelet ad.

1411. Az orodi káptalant a' részére megítélt Szegh nevű faluba igtatván, arról kelt levelében mondja : „Capitulum „Ecclesiae Chanadiensis.“ — „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesentes Litteras nostras priuilegiales — — pendentique sigilli nostri munimine roboratas.“

1520. Némethi Bolyka Bálintot Zewldes falu és több jószágrészek' birtokába Temes v.megyében II. Lajos kir. új adománya mellett örökösen beigtatja : „In cuius rei testimonium perpetuamque firmitatem praesentes nostras literas „priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine „roboratas — duximus concedendas et tradendas.“

27. §.

7. Csazmai káptalan.

A' csazmai, sz. Lélekről czimzett társas káptalan 1222-ben alapítottatott II. István zágrábi püspök által Ujcsazmán Ó-Csazma mellett, „Opitulante siquidem gratia Spiritus Sancti (igy szól az alapító levél) construximus Ecclesiam in Noua „Chasma, in villa videlicet, quam nos fecimus congregari; „in qua creauimus et stabiliuimus Praeposituram et Capitulum

„ex duodecim Canonicis. Praeterea — contulimus — terram „de Veteri Chazma.“ ¹⁾ Ez utóbbi hajdan slavoniai erősség, később Zágráb v. megyéhez, most pedig a' körösi határvidéki ezredhez tartozó mezőváros. Hiteles pecséttel már létre hozatala' századában élven, mint IV. Bélakir. Chazmafő és Halete iránti 1255-ről kelt adománylevelében e'kép jelenti: „Mete autem, sicut nobis constitit, per litteras Capituli Chazmensis, „terrarum predictarum hoc ordine distinguuntur“ ²⁾. Ezzeli foglalatosságát jelen korban is folytatja; de nem eredeti helyén, minthogy a' török időkben száműzetett, hanem Varasdon. Kerekded alkatú előbbi pecsétét 1325-ik körül megváltoztatá saját levelének imígy hangzó soraiból ítélve: „Exhibuit nobis litteras priuilegiales — — confectas antiquo „sigillo nostro rotundo — — ut tenorem et formam earumdem nostris in alys litteris priuilegialibus — transcribi faceremus; — fecimus, sigilloque nostro nouo et authentico consignari.“ ³⁾ Pecséte a' 15-dik szám alatt látható.

1280. A' tized-megtagadás végett egyházbólí kitiltásról (excommunicatio) bizonyítványt adván: „Capitulum Ecclesiae „S. Spiritus de Chasma — nostro sigillo authentico consignatas.“

1295. Stupna-földrésznek a' garichi paulinusok' számára Tiburecz mr. általi ajándékozásáról jeles alakú levelet adván: „Capitulum Chasmensis Ecclesiae. — In cuius rei memoriam, „firmitatemque perpetuam praesentes — concessimus litteras „nostras, sigillo consignatas.“ Ezt privilegiumnak nevezi főntebb említett 1325-iki saját levelében.

1363. A' garichi paulinusok' számára 1345-ben kiadott nyílt levelét jeles alakba önti: „Exhibuit nobis quasdam patentes litteras nostras sub sigillo nostro, petens nos precum „cum instantia, vt ipsas in formam nostri priuilegii vberiorem „ad cautelam redigi faceremus. Nos igitur — presentes litteras in formam praesentis priuilegii redactas, sigilli nostri „pendentis munimine duximus roborandas.“

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. III. vol. 2. pag. 278.

²⁾ Idem ibid. Tom. IV. vol. 2. pag. 316.

³⁾ Id. ibid. Tom. VIII. vol. 2. pag. 650.

28. §.

8. Diakovári káptalan.

A' bozniai és szerémi törvényesen egyesült püspökség és 8 tagból álló káptalan' székhelye most Diakovár, slavoniai Verőcze v. megyében kebelezett püspöki m. város, Eszéktől dél-nyugatnak öt órányira; melly szerint lakhelyétől vévén újabb nevezetét, a' mi föntebb a' bozniai káptalanról mondatott, ide tartozik. Hitelességét az 1807: 26. t. cikk. erejével utód-jog' tekintetéből nyeré vissza e'képen : „Capitulo Bosnensi „seu Diakovariensi Fidedignitas Loci Credibilis, testante Titulo 21. Partis 2. prachabita, Sua Majestate Sacratissima „benigne annuente, Jure postliminii restituitur.“

29. §.

9. Egri káptalan.

Hajdankorban a' most is hitelességgel diszló sz. Jánosról nevezett székes káptalanon kívül még három káptalan létezett Egerben, prépostsági cziméről most is emlékezetben forgó, t. i. „Praepositura B. M. V. de Castro Agriensi“ jövedelmes; — „Pr. S. Stephani R. H. de Castro Agriensi.“ — és „S. „Petri de Castro Agriensi.“ Birt-e mindenik, vagy mellyik hiteles pecséttel? azt a' kiadott leveleken lévő különböző pecsét világosíthatná föl; ez utóbbiaknak hiteles helybeliségöket mindazáltal gyanítani okunk nincs. E' székes káptalan még sz. Istvántól veszi eredetét; később a' mongolok által tönkretétetvén, IV. Béla kir. állítá újra. Hiteles kiadására már a' XIII. század' elejéről akadni. Később időkben hitelességi joga 's pecsété' elvesztéről bizonyóságot tesz I. Mátyás kir. azon oklevele, mellyben azzal élését visszaadja, így irván : „Nos „Mathias Dei gratia Rex Hungariae etc. memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit uni-versis. Quod licet Capitulum Ecclesiae Agriensis, propter „proscriptionem, quam ratione emanationis quarundam falsarum Litterarum, in Judicio generali Comitatus Hevesiensis, de nostra commissione per fidelem nostrum Magnificum

„Michaellem Orzagh de Gutth, dicti Regni nostri Hungariae
 „Palatinum nouissime celebrato, incurreret. Sigillum eorum
 „quo utebatur de jure et consuetudine nostri Regni, amise-
 „rint : tamen nos tum accepta supplicatione fidelis nostri Re-
 „verendissimi in Christo Patris, Domini Johannis, Archi-
 „episcopi Strigoniensis, Apostolicae Sedis Legati nati, Summi
 „et Secretarii Cancellarii nostri; tum vero ex eo, ne Ecclesia
 „ipsa Agriensis, cuius nos Patroni sumus, temporibus nostris,
 „in praerogatiuis suis a Sanctis Regibus donatis, detrimentum
 „patiat, quin potius amissa recuperet; eidem Capitulo Si-
 „gillum huiusmodi, duobus punctis ex utraque parte imagi-
 „nis Sancti Johannis consignatum, de gratia nostra speciali,
 „ac consilio, ac deliberatione Praelatorum, et Baronum
 „nostrorum duximus restituendum, decernentes, omnes, et
 „quaslibet litteras sub eodem sigillo emanandas, illius esse
 „vigoris, firmitatis, et auctoritatis, cuius ante proscriptio-
 „nem emanabantur; imo reddimus, et decernimus, harum
 „nostrarum, quas in futuram, et perpetuam rei memoriam,
 „secreto sigillo nostro communiri fecimus, vigore et testimo-
 „nio litterarum mediante. Datum Agriae, die Dominico pro-
 „ximo ante festum Beati Laurentii Martyris Anno Domini
 „M.CCCC.LXVII. Regni nostri anno decimo, Coronationis
 „vero quarto.“ ¹⁾ Későbbi virágzásáról tanuságot tesz az
 1498 : 20. t. czikk. — Hitelessége' hatalmáról rendelé az
 1550: 63. t. czikk., hogy Abaúj, Zemplén, Ung, Marmaros,
 Ugocsa, Szolnok, és Kraszna v. megyékben olly tekintettel és
 szabadsággal tegyen végrehajtásokat, valamint a' leleszi és
 jászói konvent; hasonlóképen azon vidékeken is munkálkod-
 hassék, mellyek a' váradi káptalanhoz tartoznak. Az 1557 :
 21. t. czikk. szerint a' felső részekben a' leleszi konvent helyett
 foglalatoskodott. Eger várának a' török által 1596-ban lett be-
 vételével tömérdek változó viszontagságok tódultak reá, mi-
 nélfogva munkálódásiban is meggátoltatott; ősi helyét ugyanis
 elhagyni kénytelenítettvén, az 1597 : 38. t. czikk. Kassa vá-
 rosát rendelé tartózkodása' helyéül, hitelességének saját

¹⁾ Schwartner M. Introductio in rem diplomaticam. Ed. 2. Budae.
 1802. 8. pag. 374. dipl. n. XXIV.

megyében foganattal leendő gyakorolhatása mellett; egyzsersmind megengedé elveszett pecsége helyett ujnak, de a' régínél valamivel kisebbnek készíttetését. Nyugalmas helyre azonban ott sem talált az 1606-ik bécsi szerződés' értelme szerint; mire nézve már az 1609 : 10. t. cikkelyben tartásáról való intézkedés, és Nagyszombatba leendő általtétele szorgalmaztatik; ismét 1613: 3. szerint Jászóra tétetett által. 1649 : 38. pedig Jászó helyett Kassát nyeré lakó helyül. Mielőtt ez történt volna, az 1647 : 101. t. cikk. foglalatjához képest levéltára némelyek által kirabolatott. Az 1687 : 19. bizonyítja még Kassán lételet. Végre az áldott béke' föltüntével ősi helyére visszatérvén, 1723 : 40. t. cikk. által régi hitelességi hatalmasaját kérelmére a' közellévő megyék' vidékébe szoríttatott, ott maiglansikerrel munkálódó. Egyébiránt leveleinek a' jászói és leleszi konvent' irattárából történt kiadásai, mellyek t. i. régebben oda jutottak, az 1802 : 16. t. cikk. által törvényes erejűeknek nyilatkoztattak. Gr. Battyáni által 1256-ról kiadott pecsétén sas és illy köriratszemplélhető : „S. CAPITULI AGRIEN. ECCLESIE S. JO. „HANNIS.“ ¹⁾ Ennek megváltoztatásáról bizonyítást tőn 1328-iki saját levele mondván : „Quoddam priuilegium nostrum (de an. 1266) antiquo sigillo nostro consignatum nobis „exhibuerat — petens nos — quod tenorem eiusdem priuilegii in aliis litteris nostris priuilegialibus sub moderno sigillo „nostro transcribi et renovare faceremus; — — praesentes „contulimus sigilli nostri novi et moderni munimine roboratas.“ ²⁾ — Nagyobb pecsétet említ egy 1339-iki levelében, — kisebbnek pedig nyoma van 1383-iki évről, mellyen. „S. „MINUS“ 's a' t. szemlélhető. — 1411-ik évről pecsétét láthatni Péterfynél és Pergernél ³⁾, melly kerek illy körirással : „† S. CAPIOLI. AGRIEN. ECCLIE POST PLAGAM.“ Belül szárnyait kiterjesztő sas, körmei közt illy iratu lobogó levelet tartva : „S. IOANES.“ Hihetőkép ez azon pecsét,

¹⁾ Leges Ecclesiast. Tom. I. pag. 199.

²⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 3. pag. 216.

³⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 178. — Bévezetés a' Diplomatikába. Pest, 1821. 8. VI. Táb. 4. szám.

mellyről mondja egy 1280-iki csere-, úgy más 1281. és 1282-iki levelében : „Praesentes contulimus sigilli nostri post plagam „Tartarorum secundo renovati.“ ¹⁾ Mostanin a' sas, körmei közt. „S. JOHANNES“ fölírásu levelkét tartva, körötte : „SIGILLUM AVTENTICVM CAPITOLI AGRIENSIS. „1699.“ Közli ezt a' „Cerographia Hungariae“ írója is ²⁾, de olly különbséggel, hogy a' levélen sz. János' neve helyett „FENESI“ az időbeli püspök' neve áll. Négy korszakbólí pecsétei a' 17, 18, 19 és 20. számú ábrán. Számtalan levelei közül ezeket említjük :

1205. Gerson nádornak 1155-be költlevelét átírja : „Capitulum Agriens.“ — „Nos tenorem earumdem litterarum „compositionalium de verbo ad verbum — — praesentibus „litteris priuilegialibus sigillique nostri pendentis appositione „fecimus consignari.“

1291. Kún László kir. Szamosi Péter' részére költ, és Omodé nádortól 1297-iki levelében foglalt adománylevelet átírván mondja : „Exhibuit nobis patentes litteras Omodey „Palatini — vt eas nostro inseri priuilegio feceremus.“ — Végre :

1512. Némi jószágba igtatásról 1446-ban készült levelet jeles alakba önti : „In transcripto praesentium litterarum „nostrarum priuilegialium pendentis, et autentici sigilli nostri „majoris munimine roborandum renovantes — in perpetuum „rei memoriam, et firmitatem duximus concedendas.“

30. §.

10. Esztergoni főkáptalan.

Esztergomban is több káptalanok virágzottak a' régi századok alatt, mellyeknek préposti czímök ma is divatban van. Volt „Praepositura S. Thomae de monte v. de promontorio „Strigoniensi“ már 1222-ben álló, 's hat kanonokot számlált ; — „Praepositura S. Stephani P. M. de Castro Strigoniensi“ már 1249-be szinte hat, és — „Praep. S. Georgii M. de viridi

¹⁾ Fejér, Op. cit. Tom. V. vol. 3. pag. 62. 63.

²⁾ Pag. 104. 105. Tab. II. n. 2.

„Campo Strigoniensi.“ nyolcz kanonokot számlált. — A' mai napig is főnálló, 's mindenkor hitelességgel bírt székes főkáptalan a' b. szúzról és sz. Adalbertről czímeztetvén, első alapítójának sz. István kir. tartatik. Tulajdon pecsétével már 1121-ben birt. II. András kir. 1222-iki aranybullájának egyik mása is oda tétetett le. Hitelességét folyton folyva hirdetik minden időkorból fönmaradott levelei. Az 1556: 39. t. czikk. értelme szerint már előbb Nagyszombatba vitetett által; ugyan annak ereje mellett egész országra kiterjedt hatalma, de végre az 1723: 40. ismét hajdani saját körére szorítá. 1820-ik évben Nagyszombatból eredeti helyére vitetett vissza mint az 1827: 21. t. czikk bizonyítja. — Pecsétét 1121-ről közli Péterfy és Pray ¹⁾. Ez kerek alakzatú körirata: „(Sigi)LVM „STGONIENSIS CAPITULI“ belül némi várbástya látszik két emberi alakkal. Egy másik nagyobb 1141-ről láthatni ugyan Péterfinél ²⁾, melly hasonlóképp kerekded, körirata: „† S. MAIVS CAPITVLI, STGONIEN: ECCLIE.“ bent királyt koronázó érsek, jobbról illy irás: „REX VNGARIE“ balról: „ARCHIEP. STGONIEN.“ adja ezt Schwartner és Perger ³⁾. — Kisebb pecséte 1285-ről latható Battyányinál és Pergernél ⁴⁾, ez is kerekded, körirása: „† S. MINUS CAPITVLI STRIGONIENSIS.“ belül sz. Albert p. képe illy szavakkal: „S. ADABTVS.“ leiratik és látható a' „Cero-graphia Hungariae“ írójánál is ⁵⁾; máiglan mint hitelest használja. A' 21, 22. és 23 sz. alatt szemelhetők pecsétai.

1226. II. András kir. parancsára Ivanka mesternek a' gymesi fölkért földekről bizonyítványt adván: „Nicolaus „praepositus Strigoniensis, et eiusdem loci Capitulum — „Litteras nostras testimoniales — concessimus sigilli nostri „munimine roboratas.“

1262. Zule nevű föld' eladását bizonyítja: „Capitulum „Strigoniensis Ecclesiae.“ — „In cuius rei memoriam prae-

¹⁾ Op. cit. pag. cit. — Specimen Hierarch. T. I. pag. I.

²⁾ Op. cit. pag. 1.

³⁾ Op. cit. Tab. IV. Fig. 6. — M. munk. VI. Táb. 7. sz.

⁴⁾ Op. cit. Tom. I. pag. 402. — U. m. m. VI. Tab. 8. sz.

⁵⁾ Pag. 100. 104. Tab. II. n. 1.

„sentes concessimus litteras alphabeto tripartitas, ac sigilli
„nostri munimine roboratas.“

1295. Kendi és Kereskény-földnek a' nyitrai kápt. számá-
ra lett viszaadásáról bizonyít: „In cuius restitutionis testimo-
„nium praesens nostrum priuilegium ad petitionem partium
„duximus concedendum.“

1319. Acha falu' cseréjéről jeles alakú levelet adván :
„In cuius rei memoriam, et perpetuam firmitatem praesentes
„munimine nostri authentici, quam maioribus negotijs vti so-
„lemus, fecimus sigillari.“

1347. Károly kir. némi 1341-iki adománylevelét, mely
saját zárt alakú levelében foglaltatott, Tamás erdélyi vajda'
számára jeles alakba önti : „Exhibuit nobis quasdam litteras
„nostras Clausas infrascripti tenoris petens nos, vt praedictas
„Litteras nostras in formam nostri Priuilegii redigi faceremus,
„— — ob hoc tenorem dictarum Litterarum nostrarum de
„verbo ad verbum in formam nostri Priuilegii redigi facien-
„tes, sigilli nostri appensione duximus roborandum. In cuius
„rei memoriam et perpetuam firmitatem praesentes Litteras
„nostras Priuilegiales concessimus, eidem alphabeto inter-
„cisas.“

31. §.

11. Fehérvári (Székes) káptalan.

A' boldog. szüzzről czimzett prépost alatt lévő régiebb idők-
ben társas, most székeskáptalan Székes-Fehérváratt azon nevű
városban és megyében 1006-ik év körül alapítottatott. Hiteles le-
vélkiadásainak már a' XII-ik század' végéről nyomára találni.
II. András kir. 1222-iki aranybullájának egyik példánya is oda
tétetett le. — A' hármas törvény II. R. 21. czikk. értelmében
hajdan az egész országra kiterjedt pecsétbeli hitelessége,
munkálódási hatalma; de az 1556 : 39. t. czikk útmutatása
szerint a' török alatt elpusztulván, hitelessége is megszűnt, 's
jöllehet visszaállítása már az 1765 : 10. általsürgöttetnék, a'
mi meg is történt 1777-ben; mégis csak az 1827 : 26. t. czikk
által helyezteték a' fenálló törvények' értelménél fogva saját
megyei vidékén leendő munkálódási jogába. Egykoron nagy-
hirű 's fontosságu vala örkanonoksága. — Pecsétét 1477-ről
láthatni Péterfinél ¹⁾; alakja kerekded, körirata : „† SIGIL-

„LVM CAPITVLI ALBENSIS ECCLESIE.“ „belül szűz Mária az angyaltól üdvözlötve. Ezzel élt már 1246-ban, kisebb pecsége egy 1305-iki nyiltlevelének útmutatása szerint parabolica formájú volt. — Ezen kívül virágzott itt az előidőkben még három káptalan, sz. Imréről, sz. Péterről, és sz. Mihályról czimzett. Négy korszakbeli pecségei a' 24. 25. 26. és 27. sz. alatti ábrakon láthatók.

1184. A' tihanyi templomellen hamis váddal patvarkodó úrhidai lakosok' elmarasztaltatásáról 's megbüntetéséről bizonyóságot tesz.

1237. Cháki Miklós bíró' végrendekezéséről költ levelében : „Albensis Ecclesiae Capitulum.“ — „Nos igitur — iam „dictam seriem testamenti presentibus litteris, et dupplicis „alphabeti incisione et sigillo nostro munimus in perpetuum.“

1269. Baroch-föld' eladásáról kelt levelében : „In cuius „rei testimonium et robur perpetuum — concessimus, eisdem „sigillum authenticum apponi fecimus et appendi“ — melly leveléről a' nyitrai káptalanhoz irányozvamondja : „Voluit et „petiuit, ut super venditione terre Baroch priuilegium ve- „strum — — eodem modo et ordine detis, quemadmodum „seriem ipsius contractus in priuilegio nostro videtis plenius „contineri.“

1318. A' veszprém-völgyi apácák' örsi tulajdon földrészknek a' veszprémi püspök' számára lett eladását megerősítő levelében : „Vnde eadem Abbatissa volens praemissam ven- „ditionem sub obligatione in premissis suis litteris assumtam „ratam et firmam habere, suo et conuentus sui nomine prae- „sentes litteras suas nostro petiit priuilegio confirmari.“

1394. Némi jószágba-igtatásról szóló levelében: „In cuius „rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes conces- „simus litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli „nostri maioris munimine roboratas.“

32. §.

12. Fehérvári (erdélyi) káptalan.

A' sz. Mihály arkangyalról czimzett károlyfehérvári káptalan Erdélyben, püspökségével egyidejű 's alapítójának

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 52.

sz. István tartatik. Már a' XIII-ik században diszlő levéltára a' mongol pusztítással sokat szenvedett. Később 1277-ben az erdélyi szászok dúlták, elveszvéen akkoron pecsété is; ujabban a' XIV-ik század' elején követék pusztításaikat ugyan azon zendülők. A' mohácsi veszteséggel Izabella és II. János alatt 1556-ban Kolozsváron hozatott végzés az Erdélyben létező minden catholicus papságra végveszélyt árasztván, valamint a' püspök és káptalan' javai a' fiscus által elfoglaltattak, ugy a' levéltár' gondviseléséis világiakra bízott, kik levélkutatóknak (Requisitores) is neveztettek. 1557-ben a' tordai országgyűlés négy nemes férfiakat rendelt a' levélkeresés- és kiadásokra, valamint a' kolosmonostori levéltárhoz is; melly rendelés egy ideig foganat nélkül marada, minthogy 1558-ban Tordán, ugyan abban Fehérvárat, 1560-ban pedig Enyeden hozott országos végzésben szorgalmaztaték ezen rendelet mind a' két levéltárra nézve. 1561-iki kolozsvári végzés újabb gondoskodást foglal magában ez előbbie' foganatosítása, 's a' kolosmonostori levéltárnak ezével leendő egyesítése iránt; melly egyesítés azonban meg nem történt az 1563-iki tordai, és 1565-iki, kolozsvári törvényczikkelyek útmutatásánál fogva, sőt soha sem eszközöltetett, mint az 1568-iki tordai végzés bizonyítja. 1575-iki kolozsvári végzésben levélkutatók rendeltetvén mellé, számára pecsét is adadni sürgettetett. 1601. Basta vezér' katonái által a' templom és benne lévő levéltár kiraboltatott. 1602. medgyesi végzés 24. czikk. elveszett leveleit hivatalság' vétke alatt mindenki által visszaadni parancsolá, azonban őrzésök 's föntartásuk majdnem egészen elhagyva volt, mind az 1608. és 9-ik évig, midőn a' templom' kiújítása végezteték, de még foganat nélkül az 1612-iki szebeni végzés szerint, a' templom' 1622-ben történt helyreállításaig. — 1658-ban török pusztítás miatt új veszély érte a' levéltárat, megmaradt része vitetvén Szebenbe, hol 1699-ig hevert. Ennyi hányatások után csak 1729-ik évben Károly cs. és kir. alatt juthatott nyugalmas révpartra. Ez ugyanis a' káptalant újra felélesztvén, reá bízánemcsak ezen, hanem a' kolosmonostori levéltár' gondviselését is. Elszéledt leveleinek össze- és visszaszerzésére is gondos figyelmet fordított az országlás. — Pecsétéről gr. Kemény József így értekezik: „A' fehérvári káp-

talannak secularisatiója (azaz világi levélkutatók' fölállítása) előtt két hiteles pecséte volt, u. m. egy monyoró kerekességű, mely a' függőpecséttel kiadott levelekhez használtatott, másik pedig kerekded alakú, a' függő pecsét nélkül készült levelekre nyomtatott, ámbár láttam vala hiteles leveleit ezen káptalannak a' monyoró kerek rányomott pecséttel is erősítve; millyen volt ezen hosszas kerek rányomott pecsét, le nem írhatom, minthogy csak maradékát láthatám, nem pedig magát a' pecsétet is mind ez ideig. Függő hiteles pecséte a' fehérvári káptalannak a' secularisatio' időszaka előtt kettő tűnik föl, egyik ugyanis régiebb, mellyel az 1200, és 1300-iki oklevelek erősítették (lásd képét a' réztáblán. 1. Fig.) és későbbi (ugyan ott 2. Fig.). Nem is nagy e' kettőközt a' különbség; azonban, mikor veszett el a' régiebb, vagy miért és mikor készítettett helyette újabb? — semmi tanúírással nem világosíthatom fel. Ugyanezen tábla' 3-ik száma alatt lerajzolt pecsét a' secularisatio után készítettett, és 1600-ban már divatba jött ¹⁾.“ Fájlalni lehet, hogy az idézett réztábla, mellyből azemlegetett pecsétek' minőségét 's köriratát megtanulhatnók, a' fáradhatatlan író' munkájából kimaradt, vagy talán csak szándékban volt a' rézbe-vésés. Méltó volna e' becses régiségeket a' tisztelt grófnak minélelőbb közre bocsátania. Jegyezzük meg azt is, hogy e' káptalan a' secularisatio óta függő pecséttel megszűnt kiadni leveleket. Különben viszontagságait bőven leírja Szereday Antal is ²⁾. — Most egy ór (Conservator) és két kutató (Requisitor) kezeli a' levélkiadásokat, kiknek elsőbbike rendszerint a' káptalan' olvasó kánonoka, e' két utóbbi pedig világi, rendesen város'tanácsbelije. A' 28. 29. 30. 31. és 32. számú ábrák mutatják pecséteit.

1231. Rechfi Jóbnak Maros melletti Gombos nevű földé' eladása iránt kelt levelében: „Capitulum Ecclesiae Beati „Michaelis Archangeli Transilvaniae.“ — „Vt huius emtionis „series et in posterum maneat inconcussa, praesentes fecimus „sigilli nostri munimine roborari.“

¹⁾ Notitia historico-diplomat. Archivi et Literarum Capituli Albensis Transylv. Cibinii, 1836. 8. Pars. I. pag. 32. 33.

²⁾ Notitia veteris et novi Capituli Eccl. Albens. Transylv. Alba Carol. 1791. 4.

1288. Mikud bán, az erdélyi püspök' részére tett adományában mondja: „Eandem nihilominus donationem, seu legationem ad maiorem rei euidenciam, inconcussamque perpetuo firmitatem — curauimus per priuilegiales litteras memorati Capituli Albensis Ecclesiae roborare.“

1325. Tamás erdélyi vajdának nyílt és zárt levelét jeles alakba önti: „Petiit, vt praefatas litteras suas nostris litteris, priuilegialibus — inseri faciendo — sigillo nostro autentico etc.“

33. §.

13. Győri káptalan.

Sz. Béláról (Adalbertus) czimzett prépost alatti székes káptalan Győrben már 1138-ban létezett. A' XIII. század' elejéről számosabb levelei találhatnák reányomott pecséttel. Levélkiadását folyton üzé, még akkor is, midőn az 1597: 39. t. cikk nyomán Sopronyba vonult a' török elől; ősi lakhelye az 1599: 45. t. cikk. által visszaadatván, most is ott gyakorolja jogát. Tudni szükséges, hogy a' pannonhegyi és csornai konventekből hozzá került irások' időközbeni általa lett kiadásai az 1802: 16. t. cikk. ereje mellett kellő fogantat nyertek. — Pecsétét előadja a' pecsétismeret' írója illy körszavakkal: „† SIGILL * CAPITULI GEURIENSIS.“ belül kisdédét tartó szüzanya' képe ülve ¹⁾. Az 1279. év előtt, egy helyett már említett öntanútétele után más kisebb pecséttel élt, melly is az 1230-iki alább érdeklendő levelén hártya kötőlékről függve látszóhosszudak alaki lehetett. Ugyan erről emlékezik némi 1265-iki levelének 1288-iki általírásában illy módon: „Exhibuit nobis quasdam litteras nostras sub eo videlicet sigillo communitas, quo vtebamur, ante quam per exercitum regis Bohemiae captum fuisset castrum Jaurinen-“, se“ ¹⁾. Egy 1320-iki és más utóbbkori levelében pedig említi: „nostrum magnum“ — „nostrum maius et authenticum sigillum.“ Két pecséte látható a' 33. és 34. szám alatt. — A' győri káptalan' házi levéltárában „Liber Vitae“ czím alatt található jegyzőkönyvben olvashatni pecsétujításra vonatkozó

¹⁾ Cerographia Hung. pag. 106. Tab. II. n. 4.

ime' jegyzetet : „Anno 1531. magistris Blasio praeposito et „Mano crucifero ad Wienn. pro decimis et novo sigillo fabri- „can — dedimus fl. V.“

1214. Potho' feleségének Nyilas falubeli némelly udvarhelyei' eladásairól kiadott levelében. „Vt igitur istud factum „inter eos factum firmum et irrevocabile possit consistere, „vtrarumque partium consensu sub testimonio eorumdem, in „scriptum est redactum et sigilli Capituli Geurien. ecclesiae „impressione confirmatum.“

1230. Monchahasuna faluban némelly mosonyi várjobbágyok által a' lebéni monostor' részére eladott földekről bizonyít : „Et vt hoc firmum et stabile perpetuo possit permanere, petitionibus eorumdem, in praesentem paginam fecimus „connotari, et sigilli capituli nostri munimine roborari.“

1269. A' sz. máriai monostor' részére tett föld' ajándékozásáról bizonyít: „In cuius rei memoriam et perpetuam firmitatem praesentes in testimonium dedimus, sigilli nostri munimine roboratas.“

1280. Mórícz birónak a' csornai konvent' részére tett adományáról kelt levelében : „Igitur — ad perpetuationem „possessionum praedictarum nostrum priuilegium concessimus nostri sigilli munimine roboratum.“

1350. Sz. István kir. legendájának azon részét, mely a' tized adóról szól a' sz. mártonhegyi apát' részére átírva kiadja : „In cuius rei memoriam firmitatemque praesentes Litteras in formam priuilegii confectas fecimus emanari, munimine sigilli nostri maioris et authentici roboratas.“

1400. Frakno vára' felének zálogba-adatása iránti levelében : „Praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales „pendentis et authentici sigilli nostri maioris munimine roboratas : quarum par ad regestrum communitalis scribi fecimus, uberioris rei pro memoria.“ — E' káptalan' viszontagságaihoz tartozik hogy az 1597: 39. értelmében Sopronyban tartózkodván, hiteles levelek' kiadása rendeltetik; 1599: 42. szerint végre győri lakó házáat visszanyeré.

¹⁾ Cod. Diplom. Tom. V. vol. 3. pag. 444.

34. §.

14. Háji káptalan.

Mivel a háji vagy hayi káptalanról régiségvizsgálóink alig emlékeznek, egykori hiteles helyvoltáról pedig mély hallgatás uralkodik, a' feledés' vastag homályából kiragadni itt legalkalmasb helyén van. A' czimzetes prépostságok közt olvashatni ugyan mai nap: „Praepositura S. Laurentii de „Haj, seu Haj-Szent Lőrincz, in Dioecesi Colocensi,“ illy nevezetű hely azonban ott nem létezik. A' zivataros idők' vizsályaik közt megmentett oklevelek' útmutatása szerint kezdetben Margit III. Béla kir. neje építé Hájon 1191. és 1192. év körülmonostort, — Kálmán herczeg és ruthenok' királya' 1226-ban kelt adománylevele által újra alapítottat és a' pauli névvel megajándékozottat. Praemonstrati szerzet ismeré sajátjának. Ugolin vagy Ugrin kalocsai érsek 1233-ban ezen prépostságot és káptalant egyesíté a' bodrogi főesperességgel, mint arról kelt levele imígyen bizonyítja: „Attendentes igitur, quod Ecclesiae S. Laurentii de Hay, in temporalibus „multipliciter sit collapsa, et reditus Praepositurae ejusdem „Ecclesiae sint adeo diminuti, quod ex eis Praepositus nullatenus possit congrue sustentari; — de fratrum nostrorum „et aliorum prudentium consilio, accedente insuper Canoniorum eiusdem Ecclesiae Sancti Laurentii consilio et consensu, praefatam Praeposituram S. Laurentii cum Archidiaconatu Budrugensi — uniuimus“ ¹⁾, melly egyesítést következő évben Gergely pápa meg is erősíté bullája által. A' kalocsai érseki megyében létéről kétség e' szerint nem támadhat, egyedül holfekte irántgördül kérdés: de azt is eligazítják az oklevelek. I. Mátyás kir. némelly 1460-iki levelében áll: „Oppidum Haj Sz. Lőrincz, locus scilicet sedis iudiciariae „comitatus de Bodrogh“ Bács és Bodrog egyesült vármegyékbe kellet tehát kebeleztetnie. A' bácsi káptalan' egy 1436-iki bizonyáglevelében továbbá olvassuk, hogy Háj sz. Lőrincz falu egy nagy út mellett álla, min Bodrog mezővárosba jártanak; szükségkép ott vala hát, hol most Szanta helység fe-

¹⁾ Fejér, Codex Diplomat. Hung. Tom. III. vol. 2. pag. 382—385.

szik, t. i. a' Duna' mentében egyenes vonalban Apatin és Bács között, minthogy azon helyen az őskorból fenmaradt szent Lőrincz' tiszteletére avatott templom is találatik. Itt levő kastélyából (Castellum S. Pauli de Zatha) küldé Péter kalocsai érsek Ulászló királyhoz levelét 1491-ben a' török ellen ajánlott fegyveres segedelem' tárgyában, úgy másokhoz is 1492-ben. Az említett király' némelly 1492. és 3-iki oklevelében „Castrum ac oppidum Zatha“ ismét „Castellum et oppidum „Zatha“ nevezetetik. Egyébiránt, hiteles helyváltát a' minézi: már a' XIII. századból van levélkiadásának nyoma. Ugyanis I. Lajos kir. említést tesz némi 1282-iki nyíltleveléről. Melly időtájban szűnt meghiteles helylenni? bizonytalan.

1320. Szentemagoch nembeli Simonfi András' végrendekezéséről, minél fogvást a' dunaszigeti sz. kereszti paulinusok' részére bizonyos halastót hagyott, tanúságot tévén mondja: „Omnibus Christi Fidelibus — Petrus Praepositus et Capitulum Ecclesiae Beati Laurentii de Hay“ — alább: „Secundum tenorem aliarum nostrarum patentium literarum“ — végre: „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem ad petitiones praemissas concessimus per alphabetum intercisas, „nostrique sigilli munimine roboratas.“ — Ezen levélről beszéli a' pécsi káptalan 1324-iki általírásában: „Exhibuit „nobis quoddam priuilegium honorabilis Capituli Ecclesiae „Beati Laurentii de Hay — petens nos cum instantia, vt „dictum priuilegium nostro dignaremur priuilegio confirmare. „Nos igitur — tenorem eiusdem priuilegii de verbo ad verbum „inseri fecimus, et nostro priuilegio confirmare.“

35. §.

15. Hantai káptalan.

Most csak e' czimzetben: „Praepositura S. Michaelis „archangeli de Hanta“ él emléke e' káptalannak. Létezett Veszprém vármegyének keleti, Komárom vármegyére nyúló szélén, máiglan omladozott templomot mutató Hanta nevű Batthyáni gr. nemzetség' kisbéri uradalmához tartozó helységben. 1253-ban már főnállott Mihály kir. pohárnok mr. akkor kelt némi ítélő levelének ime' sorai szerint: „Homini-

„bus sex ex Jobbagionibus eiusdem et septimo praedicto Kent
 „in monasterio S. Michaelis archangeli de Hantha praestare
 „sacramentum eum iniunxissemus, — — in Monasterio iam
 „dicto prout decrevimus Sacramentum — — praestiterunt.
 „Quo de re visis Literis Capituli Hanthensis exinde confectis,
 „et pristaldo nostro referente“ ¹⁾. Praemonstrati szerzetnek
 vala tulajdona, ugyanazért mint többi monostoraik is, káptalan névvel fordul elő. Kún László kir. némelly jószágokat ajándékozott neki 1277-ben, ismét Erzsébet királyné 1282-ben, melyet Erzsébet, Károly kir. neje 1326-ben megerősített. Hitelességének nyoma látszik ugyan László kir. Mihályfi Mihály' részére Dalosd Veszprém vármegyei föld iránt 1275. kelt adománylevelében, mely szerint a' beigtatás e' káptalan' bizonyossága által történt ²⁾; ugy szinte Mortunfi Mortun' részére Sykur-föld iránt 1279-ben kelt adományában : „Fideli-
 „bus nostris (ezek emennek szavai) Capitulo Hantensi, no-
 „stris litteris dederamus in mandatis, vt vnum ex se pro testi-
 „monio destinarent, coramquo Johannes filius Pauli de Chi-
 „chon, homo noster, reambulando ipsam terram presentibus
 „eiusdem commetaneis et vicinis, statueret eisdem, si non
 „fieret contradictum; contradictores vero, siqui fierent, ad
 „nostram presentiam euocaret; qui quidem demum nobis
 „rescripserunt, quod idem homo noster praesente testimonio
 „cuiusdam sacerdotis, ad hoc per ipsos destinati, reambulas-
 „set ipsam terram, et prefatis Mortunus et Thome, praesen-
 „tibus omnibus commetaneis et vicinis, — statuisset eandem
 „nullo contradictore penitus existente.“ Ismét Erzsébet kir.
 ugyan annak részére a' föntebb érdeklött adományt megerősítő 1281-iki levelében mondatik : „Introduci faciendo cos-
 „dem ad corporalem possessionem terre praedictae Sykur per
 „Jogodon bilotum, hominem nostrum, sub testimonio Capi-
 „tuli Hanthensis, fidelium nostrorum; quorum inquisitioni
 „commiseramus ipsum factum, nemine contradicente existen-
 „te, praesentibus commetaneis, et vicinis omnibus ipsius
 „terre, sicut per litteras Capituli memorati nobis constitit

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 1. pag. 299.

²⁾ Idem ibidem. Tom. V. vol. 3. pag. 520.

„euidenter“¹⁾). A' győri káptalan pedig Ostfi Móricz' végrendekezéséről kelt ugyan 1281-iki levelében így emlékezik : „Cum vnum ex nobis virum idoneum socium et Concanonicum nostrum, videlicet Presbiterum Eliam, Custodem Hanthen-sis Ecclesiae ad inquirendam exinde veritatem misissemus, iam ad nos rediens retulit“²⁾), a' miből gyanítható a' győri káptalantól függése. Leveleire azonban nem akadhattunk, hihető hitelességének szűk határok közészoríttatása, 's ebbeli jogának korán megszűnése miatt. Pecséte a' 35. sz. alatt állítatják elő.

36. §.

16. Kalocsai káptalan.

E' székes káptalannak az ottani püspökséggel 1135-dik óta érsekséggel egykoru és sz. István általi alapíttatását hirdetik Pray és Katona. Mint előkelő hiteles hely virágzottmár a' XIII-ik század' elején, mivel II. András kir. 1222-iki aranybullájának egy példánya őrizetül levéltárába tétetett le. — Enyészetet szült reá is a' mohácsi veszedelem, míg végre IV. Károly kir. 1738-ban régi hitelességét visszaadván, benne az 1751 : 7. t. czikkelynél fogva meg is erősíttetett, hatalmát maiglan gyakorló. — Régi csúcsos gömbölyeg alakú kisebb pecsétét illy körirattal : „† S. MEMORIALE CAPITVLI. „COLOCENSIS.“ Péterfi által 1338-iki okleveléről közlöt-tet, ismerjük sz. Péter' képével, jobbában kulcsot vagy inkább kormánypálczát, baljában könyvet tartva³⁾). Ezt az újra szerkesztett káptalan hiteles pecsetnek nyeréseért a' fölséghez nyújtott 1738-iki folyamodásában így írja le : „Sed „et fidedignitatem publicam nobis impertiri, et sigillum ea-„tenus authenticum cum colore cerae nobis extradare, et „super omnibus tribus metropolitano huic capitulo priuilegium „elargiri dignetur Majestas vestra SS. perpetuo duraturum. — „Quum sigilli primaevi stigma in una pervetusta expeditione „non obscure indicet S. Petrum apostolum cum circumscri-

¹⁾ Id. ibid. Tom. V. vol. 3. pag. 96.

²⁾ Id. ibid. Tom. eod. pag. 161.

³⁾ Sacra Concilia Hung. P. II. pag. 334.

„ptione: „Sigillum memoriale metr. (?) Capit. Colocensis.“
 „hoc quidem denuo assumi — supplicamus.“¹⁾ Ime csak a'
 kisebb vagy memorialis, nem pedig a' nagyobb, privilegialis
 pecsétet is ismerte a' hamvaiból élledező káptalan. Nyert új
 pecsétét az 1739-ben kiadott czimeres kir. oklevél igyrajzolja:
 „Arma vero seu insignia, ipsi sigillo talia venient insculpenda:
 „Scutum videlicet ovalis figurae, caelestini coloris, extremi-
 „tatibus utrimque cuspidatis, in quo cernitur apostolorum
 „princeps, D. Petrus, consveto amictu, librum apertum dex-
 „tra et claves sinistra tenens, stans super anchora ferrea, quae
 „pars principalis est insignium familiae Patachichianae, ad
 „hoc sigillum ex speciali caesarea gratia nostra applicata, ut
 „et telemones, seu tenentes, ex iisdem insignibus mutuati,
 „nempe leo nativi coloris a dextra, et aquila nigra a sinistris,
 „pro apice cernitur angelus aureus, emergens seu nascens.
 „Quemadmodum haec omnia in principio seu capite praesen-
 „tium litterarum nostrarum pictoris edocta manu et artificio
 „propriis et genuinis suis coloribus clarius depicta, ob oculos
 „intuentium lucidius posita esse conspiciuntur, eidem Capi-
 „tulo Colocensigratiose impertiuimus et contulimus.“²⁾ Je-
 gyezzük mege' dolognak gr. Patachich Gábor' érseksége alatt
 történését. — Két korbeli pecsétét láthatni a' 36. és 37. szám
 alatt. Hiteles kiadásai közül némelyek ezek :

1292. Benedek bíró' rabszolgája' fölszabadítását bizonyít-
 ván : „Capitulum Colocensis Ecclesiae.“ — „In cuius rei me-
 „moriam et perpetuam firmitatem — praesentes dedimus
 „litteras authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

1334. A' kalocsai érsek és Tamás erdélyi vajda közti
 cseréről szóló levelében : „In cuius rei testimonium, perpe-
 „tuamque firmitatem, praesentes concessimus litteras nostras
 „priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, et
 „alphabeto intercisas.“

1377. Halász nevű föld birtokba-igztatás' gátlásáról tudó-
 sítja Lajos királyt.

¹⁾ Katona Steph. Hist. Colocensis Ecclesiae. Colocae, 1800. 8. P. II.
 pag. 241.

²⁾ Id. ibid. pag. 249.

37. §.

17. Kői káptalan.

A' kői káptalan' holvolta iránt különböző véleményben vannak írónk. Pazmány Péter bíbornok érsek a' Tisza mellé helyeze egy kői prépostságot, a' mit maiglan az egri p. megye kebelbeliének tart ezen czim alatt: „Praepositura S. „Stephani Protomartyris de Keö ad Tybiscum.“ — Bél Mátyás e' kői káptalant a' Duna mellett voltnaktanítja Kevi nevű helyen (most Kubin a' német bánsági hátárvidéken), melytől a' hajdan hires Keve vármegye vön nevezetet. Katona István Szerém vármegyébe Bátmonostorra vagy Ponostorra Illok és Pétervárad közé helyezi, hol régi időkben a' szerémi püspök lakott, 's ehhez tartozottnak állítván. Miként legyen valójában a' dolog, meghatározni nem könnyű. Pázmány véleményeért harczol Rogerius' ime' sora: „Principibus, Baro-, nibus, Comitibus, et Cumanis omnibus, circa monasterium „de Kew circa Ticiam convocatis“ ¹⁾. E' szerint volt csakugyan a' Tisza mellett is kevi monostor; de hogy a' hiteles helylyel bíró kérdéses káptalan volt volna az: hinni okunk nincs, sőt ellenkezőre vonattatunk. Katona igyekszik ezt a' szóban forgóval egygyé tenni; — mi más értelemben vagyunk, és azt hiszszük, hogy két különböző monostor volt, ha csakugyan állott a' Tisza' mentiben is prépostság Kő vagy Kevi nevezetű helyen. Nyomos okoknál fogva a' Duna körüli Kőre helyhez tetvén a' hitelességgel bíró káptalant, de mégis megkülönböztetjük Katona' véleménye ellen a' tulajdonképen sz. Imréről vagy Ernyőről nevezett szerémi káptalantól a' szent Istvánról czimzett kőit, Miklós macsói bán' némelly 1338-iki ítélőlevele' utásításánál fogva. Ezen ítélőlevélbe foglalva találni az említett bánnaka' kői káptalanhoz intézett levelét, ugy ennek amahhoz írott válaszát, melyekben „Capitulum de Keu“ és „Ku“ jön elő. Levele' folytában említi a' bán: „Exhibuit etiam idem „Magister Andreas quoddam priuilegium sigillo vestro pen-

¹⁾ Miserabile Carmen. Cap. VIII. apud Schwaradtner, Scriptores Rerum Hung. Lipsiae 1746. Tom. I. fol. pag. 296.

„denti consignatum, in anno Domini MCCCIII. emanatum.“ Ugyanaz ellenben a' pörösfélről mondja: „Idem Magister „Andreas, primo et principaliter exhibuit nobis quoddam „privilegium honorabilis Capituli Ecclesiae Sancti Ireni „Martyris, in anno Domini MCC nonagesimo quinto emanatum, in quibus comperimus contineri, quod Johannes, „filius Ompud, coram dicto Capitulo Sancti Ireni Martyris „personaliter comparendo, confessus exstitit, quod tertiam „partem omnium possessionum suarum, ubicunque existenti- „tium — — dedisset et donasset Domine sorori sue — — „iure perpetuo et irrevocabiler possidendam et habendam, „sicut in eisdem litteris privilegialibus lucidius continentur.“¹⁾ Szerintök világos, hogy más volt a' kő káptalan, más ismét a' „Capitulum Ecclesiae S. Irenaei“ jöllehet a' szerémi püspököket, kik már a' XIV. század' elején hol „Episcopus „Syrmienensis“ — hol „Episcopus de S. Irenaeo“ nevezettel fordulnak elő, — némelly oklevelekben kő vagy kevieknek is olvasnók, a' sz. Ireneus' prépostsága is nem egyéb, mint a' szerémi lenne, támogatván ezt a' maiglani czimzet: „Praepositus S. Irenaei de Sirmio.“ — Mihez képest egy vidéken t. i. Szerémben létezett a' sz. Istvánról czimzett kő káptalan, de nem volt egy az ugyan ott kebeleztet szerémi szent Ernyő' káptalanával. Így meg lehet békélni az oklevelekkel, melyekben a' szerémi püspök „Episcopus S. Irenaei“ és „de Kő“ valamint a' prépost „Praepositus S. Irenaei“ és „de Sirmio“ fordul elő. Egy 1336-iki levelében Károly királynak van írva: „Petrus Praepositus Ecclesiae Bachiensis, Comes „Capellae, et Secretarius Cancellariae nostrae, electus ecclesiarum S. Ireni et de Keo.“ Ezen kétséget mindazáltal eredeti leveleiben találtató pecsét mineműségének gondos vizsgálata 's összeegyeztetése eldöntheti. — A' mi a' kő káptalan' eredetét illeti: Incze pápa' 1198-iki levele szerint eleve Béla vezér Kő nevű helyen építette sz. István' tiszteletére monostort 30 benedictinus' számára, „situm in loco qui dicitur Keu.“ — Később Hebron völgyi sz. Ábrahám szerzetes' kanonokainak adatott, kik elűzetvén Saul kalocsai érsek által, sz. Ágoston'

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 5. pag. 256. seq.

rendénlévő szerzetes kanonokok' számára jelöltették ki. Itt 1229-ben Vgrin vagy Ugolin kalocsai érsek a' szerémi vagy kői, sz. Ernyőről is nevezett püspökséget alapítá, elszakajtván saját megyéjétől; melly alatti székes káptalan voltát a' kőinek bizonyítja a' pápa' tizedéről szóló lajstrom, 1338-ra így szólván: „Episcopus Sirmiensis solvit pro capitulo ecclesiae suae de Keu.“ — Egyesítettvén a' szerémi püspökség a' diakovári vagy boszniai püspökséggel, káptalan már most csak Diakováratt létezik, a' főntebb 4-ik szám alatt érdeklett. — Miután a' sz. Ernyő káptalan' a' némi 1295-iki jeles alakú levéléről már említés volt, a' kőinek hitelessége következendőkkel is bizonyíttatik:

1263. István ifjabb kir. Kezzi falu iránt kelt adománylevelében: „Cuius quidem terrae (Kezzi a jurisdictione castri „Bachien. exempti) metae, sicut Capitulum ecclesiae de Kev „nobis per suas litteras intimaue rat, hoc ordine distinguuntur.“

1256. Kún László kir. Ibrányföld iránti azon évben kelt adománylevelét nyílt alakba átirván: „Nos Capitulum Ecclesiae de Kev.“

1287. Némelly jegyruha' elengedéséről kelt levelében: „Vt „igitur huius facti memoria robur obtineat perpetue firmitatis, „presentes concessimus, sigillo nostro roboratas, et alphabeto „intercisas.“

1313. Chenthei falu részről tett örök hagyományt bizonyítván: „Capitulum Ecclesiae de Ku.“ — „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem, — presentes litteras „nostras concessimus nostri sigilli munimine roboratas, et „alphabeto intercisas.“

1366. I. Lajos kir. parancsára a' kalocsai és bácsi káptalan Zupor és Ders nevű falu' határjárásáról tudósít.

1461. Mátyás kir. Czobor Mihálynak és fiának Bács vármegyében Tapolcsa és sz. Pál nevű földeket ajándékozván, azokba lett igtatásról jeles alakú levelet ad: „In cuius rei „memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nos „tras privilegiales sigilli nostri pendentis munimine roboratas „exinde eisdem duximus concedendas.“

1505. II. Ulászló kir. parancsolja: — „Capitulum de Kew“

hogy a' Czobor-nemzetség Bodrog vármegyei birtokaiban határokat emeljen.

38. §.

18. Mislyei káptalan.

Most csak „Praepositura S. Nicolai de Mysle“ czimzetben élő mislyei prépostság és káptalanja állott hajdan Abauj vármegyében, Kassán alúl hasonnevű helységben; alapítói valószínű a' Somosy-nemzetség' elődei a' XIII. században; az egri káptalan' némi hagyományról 1297-ben kelt levele már említi: „Magister Michaël, Praepositus Ecclesiae Myslensis, dilectus „concanonicus noster“¹⁾. Praemonstratiákhoz tartozott, kik hogy okleveleket is készítettek pecsétök alatt birtokot tárgyalva, csálhatatlan bizonyosságul szolgál egy 1289. vagy talán 1389-dik évben Belsey nevű földeseréről kiadott levelök, melly így szól: „Vniuersis Christi fidelibus, tam praesentibus, quam futuris, praesentem paginam inspecturis. Magister Michäel, praepositus Myslensis, et Capitulum eiusdem loci, salutarem noscere veritatem.“ — „Vt autem praefata donatio, remutatio siue concambium ipsius terrae Belsey, robur perpetuae firmitatis obtineat, nec processu temporum per quempiam valeat retractari, aut in irritum reuocari, vel modo aliquo immutari, propter bonum perpetuum et pacificum praesentes litteras nostri sigilli capituli duximus munimine roborari. Item dicimus, quod praedicti filii Stephani retinebunt ad locum secundum regni consuetudinem, et ibi dicta terra Belsey ipsi Heym et suis perpetuo sub priuilegio stabiliri.“²⁾ Azonban, birtok törvényes hitellességgel, 's adott-e ki jeles alakú örök leveleket: mind ezekből nem bizonyos, sőt e' végszólás: „— retinebunt“ — talán inkább: „ire tenebuntur ad locum“ azaz: credibilem, — ellenkezőt hagy gyanítani.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VI. vol. 2. pag. 187.

²⁾ Ib. ibid. Tom. V. vol. 3. pag. 473, 475. — Conf. Tom. X. vol. 1. pag. 153. et seq.

39. §.

19. Nyitrai káptalan.

E' hajdan időkben társas, sz. Emeramról czímzett préposttól függő káptalan 1000-dik évben nyerte újra-alapítását. Kálmán kir. 1100-ban kelt Decret. I. könyv, 22. cikk. nagy-prépostsága mellett továbbá is meghagyá a' tüzes vas- és forróvízzeli ítélet' gyakorolhatását. 1133-ban már püspök létezésén e' helyen, a' káptalan is székkessé alakúla. Hiteles kiadásainak számos nyomai vannak a' XIII. század' elejétől fogva, kezdetben csak reá nyomott pecséttel. Trencsényi Máté' pusztításakor nem kis károk érték levéltárát Tamás esztergami érsek' 1317-ki im' illy tanútétele' nyomán : „Ex quo incendio „et Ecclesia ipsius Cathedralis propredictum castrum Nitriense „existens, fuit combusta, et omnia ornamenta altarium, Sacramentorum, calices, campanae, libri, — — plenarie et alia animalia, nec non privilegia ipsius Ecclesiae, et Nobilium indifferenter sunt exusta, etiam totaliter ipsum castrum funditus per ipsum Mathacum Palatinum per factum ipsius Magistri Simonis est dirutum, in quibus omnibus damnum duarum millium marcarum et ultra — — inaestimabile, ipse Dominus Episcopus Nitriensis. et Capitulum suum sunt perpressi“ ¹⁾. Az 1609. 39. t. cz.útmutatása szerint is vesztek el jegyzőkönyveiből. Nagyobb pecsétét 1271-ről Horvát István ismertette meg először ²⁾. Alakja ennek két csúcsba menő gömbölyeg, körirata : „SIGILLUM CAPITLI S' NITRIENSIS ECL'IE.“ belül ékes sz. egyház. Ugy látszik, ez a' XIV. század' kezdetén már elveszett, és kisebb pecsége alatt kezdé kiadni örökösítő jeles alaku leveleit, millyennel ma is él. A' kisebb, ugyancsak Horvát István által 1283-ról közzé tettnek alakja kerekded, körirása : „† S. MINVS. CAPITVLI. ECLIE. NITRIEN.“ belül sz. Emeram püspök' képe, mellette balról „S“ jobbról „EMERAMVS.“ olvastatik ³⁾. E' kisebb

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. 2. pag. 93.

²⁾ Tud. Gyűjt. 1833. XI. k. 46. lap. és réztáb.

³⁾ Ugyanott. X. k. 81. lap. és réztáb.

jelenleg használt előadatik a „Cerographia Hungariae“ című könyvben is ¹⁾).

1229. Szelepesényi-osztályról kelt levelében: — *Nitrien-sis Ecclesiae Capitulum* — „*In cuius rei testimonium* — *litteras nostras sigilli nostri impressione roboratas* — *concessimus.*“

1294. Diweke falunak a' zobori apát által lett eladásáról Lodomér érsek' levelét átírván: „*Litteras eiusdem D. Archiepiscopi super venditione praedicta* — *praesentibus litteris nostris privilegialibus* — *duximus transcribendas.*“

1337. Zodo és Musla faluk' föleseréléséről bizonyít: „*In cuius permutationis testimonium et perpetuam firmitatem, ne per partem alteram processu temporis praedicta ordinatio possit revocari, ad petitionem partium praesens nostrum privilegium cum sigillo nostro pendente, per medium Alphabeti intercisum, duximus eisdem concedendum.*“

1399. Sárközi és belhozthi határokról a' zobori apát' részére kiadott bizonyítványában: „*In cuius rei testimonium praesentes litteras nostras privilegiales pendentis et authenticici sigilli munimine roboratas* — *duximus concedendas.*“

40. §.

20. Pécsi káptalan.

Legrégiebbek közül egynek tartatik a' pécsi, valaha negyven kanonokból szerkesztett székes káptalan, alapítójának sz. Istvánt ismerve. Hiteles helybeliségét már a' XII. század' végéről találtató levelei bizonyítják, folyvást a' török dúlásig; díszlik e' hatalommal most is visszaállítása óta. — Pecsétét 1244-ről láthatni Praynál, hosszúdad, két végén csúcsba menő alakzattal; körirata: „† S CAPITVLI QVINQVE ECCLESIENSIS.“ belül sz. Péter állva, 's kezében kulcsot tartva ábrázoltatik ²⁾). Egy másik 1278-ról szemlélhető ugyanott, és Pergernél ³⁾), ez hasonlókép hosszú csúcsos;

¹⁾ Pag. 107. Tab. II. n. 5.

²⁾ Syntagma histor. de Sigillis. Budae. 1805. 4. Tab. IV. fig. 3. n. I.

³⁾ Tab. ead. n. II. — Bevezetés a' Diplomata. VI. Tábl. 5. sz.

körötte : „S. CAPITVLI ECCLES. QUINQUE ECCLES-
SIEN.“ belül sz. Péter széken ülve S. P. betűkkel. — 1529-
ről ismét Praynál találta egy, szinte hosszas gömbölyeg
alakban : „† S. CAPITVLI ECCLESIE QVINQVE EC-
CLESISIENSIS.“ körülírással, bent csak egy kéz látszik pár
kulesot tartva ¹⁾. Használt ezeken kívül még egy negyediket
is kerekded alakban ez utóbbinál régebben, a' mi két oszlop
közt ülve ábrázolja sz. Pétert, fölötte a' sz. Lélek galambja, két
részről : „S. P. P. A.“ azaz „S. Petrus Princeps Apostolo-
rum.“ körirat : „SIGIL. CAPITULI. ECCLESIAE QUIN-
QUE-EC. REG. HUNG.“ ezt mint divatozót adja és leírja
a' pecsétismertető ²⁾. Öt rendbeli különböző pecsétet szem-
léllhetni a' 42, 43, 44, 45. és 46-dik szám alatt. — Tartott
Pécs kebelében még két társas káptalant is, ezen kívül némi
homályos emlékekben fönmaradtakat.

1239. Ábrám bíró és File mester zágrábi prépost közti
cseréről bizonyítván : „Farcasius Praepositus Quinqueeccle-
„sienensis, totumq. eiusdem loci Capitulum. — Et ne superhoc
„dubitetur, nos ad petitionem dicti Abrae dicto praeposito
„presens concessimus sigillo nostro munitum.“

1259. IV. Béla kir. parancsára özvegy Oporné' részére
kiadott negyed és jegyruha iránt kelt levelében : „Jurko,
„Praepositus etc. — Vnde his omnibus complectis, cum sepe
„dicti fratres litteras nostras priuilegiales habere vellent ipso
„superfacto — — litteras regales nobis hanc formam conti-
„nentes exhibuerunt. B. Dei gr. — vnde fidelitati vestre man-
„damus, quatenus, si iidem expediti sunt, a predicto debito,
„sicut dicunt, eis litteras vestras priuilegiales superhoc con-
„cedatis. — Eidem Domne et Jule litteras nostras ipso regio
„mandato recepto direxissemus, vt ad nos accederent, daturi
„sepe dictis fratribus nostrum priuilegium super facto premis-
„so, et litteras, quas in processu predictae cause impetrarunt,
„seu priuilegium prius confectum, illa super terra tradiderunt
ad cassandum.“

1291. III. András kir. e' káptalannak parancsolja Bika

¹⁾ Op. cit. Tab. ead. n. III.

²⁾ Cerograph. Hung. pag 110. 111. Tab. II. n. VI.

falu iránt kiadott levele' jeles alakba öntetését: „Mandamus— „quatenus — super terra Bika — secundum continentiam litterarum vestrarum — tenorem earumdem — ipsi vestro privilegio inseri facientes, cuius aliud par in Camara Ecclesie reponi et diligenter reservari faciatis.“

1335. Keszi birtokrész' örök eladásáról kelt levelében: „Praesentes litteras nostras privilegiales — — sigilli nostri „maioris munimine roboratas.“

41. §.

21. Posegai káptalan.

E' sz. Péterről címzett préposttól függő társas káptalan Schlavoniában Posegán, olly nevű vármegyében, a' mi régebben Magyarországhoz tartozott, már 1223-ban fönvala. A' XIII, XIV, XV. század alatt és a' XVI. első felében kiadott levelei kétségen kívül helyezik hitelességét. 1536-dik körül történt enyésztere, midőn a' török által földúlva, kanonokai Pécsre futának, jószágai később időben a' szerémi püspök' részére jutván, — csak a' „Praepositura de Posega“ czímet emlékeztet vissza. Különböző két pecsége a' 47. és 48-dik sz. alatt.

1255. Deminch és Radova-föld' eladásáról bizonyít: „I. „Prepositus ecclesie sancti Petri de Posega, et capitulum eiusdem loci.“ — „In cuius rei firmitatem — presentes dedimus litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

1263. Chechi Mark földének eladásáról kelt levelében: „Capitulum Ecclesie beati Petri de Posega.“ — „In cuius rei memoriam, et certitudinem plenior litteras praesentes nostri sigilli munimine — contulimus roboratas.“

1325. Sándor országbirája Turgusa-föld iránti ítélevelében mondja. „Preterea tria paria privilegiorum honorabilis „Capituli de Posega — demonstravit.“ — Ismét: „Mediante „privilegio praedicti Capituli de Posega vendidisset perpetuo „possidendam.“

1400. és 1500. évek körül a' zágrábi püspök, a' Cserneki Desőfiék 's mások' dolgaiban jeles alaku leveleket adott.

42. §.

22. Posonyi káptalan.

A' sz. Mártonról, előbb üdvezítónkről czímzett prépost alatt levő posonyi társas káptalan is a' legrégiebbek közé tartozik. Kálmán kir. 1100-dik Decret. I. k. 22. czikk szerint a' tüzes vas és forró víz általi ítélet-hozásnak gyakorlása meghagyatott az ottani nagy prépostság mellett. Szakadatlanul ada ki hiteles pecsége alatt leveleket a' XIII. századtól fogva. Pecsétét leírja a' „Cerographia Hungariae“ kiadója közlésével együtt, melly is kerekded, bent üdvezítónk' két tornyu templom között álló és áldást adó képét viseli; körirata : „S. ECCLESIAE : SALVATORIS : POSO“ ¹⁾. Egy 1302-iki leveléről függőn így olvastatik a' körülírás : „† SIGILLUM ECCLESIE SALVATORIS POSO.“ Régi, folytonosan használt pecsége a' 49-dik sz. alatt.

1283. Arus-föld' eladásáról kelt levelében : „Nos Capitulum Ecclesiae Posoniensis.“ — „Vt autem praedicta terrae „donatio robur perpetuae firmitatis obtineat — — praesentes contulimus sigilli nostri munimine roboratas.“

1303. Remekeri posonyi udvarbirónak (alispán) Leuchfeld iránt költ nyílt levelét privilegiálisba átirván : „Exhibuit „nobis Literas Remekhery curialis comitis Poson. — ut nostris litteris privilegialibus dignaremur confirmare.“

1330. Némelly 1329-ki levelét átirván, mondja : „Exhibuit nobis priores Litteras nostras patentes, petens a nobis „humillime, ut secundum tenorem earumdem litteras nostras „privilegiales sibi dare dignaremur.“

1358. Garabonuk falu' örök eladásáról kelt levelében : „In cuius venditionis memoriam, perpetuamque firmitatem, „praesentes Litteras nostras priuilegiales per modum alphabeti „intercisas, pendentis sigilli nostri authentici munimine eisdem „duximus concedendas.“

1381. Zantho sopronvármegyei falunak a' pörös felek közti egyenlő fölosztásáról szóló levelében : „In cuius rei me-

¹⁾ Pag. 121. Tab. II. n. XI.

„moria, firmitatemque perpetuam praesentes concessimus
 „litteras nostras priuilegiales pendentis et authentici sigilli
 „nostri munimine roboratas.“

43. §.

23. Szatmári káptalan.

Az újabb időnek köszöni lételetét e' káptalan; ugyanis: 1804-dik évben a' széles kiterjedésű egri püspökség három részre, jelesen egri érsekségre, kassai és szatmári püspökségekre osztatván, akkor keletkezett ez is; de hitelesség és pecsét nélkül vala mind az 183³/₆. 23. t. czikk' hozataláig; minek következtében föllépe a' hiteles helyek' sorába; így hangozván a' mondott törvény' szavai: „A' szatmári káptalan-
 „nak a' hitelesség, kiváltság olly módon tulajdonittatik: hogy
 „ez jövődre kiadásokat tulajdon neve's pecsétje alatt tehes-
 „sen, 's minden hiteles helyt illető foglalatosságokban eljár-
 „hasson, egyszersmind pedig minden a' hitelesség' kiváltságá-
 „val öszvekött köteleességeket, az 1741-ki 25-dik törvény-
 „czikkely' értelmében teljesíteni tartozzék.“ E' törvény' erejével nyert magyar köriratu pecsété az 50-dik sz. alatt állítatik elő.

44. §.

24. Szegniai káptalan.

Segnia vagy Zengh, egykor magyar tengerparti, most horvátországi Ottocsán határőrző kerülethez tartozó, a' szegniai, modrusi és korbaviai VIII. Orbán pápa alatt egyesült püspökség' székevel fénylő város. Az itt kebelezett székes káptalannak az 1647: 57. t. czikk' erejénél fogva más káptalannok' módjára az ő vidékén hitelességi gyakorlásjoga adatott, megerősítettvén ebbeli hatalmában az 1741: 56. t. czikk' által. — Időnkben, változók levén azon részeknek a' franczia háború miatt esetei, a' káptalan foglalatosságbeli joga is azokhoz képest hanyatlott, majd ismét új életet nyert. Pecsété az 51-dik szám alatt.

45. §.

25. Szepesi káptalan.

Szepesváratt, azon nevü vármegyében létező sz. Mártonról nevezett káptalan eredetének kora még elhatározva nincs. Már 1209-ben fennállása kéttelen; 1282-ben Lukács nevü prépostja újabban hat káptalanbelivel szaporítá arról költ levele szerint; 1300-ban már tizenhat tagot számíta. Azelőtt társas, M. Therezia kir. ideje óta székes káptalan, ám-bár III. András kir. alatt 1294. és 1300-ban Jakab nevü püspök' kormányától függött. Töméntelen viszontagságoktól hányatását bizonyítja IV. Béla kir. 1249-diki levele, szerinte a' mongoloktól kipusztíttatván levéltára is. Pecsétjét kún László kir. alatt a' kúnok és tatárok rablották el, több saját, különösen 1285-ki levele illy tartalma' nyomán: „Cum in spoliati-
„one Ecclesiae nostrae per regem Ladislaum et suos Neugaros,
„inter damna quam plurima, vna cum rebus aliis, antiquum si-
„gillum nostrum fuisset perditum et ablatum, nos iniquorum
„fallacias aequitatis tramite rescindere cupientes, omnigenarum
„conditionum litteras sub antiquo sigillo nostro emanatas, seu
„confectas, quae noui sigilli nostri testimonio renouatae non
„fuerint, publica protestatione praemissa, vitandas, cassandas
„ac refricandas decernimus ad cautelam“ ¹⁾. — 1443-ban a' eselek dúlták levéltárát, mi végett ideiglen az egri káptalanba vitették által. Kiadásaira a' XIII. századból már széltében találni. Az 1557 : 20. t. czikk a' felső vidékeken a' leleszi konvent helyetti végrehajtásokra nézve fölhatalmazza; 1608 : 12. k. u. 1. czikk pedig a' jászói kerületre is kiterjeszti ideigleni hatalmát; az 1609 : 49. által végre minden levélkiadásai és munkálódásai törvényes erejökben továbbá is meghagyatván. Régi, most is divatozó pecsétjét adja és leírja a' névtelen Cerographus, mellynek alakja kerekded goth betűjü illy körirattal : „S. CAPITVLI ECCLESIAE BEATI MARTINI DE SCEPUS.“ belül védszentje lóháton ülve, kardjával köntöséből egy darabot levágván a' szűkölködő ruhátlannak nyújtani

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. V. vol 3. pag. 306.

ábrázolja; előtte egy csillag ¹⁾. Kirablott legrégiebb pecsétalakja még közre nem bocsáttatott. Amaz látható az 52-dik szám alatt.

1245, 1257, 1270. némely különböző leveleiben csak a' prépost a' káptalan nélkül, de a' szepesi apáttal együtt fordul elő.

1271. Bizonyos egyességről szóló levelében : „Nos Capitulum Ecclesiae S. Martini de Scyps — litteras nostras concessimus sigilli nostri appensione roboratas.“

1274. Bogomirt Hibe nevű falu' birtokába iktatván, mondja : „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem praesentes litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas duximus concendendas.“

1315. Kokos (Gallus) mr. által József részére bizonyos falunak örökösen lett adását bizonyítván : „Vt in priuilegio nostro priori plenius est expressum.“

1369. Némely adománylevél' általírásában mondja : „Praesentes concessimus litteras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas, copiam ipsarum per medium alphabeti partiendo, vnam in conservatoris nostrae ecclesiae reponendo.“

1399. Macholai Miklós' leányának jegyruhai járandóság' kielégítéséről bizonyít : „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam, praesentes nostras concessimus litteras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

46. §.

26. Szerémi káptalan.

A' mi e' káptalanról mondandó lenne, már fönnebb a' bozniai vagy diákovári, úgy szinte a' kő káptalannál előadatott. A' régi sz. Ernyőről címzett káptalan' pecsége látható az 53-dik szám alatt.

¹⁾ Cerographia Hungariae. Pag. 122. Tab. II. n. XIII.

47. §.

27. Szombathelyi káptalan.

Hajdan Vasváron hitelességgel díszlett társas káptalan az 1578 : 20. t. ezikk' rendeléséből tétetett Szombathelyre szinte Vas vármegyébe által; melly rendelet' következő fogamatját bizonyítják a' már 1586-dik évben Szombathelyen kiadott levelei. — 1777-ben püspökség állíttatván fel ez utóbbi városban, az ott létező káptalan is szélessé tétetett, és azóta az oklevelekben : „Capitulum Cathedralis Ecclesiae Sabariensis de Castro ferreo.“ czímet visel. — Régi vasvári pecsétét használja hitelessége' körében, miről alantabb a' vasvári káptalan' említése' alkalmával bőven lesz szó. Az 59. és 60-ik szám alatt látható két pecséte is a' vasvári névre vonatkozik.

48. §.

28. Titeli káptalan.

Az augustiniani szerzetes kanonokok' káptalanja Titelen Tiszánknak Dunába ömlésénél, most a' csajkási kerülethez tartozó helységben, a' kalocsai megye' vidékén hajdant híres és roppant jövedelmű sz. bölcseségről (S. Sapientia) címzett préposttól függött. E' hely, mint Zalán bolgár vezéré Árpád alatt, Béla kir. névtelen jegyzőjénél „Tetel“ és „Titul“ néven többször előfordul. Eredetét némellyek 1056., mások 1156-ik évre teszik; az előbbi mégis hihetőbb, minthogy II. Béla kir. 1138-ki levelében Lőrincz nevű káplányát tituli kanonoknak nevezi, II. Geyza és Martyrius esztergami érsek 1156-ki levelökben pedig „Petrus Titulensis Praepositus“ fordul elő. III. István kir. 1163-diki levelében áll : „Datum per manus Stephani Cancellarii, et Dominae Reginae Capellani in parochia „Tituli.“ — II. András' 1233-ki levelében olvassuk a' püspökök után : „Michael Praepositus Tytulensis.“ — IV. Béla' 1238-ik levelében végre : „Fidelis Capellanus noster Johannes, Presbiter Canonicus Tituliensis.“ — IV. Kelemen pápának azon 1268-diki bullája, melly szerint pécsi megyebeli tutuli vagy teteli sz. Imre prépostság' alapítását az Augustini-

anus szerzetesek' részére megerősíti, úgy szinte Lodomér esztergami érsek ezen (tutuli) prépostságot megerősítve, minden püspöki hatalom alól kivévő 1294-ki levele szinte a' szóban forgó Titelre tartozik. — 1301-ben IV. Venczel cseh kir., Venczel magyar kir. atyja a' tytuli templom' Várkún nevű Tisza melletti faluját Kakas mesternek ajándékozá. — 1322-ben László tituli prépost és fehérvári püspök I. Károly kir. alcancellárja volt. — 1344-ben VI. Kelemen pápa ezen prépostságot (Praeposituram Ecclesiae Sanctae Sapientiae de Titulio, Colocensis Dioecesis) Guilelm kárdinálra ruházta. — 1398-ban István tituli prépost vala Zsigmond kir. titkos cancellárja. — Mind ezen adatok és az 1498: 20. t. czikk, melly szerint 50 lovas katonát tartott, tömérdek gazdagságára mutatnak. Nem hitelt haladó tehát, a' mit Oláh Miklós felőle 1536-ban írta: „Ad ostia fere Tibisci in Danubium se exonerantis (úgy mond) est Titulium Praepositura, olim redditibus „quator millium ducatorum dives“¹⁾. — Péter kalocsai érsek' Bakács Tamás egri püspök és tituli préposthoz 1495-ben küldött levele szerint, mellyben írja: „Capitulares de Titulio, „requisiti saepius pro reformatione certorum spoliolum iobagioni nostro illatorum“ — még állott a' káptalan. Hiteles helyvoltát, ámbár világot nem láthatott, vagy az idő' viszontagsága miatt elenyészett saját levélkiadásai' hiányában bizonyítani alig lehet²⁾, mindazáltal kétségen kívül teszi azt I. Lajos kir. azon 1366-dik parancsa, miben a' tituli, bozniai és kőí káptalanoknak meghagyja, hogy a' kalocsai érsek és káptalan' kívánságára mindenkor tegyenek hiteles bizonyosságbeli foglalatosságot; szinte az alantabb érdeklendő 1428-ki oklevél. Valamint hitelessége, úgy a' káptalan is örök enyészetbe dőlt a' mohácsi veszedelem által, mostanság csak czímzete' emlékében élő. Pecsétét lásd az 54-dik sz. alatt.

¹⁾ Hungaria. Cap. 11. §. 4. ed. Bel Math. in Adparatu ad Historiam Hung. Dec. I. Mon. I. pag. 22.

²⁾ Levéltáráról hallám: hogy az egy bizonyos nemzetség' birtokába jutván, időnkben bántásbeli némi jószágért a' k. fiscusnak cserekép általadatott. A' nagykállói Kállay-család' levéltárában láttam a' Heymfy-család' részére kiadott néhány leveleit, mik közt egy, kerek alaku kisebb rányomott pecsétét viselé.

1428. Az orodi káptalan' részére véghez vitt tanuvalásról Molnár pusztá iránt Zsigmond kir. tudósítja.

1487. Szentiványi Pál' bácsvármegyei azon névű faluba lett igtatásáról bizonyítványt ad.

49. §.

29. Váci káptalan.

Sötét homályba dönté az idő' mostohasága e' székes káptalan' eredetét. Gyanítani szabad ugyan, hogy a' püspökséggel, melyet sz. István által alapítottanak hisznek a' tudósok, egy idejü. Az 1241-ki mongol csapáskor elszélesztetvén, IV. Béla hozzá új életre. — Már a' XIII. század' első feléről találtnak hiteles pecsége alatt kiadott jeles alaku levelei; gyakorlá is ebbeli hatalmát Hont, Pest, K. Szolnok, Csongrád és Nógrád vármegyékben. 1541-ben földületván, mind 1700-ig állandó hely és hitelesség' gyakorlása nélkül szükölködött, midőn I. Leopold kir. által újra rendeztetve, a' török iga alatt elveszett pecsége helyett tőle újat vőn. — 1709-ben a' ráczok' vad pusztítása miatt megint elszélede és csak 1711-ben tért állandó helyére vissza, maiglan hiteles leveleit készítő. — Pecsétét 1457-ről előállítá Péterfy, kerek alakban, illy körirással : „† SIG. CAPIT — — — IAE VACIE.“ Bent a' dajkáló szűz anya' képe baljában kis Jézust tartva koronázott fővel ¹⁾. Jelenkori pecsétén hasonlókép szűz Mária nimbusos fővel, jobbájában kis fiát, baljában kir. pálczát tartván; lábainál holdnegyed; körirata imez : „SIGILLUM CAPITULI WACZIENSIS.“ Ez iratik le 's közöltetik a' „Cerographia Hungariae“ című könyvben ²⁾. A' Péterfy által kiadott pecsét példány hiányos lévén az 1457-ik évből, azt az általunk 55-dik szám alatt közlött minden részben kipótolja. Két rendbeli pecsége az 54. és 55-dik szám alatt. — Nagy számú levelei közül említendők :

1245. Gúge és Egyed közt történt Sarow, Bálván és Ság iránti osztályrésről bizonyítván : „Nos Capitulum Eccle-

¹⁾ Sacra Concilia Hung. P. I. pag. 82.

²⁾ Pag. 112. Tab. II. n. VII.

„siae Vaciensis“ — „In cuius rei testimonium, et ut ipsa divisio inter ipsos robur perpetuae stabilitatis obtineat, praesentes eidem concedimus sigillo nostro communitas.“

1303. és 1307. Némely nyiltleveleiknek privilegiumba szerkesztetését ígérő sorait alább.

1388. Az esztergami érseknek Újfalú, Bojoth és Süttő helységekbe ígtatásáról költ levelét így végzi : „In cuius rei memoriam, perpetuamque, firmitatem praesentes litteras, nostras priuilegiales, pendentis et authentici sigilli nostri, munimine roboratas, alphabetoque intercisas — duximus, concedendas.“

50. §.

30. Váradi (Nagy) káptalan.

A' nagyváradi Boldog Asszonyról nevezett székes káptalan 1016. körül a' bihari püspökséggel együtt sz. Istvántól veszi eredetét; minthogy sz. László kir. díszes templommal ékesíté 1078-ban, hol eltemettetése lőn, néha róla is viselt nevet. Különben, egy másik társas káptalan is létezett még a' XIV. században, mellynek prépostja a' kis Boldog Asszonyról („Beatae M. V. minoris Ecclesiae de Castro Varadiensi“) czímmel fordul elő, 's ez vala tulajdonképen a' sz. László által alapított. Amannak régi hiteles helyvoltát csalhatatlanná teszi az úgy nevezett váradi, vagyis tüzes vassal tett ítéletekről szóló jegyzőkönyv „Regestrum Varadiense“ — 's abban 1214. és következő évekről találtató számos bizonyítvány : ámbár némellyek emennél készültnek tartják; azonban ha úgy volt volna is, mivel e' két káptalan később egygyé olvada, a' hitelességi gyakorlás az előbbinek vált sajátjává. Tatárjárás-kori elpusztulása után ismét helyre állott; mire nézve a' XIII. század' második feléről már számtalan jeles alaku leveleire találni. A' XIV. században messzi kiterjed a' Tiszán túli vármegyékben hatalma, sőt Erdélyben Kolos vármegyében is munkálódék. — 1400. körül sekrestyéje elégvén, régi privilegiumai is hamuvá lettek, Zsigmond kir. 1406-ki adománylevele szerint; de hogy nyilvános köz levéltára is elégett legyen,

nem bizonyos. Zápolya János királysága alatt újabb viszonytagságok érék, ugyanazért az 1548 : 64. t. cikk megcsontult régi foglalatossági körébe visszahelyezé; az 1550 : 63. t. cikk vidékében már az egri káptalannak is hatóságot enged. 1566-ban a' káptalan eloszolván, Szebenben hozott ugyanazon évi erdélyi országos rendelet' egyik cikkelye szerint két papra és két világra hagyaték levéltárának gondviselése : priuilegiumok' kiadása azonban II. János kir. cancelláriájára vala bízva. Annyi viszályok után végre, a' múlt század' végével újra élesztetett hitelessége I. Leopold kir. 1693-diki privilegiuma által a' püspökségnek és káptalannak jószágai is visszaadatván. Megjegyezni szükséges : hogy régi levelei több idegen kezekre és az erdélyi káptalanba jutottak, annálfogva 1696-nál régiebb oklevelet nem mutathat. — Pecsétjét 1338-ról (?) kiadta Pray ¹⁾, alakja ennek kerek, illy körirással : „† S. MAI. CAPLI WARADIEN. ECCE. AD. PRIVILEGIA.“ belül sz. László kir. képe, jobbjaiban bárd, baljaiban keresztes földgolyó. Vgyanez látható Pergernél ²⁾; hasonlót 1343-dik Kereszturinál ³⁾. Különben régi pecsété' minőségét's azzali élését bőven leírja a' kis Boldogasszony társas káptalanának 1374-ben kelt következő rendszabálya : „Habeamus „olim vnicum sigillum, formae oblongae, continens in sculptura „imaginem beatae Mariae Virginis, sedentis et coronam habentis in capite, et imaginem filii sui in dextro brachio bajulantis, in manu sinistra tenentis similitudinem lilii, et circumfexentialiter istas litteras : „†. S. Capituli Varadiensis Ecclesiae.“ Sed isto vetustate consumpto, data et authenticata „fuerunt inter festum Sancti Valentini, et diei medii quadragesimae anno Domini MCCCXLI. primo alia duo sigilla, quarum vnum est rotundum, ad priuilegia, aliud vero oblongum „ad causas. Rotundum autem habet in medio imaginem Sancti „Regis Ladislai, dimidiam quasi ad vmbilicum habentem, „coronam in capite, et in dextra bipennem, in sinistra vero

¹⁾ Syntagma de Sigillis. Tab. V. n. 3.

²⁾ Bézézetés a' Diplomatikába. V. Táb. 4. szám.

³⁾ Descriptio Episcopatus et Capituli M. Varad. Várad, 18
P. I. pag. tit.

„pomum cum cruce de super erecta, in subscriptione vero istas litteras: † S. majus Capituli Varadiensis Ecclesiae ad Priuilegia. Oblongum autem habet figuram beatae Mariae Virginis „sedentis in throno, et tenentis puerum erectum, siue stantem „super genu sinistro, et habentem figuram pomi in manu dextra, continentem in subscriptione has figuras: † S. minus „Capituli Varadiensis Ecclesiae ad causas“ ¹⁾. Ez utóbbinak alakja közöltetik és iratik le a' pecsétudomány' könyvében, illy szavakkal körötte: „Sigillum capituli varadiensis.“ ²⁾. Két korbeli pecsétét adja az 57. és 58-dik szám.

1250. Némi zártlevelében privilegium' kiadását igéri, miről alantabb.

1313. A' kolosmonostori apátság' részére kiadott nyiltlevelé' általírásában: „Petens nos — vt — in formam nostri priuilegii redigi facere dignaremur.“

1342. Zeben falunak az apáczá'k' részére lett ajándékozását bizonyítván: „Praesentes concessimus litteras priuilegiales.“

1390. Bereczk szerémi prépost és kő'i kanonoktól az egri káptalan' részére adott Halastó iránt költ levelében: „In cuius „rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes concessimus litteras nostras priuilegiales appositione sigilli nostri „authentici munimine roboratas.“

1528. Némelly jószágba igtatásról szóló levele' végén: „In cuius etc. praesentes litteras nostras priuilegiales, alphabetoque intercisas pendentis sigilli nostri appensione munimine „roboratas duximus concedendas.“

51. §.

31. Vasvári káptalan.

Ennek az egykor igen hires Vasváron hasonló nevű vármegyében első alapítását sz. Istvánnak tulajdonítja az ős ha-

¹⁾ C. Battyán Ig. Leges Eccles. Hung. Tom. III. pag. 228. Conf. Fejér, Cod. Diplomat. Hung. Tom. IX. vol. 4. Budae, 1834. 8. pag. 601. seq.

²⁾ Cerographia Hungariae. pag. 116. Tab. II. n. VIII.

gyományon nyugvó vélemény. Prépostjának emlékezete már 1158-ban előfordul. III. Béla és II. András kir. által szép jószágokkal gazdagított. Hiteles helybeliségét a' XIII. század' elején kelt kiadásai szélteben hirdetik; virágzott is minden időben, nem lévén pusztító viszontagságok' áldozata, sőt más hiteles helyek' hivatalos segedelmére, hézagai' pótlására szolgált; levéltára mégis 1311-dik körül, midőn a' várost Robert Károly ausziai frigyese elfoglalá, Trecsenyi Máté hada által temploma felgyújtatván, nagy részben elhamvada. Az 1575 : 17. t. cikk rendelé : miként az elpusztult szalavári és kapornaki konventek helyett Somogy, Szala és Veszprém vármegyékben tenne hiteles foglalatosságokat. Továbbá az 1588 : 46. t. cikk régi pecsétének megsemmisítése és újnak készítése mellett a' szalavári és kapornaki levéltárakból hiteles levelek' általai kiadását parancsolja, megújítatván az 1609 : 52. t. cikkelyben is az említett két konvent' nála levő jegyzőkönyveiből teendő kiadások iránt hozott intézkedés, miután prépostjának a' kérdéses két apátság' jószágai oda adatni rendeltettek volna 1596 : 39. — Sorsában némi változást tőn még az 1578 : 20. t. cikk, mely szerint régi helyéről Szombathelyre szinte Vas vármegyébe átalvitették, hol maiglan, mint székes káptalan virágzik, de vasvári régi pecsétjét használva, már főntebb említetteként. Ezen káptalanba vitetett ideiglen a' csornai konvent' levéltára is 1647 : 121. t. cikk. — Pecsétjét 1291-ről lásd Péterfinél és Pergernél ¹⁾. Alakja ke-
rek, körirata : „S. CAPITVLI ECCLESIE CASTRI FERREI.“ belül sz. Mihály a. angyal, jobbra „Michael.“ balra : „Archange“ szavak. — 1325. és 1328. közt pecsétének megújítása kitetszik ez utóbbi évről költ, 1305-ki és 1325-ki leveleit általíró két leveléből, melyekben így szól : „Exhibuit „nobis litteras nostras priuilegiales — sub antiquo sigillo nostro confectas, petens nos cum instantia, vt easdem litteras „de verbo ad verbum transscribi faceremus, et iuxta regium „praeceptum moderno nouo nostro sigillo dignaremur confirmare“ ²⁾. A' főntebb érdeklött 1588 : 46. t. cikk' követke-

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 212. — Bévezetés a' Dipl. VI. Táb. 11. sz.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. VIII. vol. 3. pag. 311, 321. — Tudománytár. 1837. 1. k. 158. lap.

zésében készült újabb, kerekded pecsétén belül szinte Mihály arkangyal, jobb kezében kardot, balban mérleget tartva, 's pokolsárkányán állva szemléltetik, illy körirással : „SIGILLUM CAPITULI CASTRIFERREI RENOVATUM*“ szinte belül : „An. 1.5.8 8.“ kiadá a' „Cerographia Hung.“ írója ¹⁾, ezzel él a' szombathelyi káptalan. Két rendbeli pecsété látható az 59. és 60-dik szám alatt.

1229. A' Ják-nembeliek' egyességéről adott levelet.

1239. Hahold által Lászlónak ajándékozott pusztá iránt bizonyító, mondja : „Nos Capitulum Ecclesiae Sancti Michaelis de Castroferro. — Vt igitur haec donatio processu temporis in irritum revocari non possit, praesens scriptum confirmavimus, sigilli nostri foedere communitum.“

1277. Kér-föld' örök eladásáról szóló levelét Máté nádor 1279-ben így említi : „Super cuius emptionis praedictae terrae privilegium ipsius Capituli (Castriferrei) Comes Dyonicus exhibuit in haec verba.“

1316. Csáki Jánosnak Pagha nevű falu' elajándékozásáról levél : „Praesentes concessimus litteras privilegiales, sigilli nostri munimine roboratas et medio alphabeto intermiscuas.“

1354. Kőszeg városának egy darab földbe igttatásáról levelében : „Praesentes concessimus litteras privilegiales.“

1381. Erzsébet kir. parancsát nyíltan átírja : „Nos praemissas litteras — rescribi, et praesentibus litteris nostris inseri, sigilloque nostro more litterarum patentium a tergo fecimus consignari.“

52. §.

32. Veszprémi káptalan.

A' sz. Istvántól alapított veszprémi püspökséggel az ottani székes káptalannak egykoru voltáról oklevelek beszélnek. Hiteles helybeliségét már a' XIII. század' elején tapasztaljuk levélmaradványaiból. Ebbeli húzamos foglalatosságában a' XVI. századi esetek háborították csak meg, ugyanazért az 1557 :

¹⁾ Pag. 122. Tab. II. n. X.

CAPITVLI. VESPRIMIENSIS.“ Három rendbeli pecsége látható a' 61. 62. és 63.-dik szám alatt.

1231. A' tihanyi monostor' jószágának határjárásáról: „Capitulum Wesprimiensis Ecclesiae“ — „Vt igitur praesens „scriptum robur obtineat perpetuae firmitatis, praesentes concessimus litteras nostras pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas.“

1270. Ugyan a' tihanyi apát' levelét, melyben a' szőlősi népek némi szolgálatoktól fölszabadítottak, átírja: „Priuilegiales litteras dictorum Abbatis et Conuentus nobis exhibendo, „petierunt, vt eadem in publicam formam nostri priuilegii „transcribi et redigi faceremus. — Nos igitur — memoratas „litteras — transcribi et ad formam nostri priuilegii inseri facientes, eosdem etiam nostri sigilli munimine reddidimus „communitas.“

1335. Nempti Heym-fiak' részére 1332-ben kiadott nyílt-levelét átírtában: „Nos igitur — praedictas litteras nostras „patentes, — — in formam presentis priuilegij nostri ducimus, „appositione autentici sigilli nostri pendentis, redigi facientes.“

53. §.

33. Zágrábi káptalan.

Hogy a' zágrábiszékes káptalan egy a' legrégiebbek közül hitelességére nézve, bizonyítja 1189-ről fenmaradt pecsétje. Alapítását sz. László királytól nyeré 1085-ik év körül püspökségével együtt. A' XIII. századból már számos kiadásai találhatók, hitelességi munkálódását pedig időkben is folytatja. Mondott 1189-ki pecsétjét láthatni Praynál és Perger-nél, mely két csücsbe menő monyorukerek alakkal, körirata: „S. CAPITVLI SAGRABIENSIS.“ belül hosszú széken ülő, jobbában lilomos pálczát, baljában keresztes földgolyót tartó sz. István kir. képét ábrázolja koronázottan ¹⁾. — 1297-ről egy másik ismét hosszudak alakúnak töredékét adja Péterfi; rajta sz. fiát tartó szűz anya előtt sz. István térdelve, 's koro-

¹⁾ De Sigillis. Tab. IV. fig. 2. — Diplomatica. VI. Táb. 12. szám.

nát följánlvá látszik; körirása a' töredezett pecséten már nem vala olvasható ¹⁾. Van ezeken kívül még egy harmadik is, sz. Istvánt oszlopok közt ülve előtüntetve, melly hihetőkép ugyanaz, a' mivel már 1393-ban élt, akkori saját levelének illetén sorai szerint: „Exhibuit nobis quasdam litteras nostras priuilegiales priori et antiquo sigillo nostro consignatas, — quas transcribi, appressionequé nostri moderni sigilli fecimus consignari ²⁾.” Ezt 1323-ban nyere XIV. századi rendszabásainak ime' sorainál fogva: „Novum (sigillum) quod est erectum et authenticatum Anno Domini 1323. nonis mensis Julii, ad minus septem Canonici in aetate, et discretione positi sufficienti possint rumpitis inpressis sigillis de pixide excipere, et cum eo litteras communis justitiae in Camera sacristiae sigillare, et iterum statim reponere in pixidem, et sua sigilla superponere, sicut fieri consuevit“ ³⁾. A' „Cerographia Hungariae“ írója említi 's előad egy kerekded alakút körirat nélkül sz. István' képével, mint is legkésőbbben divatozót ⁴⁾. Két különböző korbeli pecséte a' 64. és 65dik szám alatt.

1252. Symian-föld' harmad részének Ubulfi (Kállay) Mihály által lett vételéről bizonyítván: „Capitulum Zagrabien-sis Ecclesiae.“ — „Vt igitur haec mutua donatio rata sit in perpetuum — praesentes litteras contulimus sigilli nostri munimine roboratas.“

1292. Sz. Márton-földnek a' zágrábi püspök által lett ajándékoztatásáról szóló levelében írja a' pécsi káptalan: „Sicut in priuilegio ipsius Domini Joannis Episcopi Zagrabien-sis et Capituli Ecclesiae suae dixit plenius contineri.“

1358. A' dubiczai praeceptornak (templomos) fr. Illésnek az ottani paulinusok' számára adott 1358-ki privilegiális levelét átírtában: „Petens nos, — vt tenorem earundem transcribi, et nostris litteris privilegialibus inseri faceremus.“

1399. Czillei Hermánnak zagoriai grófsági birtokba lett beigtatásáról költ levelében: „In quarum introductionis et

¹⁾ Sacra Concilia P. I. pag. 11.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 154.

³⁾ C. Battyán. Leges Ecclesiast. Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 155.

⁴⁾ Pag. 119. Tab. II. n. XII.

„statutionis fidem et testimonium, firmitatemque perpetuam
„presentes litteras nostras priuilegiales pendentis et authen-
„tici sigilli nostri munimine roboratas duximus concedendas.“

Ezek szerint a' honunkbeli most fönlévő káptaloknak
mindenike bír hitelességgel 's olyan pecséttel, valamint nyil-
vános levéltárral; kivévén a' kassait, nagyszombatit,
rozsnjóit és sopronyit.

54. §.

33. Dalmátországi káptalanok.

A' káptalanbeli hiteles helyek' sorában említendők a'
dalmátiaiak is, nevezetesen :

a) Jadrai vagy zárai káptalan, mellynek 1371-ben
Lajos kir. adott pecsét- és hitelességi jogot.

b) Scardonai káptalan.

c) Sebenicói káptalan, minek pecsége 1324-ről Péter-
finél (P. I. p. 128.) látható.

d) Spalatói káptalan.

e) Tinninai káptalan.

f) Traguriai káptalan, — 1383-ban Mária királynétól
nyert pecsétet; — és mások, mellyek bárha mostani állásuk-
nál fogva, vagy elhanyaglásuk miatt régi jogaik' gyakorlásán
kívül vannak : de régenten jeles és más alakú leveleket szél-
tében készítettek az ország' lakosainak birtokai fölött.

B) K O N V E N T E K.

55. §.

1. Almádi konvent.

A' benedekiek' boldog szűzről nevezett almádi konventje Szala vármegyében, úgy látszik, a' XIII. század' elején, vagy XIV. végén nyerte alapítását. — István zágrábi püspök' 1227-diki levele szerint Sol bíró Vöröstó nevű pusztát hagyva végrendeletében ez apátságnak. Hiteles hely voltát kétségen kívül teszi a' csazmai káptalan Stupna földrészének a' garichi paulinusok' számára lett örök ajándékáról kelt 1343-diki bizonyító levele, melyben mondatik: „Fassi etiam ipsam donati, onem comodo factam in litteris Conventus Monasterij B. „Virginis de Almath per praedictum Gregorium nobis exhibitis contineri“ ¹⁾. Különben más nyoma nem tűnt föle' most apátsági czímszetében élő konvent' hitelességének: kivéven ügyvéd-vallásról szóló némelly 1279-ki bizonyítványát; említetik ugyanis egy' azon évi ítélőlevélben: „Cum Procuratoriis conuentus de Almád“ ²⁾, továbbá Konrád apátnak és az ottani konventnek Örsi Czipriánfi Mihály által letett eskü iránt évszám nélkül kiadott bizonyítványáról van emlékezet kivonatban ³⁾.

56. §.

2. Bakonbeli konvent.

Ezen apátságot és konventet sz. István kir. alapítá sz. Benedek' rendét követő szerzetes atyák' számára sz. Móricz vértanu' tiszteletéül, és sok jószágokkal meg is ajándékozá 1037-ben kelt levelénél fogva. Hogy az országlakosokra nézve hi-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IX. vol. 1. pag. 159.

²⁾ Id. ibid. Tom. VII. vol. 2. Suppl. pag. 198.

³⁾ Id. ibid. Tom. VII. vol. 4. Suppl. pag. 650.

telességgel bírt volna, annak nyoma még ugyan nincs, de mivel apátja' törvényes munkálódásáról hiteles oklevél szól, méltán azon kisebb konventek közé számíthatni, melyekről törvényeink emlékeznek. IV. Béla kir. Wsoli földrész' 1260-diki adományzásában mondja: „Injunximus eidem Farkassio, qua-
 „tenus testimonio Abbatis de Beel prefatis Pous et Benedicto
 „Magistris assignaret, ea nobis (hézag) per litteras dicti Abbatis
 „remandaret, qui idem Abbas de Beel (hézag) sufficientem in
 „terra arabili ad tria aratra vel pauloplus, vt precipimus, idem
 „Farkasius Comes ipsius Pous et Benedicto Magistris assi-
 „gnasset, per metas veteres et antiquas, presentibus omnibus
 „commetaneis vicinis, nullo penitus contradicente existente,
 „sicut in litteris dicti Abbatis vidimus contineri“ ¹⁾. Különben az apát és konvent' ön jobbágyságait illető dologban jeles alkatu levelek' kiadásáról kellő bizonytságot nyújt egy 1258-diki oklevél, melyben némely jobbágyságok katonáskodás' terhe alatt egyháznemesek' (praedialisok) sorába emeltetnek általók, így kezdődik 's fejeztetik az be: „Nos Frater Jacobus,
 „miseratione Diuina Abbas Sancti Mauritii de Bél et Con-
 „uentus ejusdem“ — „Vt autem haec ordinatio in poste-
 „rum in irritum non possit reuocari, litteras praesentes eis-
 „dem contulimus sigillorum nostrorum munimine roboratas.“
 — Erről mondá később időkben az ottani apát: „Nobis ex-
 „hibuerunt quoddam priuilegium ab antiquo, scilicet tempore
 „Belae regis confectum, et duobus veris sigillis conuentus et
 „Abbatis nostri monasterii sigillatum, petentes nos instantis-
 „sime, vt praemissum priuilegium ad cautelam et maiorem
 „rei euidentiam de verbo ad verbum transcribi faceremus.“ —
 ismét: 1342-iki általírásban is priuilegiumnak neveztetvén ²⁾. Láthatni ezekből, hogy az apátétól különböző peccséttel élt maga a' konvent. A' török időkben lett elszéledése után csak a' XVIII. században állott újra vissza; de II. József' rendeléséből végkép elenyészvén, csak jövedelmes apátsága maradt fön illy czím alatt: „Abbatia S. Mauritii de Bakony Béal.“

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VII. vol. 1. pag. 332, 333. n. 279. Suppl.

²⁾ Idem. ibid. Tom. IV. vol. 2. pag. 479, 480. — Tom. V. vol. 1. pag. 320. — Tom. VIII. vol. 4. pag. 606, 607.

57. §.

3. Bélai konvent.

E' régenten Horvátországban, vagyis inkább Sclavoniában, Körös vármegyében virágzott sz. Benedek' rendét valló konventnek most csak az „Abbatia S. Margarethae de Bela“ czímben él emlékezete. Némelly benedekiek' monostora' helyreállításáról szóló 1342-diki oklevélben „Monasterium Bela siue Grab“ néven fordul elő. I. Mátyás királytól Körös és Posega vármegyékre nézve nyert hiteles helybeli jogát kétségen kívül teszi e' következő régi írásmódu adománylevél: „Mathias „etc. Ad perpetuam rei memoriam, cum debito sit Principibus Catholicis utilitatibus Ecclesiarum Dei, a quo omnes „conceduntur et conservantur, Principatus diligenter consu- „lere ut Dei Ministri temporalibus rebus bene provisi divinis „obsequiis commodius vacare possint. Igitur nos accepta sup- „plicatione fidelis nostri T. per eum nobis propter hoc oblata „praecipue ob devotionem nostram, quam in beata Virgine et „Martyre Margaretha in cuius nomine et honore Monasteri- „um Fratrum Ordinis Sancti Benedicti in villa Bela construc- „tum est habemus specialem eidem Monasterio et conventui „fratrum in eodem pro tempore constitutorum animo delibe- „rato et excerta nostra scientia Praelatorumque et Baronum „nostrorum consilio ad id accedend. Sigillum cum scriptura „Imaginis ejusdem Virginis et Martyris Margarethae, ac cir- „cumferentiarum ad idem Sigillum aptarum in Argento vel „in Cupro aut alio ad id apto metallo parandum et fabrican- „dum duximus annuendum et concedendum decernen., ut ipse „Comitatus (Conventus) praedicti Monasterii ipso Sigillo „quod in perpetuum autenticum esse volumus, uti, ac instar „aliorum Conventuum et Capitulorum sigilla autentica habentium cum praedicto sigillo per nos concessio litteras testimoniales causales et alias quaslibet in pendent vel in appresso „signare, et communire ac in Comitatibus Crisien. et de Posega testimonium suum ad Inquisitiones Attestationes et „omnes alios processus facien., ac executiones qualescunque, „et quarumcunque litterarum negotiorumque ut ceteri Con-

„ventus et Capitula Regni nostri mittere, litteras etiam super-
 „inde necessarias et legitimas sub eodem sigillo omnibus qui-
 „bus opportunum erit dare et conferre conficere, ac demum
 „eadem libertate in dandis litteris et aliis rebus quibus
 „ceteri Conventus seu Capitula de Jure vel de Consuetu-
 „dine utuntur, uti valeant, atque possint. Nos autem ni-
 „hilominus omnes litteras, quae per ipsum Conuentum sub
 „sigillo praedicto quibuscunque legitime concessae fuerint
 „praesentibus auctorisantes, tanto vigoris esse decernimus
 „quanti aliorum Conventuum et Capitulorum litterae habentur.
 „In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentibus
 „concessimus litteras nostras sigilli nostri Secreti munimine roboratas. Datum Budae. In anno ejusdem Domini“
 etc. ¹⁾). Vég enyészttét hihetőkép török dúlások okozák, a már
 előbb elhagyatott, de 1514-ben újra állított konventnek.

58. §.

4. Bői konvent.

Somogy vármegyének azon vidékén, mely régibb föl-
 osztás szerint kaposi járás nevet visel, létezik Al- és Felbő
 nevű népesített pusztá Osztópán' közelében. Itt állott egykor
 a' bői konvent, mellynek múltjáról sem Pázmány Péter' zsi-
 nati iratai, sem Fuxhoffer Monasterológiája nem emlékeznek.
 Alapítása' korát bizonytalanság' fátyola borítja, azonban elég
 okunk van hinni, hogy azt a' Bő-nemzetségből (de genere Beu)
 származott valamelyik ág vagy hatalmas egyén alapítá va-
 lószínűkép a' XIII. században, mint illy czímű értekezésem-
 ben : „A' bői konvent' emlékezetének fölélesztése oklevelek'
 nyomán“ kimutattam ²⁾). Hiteles helybeliségét és levélkiadói
 jogát napfényre hozza azon 1302-ki, most a' n. muzeum' gyűj-
 teménye közt őriztetett oklevél, mellynek értelmében Jánosfi
 János Margya nevű faluját testvérének Irepk birónak 20 mar-
 kaért elidegeníté. Így kezdődik és végződik az eladást tanu-

¹⁾ Kovachich M. G. Formulae solemnes styli. Pest, 1799. 4. pag. 518, 519.

²⁾ Tudománytár, 1840. 8-dik kötet, 246. 's köv. lap.

sító konventi levél : „Conventus monasterii sancte Crucis de „Bew, omnibus Christi fidelibus, presentibus pariter et futuris, „presentes litteras inspecturis salutem in salutis auctore.“ — „In cujus rei memoriam, et perpetuam firmitatem, ad peticio- „nem partis utriusque presentes concessimus litteras, sigilli „nostri munimine roboratas. Datum tertio die post festum as- „sumtionis beate virginis anno Domini MCCC secundo.“

A' bórhátyára irott okmányról függött, de már elveszett pecsét' kerek volta némelly nyomokból kivehető.

59. §.

5. Budaföhlévvizi konvent.

A' keresztes barátok' föhlévvizi sz. Háromságról neve- zett koventének Ó-Budán, — melly az esztergamival egy rend- hez tartozó és szinte kórházzal bíró vala, — eredete homály- ban van. Hitelességi hatalmát bizonyítják már a' XIII. szá- zadból fönlévő számtalan levelei; úgy látszik, még a' török uralom előtt elszélede : minthogy az 1500 : 31. t. cikk sze- rint jószága nem biratott többé a' rend által. Ezek az idézett törvény' szavai : „Reverendissimus Dominus Georgius, Ele- „ctus Vesprimiensis, et Secretarius Regiae Majestatis, — Prae- „posituram Ecclesiae Sanctae Trinitatis de superioribus cali- „dis aquis Budensibus, ultra Episcopatum Vesprimiensem — „praecitatum, simul cum gentium conservatione de bonis et „juribus possessionariis ejusdem Praepositurae pro Regni defen- „sione fienda, tenere, gubernare, et uti vita sua durante, va- „leat, atque posit.“ Az 1567 : 17. a' föhlévvizi prépostságot az esztergami érsekség' filiájának mondja lenni. — Most czim- zetében sincs már fönn emlékezete, ha csak az „Abbatia de Heöviz“ nem vonatkoznék erre, mi azonban kétes. — Pecséte egy 1343-diki privilegiális levelén látszik, hol fennálló ispo- tálybeli szerzetes jobbát mellére téve, baljában valamit tartva látszik. Körirata ez : „S. FRATRIS (?) DOMUS HOSPI- TAL. SANCTI. REGIS HUNGARIE“¹⁾. Látható ez a' 66-dik szám alatt 1296-diki eredeti okmányról véve.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. IX. vol. 1. pag. 151.

1278. IV. Bélának a' nyúlszigeti praemonstratiak' számára 1249-ben kiadott privilegiumát általirván : „Nos Frater „Bernardus Prior, et conventus Sanctissimae Trinitatis de „Calidis aquis.“ — Sigilli nostri munimine roborando.“

1296. Vöröskőnek Máté pozsonyi főispán' részére lett örök eladását bizonyítván : „Nos Frater Markus Prior et Con- „ventus Cruciferorum Monasterii Sanctae Trinitatis de Cali- „dis aquis iuxta Budam.“ — „In cuius rei memoriam, perpe- „tuamque firmitatem praesentes concessimus litteras, sigilli „nostri munimine roboratas.“

1343. Az esztergami kórházbeli barátok és Kuchlin bu- dai bíró közti egyességről jeles alakú függő pecsétetes levelet ad : „— Frater Bartholomaeus Prior et Conventus crucifero- „rum Ecclesiae Sanctae Trinitatis de Calidis aquis.“

1346. Sz. endrei saját malmának felét Thötös mesternek zálogba adják : „— Nos Frater Crasto Magister hospitalis „ordinis sacri, specialiter ad Calidas aquas Budenses, ceteri- „que fratres eiusdem domus.“ — „In evidens testimonium „praemissarum — praesentes damus sigillo nostro capitulari „roboratas.“

60. §.

6. Büi keresztések' konventje.

Soprony vármegye' déli vidékén fekszik Beü vagy Bü né- ven ismeretes mezőváros, hol egykor, nevezetesen a' XIV-dik század alatt a' kórházbeli keresztések', úgy látszik a' sopronyi vagy a' keresztényi szerzetesek' házától függő fiók konventje vala. Hogy ezen konvent hiteles pecséttel élvén, leveleket adott legyen ki a' vidéki nemesség' számára, tanúsítja Deme- ter tárnokmesternek és Pál országbirónak a' megyei nemesek' és sopronyi polgárok' részére Sopronban 1330-ban tartott gyü- léseából kiadott némi bírói levelök, hol mondatik : „Petrus et „Paulus filij Nicolai hospites de Hegkw, personaliter exur- „gentes, litteras prorogatorias predicti magistri Desew et Co- „mitis Chpani vice Iudicis eiusdem ac litteras Conventus

„Cruciferorum de Benn ¹⁾ super produccione testimonii emanatas coram nobis exhibuerunt, supereo quod Dyonisius „filius Stephani de Byk patrem eorum predictum Nicolaum „interfecisset ; quas dum litteras prorogatorias et super pro- „ductione testimonii emanatas, singulariter perlegi fecissemus „non annum nec diem nec locum ipsius interfectionis compe- „rimus in eisdem.“ Ezen konvent is bizonyára azon kisebbek közé sorolandó, melyekről régi törvényeink, jogaikra nézve megkülönböztetőleg olly világosan beszélnek, hiteles pecséttel élésök azonban kétségbe nem vonható.

61. §.

7. Csornai konvent.

A' praemonstráti szerzet' sz. Mihályról címzett prépost- tól függő csornai konventje Soprony vármegyében 1180-ban alapíttatván, 1230-ban Osl vagy Ost birótól sok javakat nyert. Hiteles levelek' kiadásának mára' XIII. századból van marad- ványa, de a' későbbi időkben is gyakorlá e' jogát, ha némelly viszontagsági szakát, mely azt I. Mátyás kir. holta után sujtá, kiveszszük. Ulászló kir. 1495-ki visszaállító levele szerint t. i. majd öt évig a' Kanisay (Ost-ivadék) nemzetség' kapuvári jóságában tartózkodott e' konvent levéltárarával és pecsété- vel együtt, honnan a' mondott időben visszahelyeztetett Csor- nára, Gergely prépost' és a' Soprony vármegyei nemesek' ké- résére. Az örök gyászt szülte zavarok miatt több évig meg- szűnt, és csak az 1574 : 32. t. czikk' rendelkezésből tétetett ujo- lag régi hatáskörébe : ámbár az 1697 : 39. t. czikk' értelmesze- rint Soprony vármegyére nézve foganattal munkálkodott, az 1613 : 32. t. czikk' által pedig helyreállítása sürgettetnék : újabb viszontagságai miatt azonban jegyzőkönyvei a' győri sz. Ferencz szerzetbeliek' kolostorába jutottak, honnan az 1655 : 39. t. czikk' erejénél fogva azok visszaadtván, pecsété alatt a' rábaközi birtokosok' javára levélkiadása, 's törvényes

¹⁾ M. Sajtó, 1855. 6. sz. az Athenaeumban a' t. közlő Paur Ist. szó- beli világosítása szerint itt sajtóhiba lappang Beuu helyett, mely is Beunek olvasandó 's mondandó, a' minckégyébiránt hajdan a' keresztes barátokhoz tartozását több rendbeli okmányok is támogatják.

munkálkodása folytattatni elrendeltetett, melyben maiglan foglalatos, miután II. József által 1786-ban eltöröltetvén, I. Ferencz király' rendelkezéséből ismét helyreállítatott volna. A' XIII. és XIV. században használt pecsége ismeretlen. Zsigmond kir. 1393-ki privilegiuma által hiteles helybeli szabadság és pecsét adatván neki, ott így irván le : „Sigillum vero pre-
 „dictum oblongum est, in eius meditullio sculpta est imago Be-
 „ati Michaelis Archangeli, genu dextrum tenens flexum, habens
 „thuribulum in manu dextra, et supra alam dextram eiusdem
 „imagine in ordine circumferentie est posita una aquila et cly-
 „peus quadrangularis, denotans arma nostra, prout haec ce-
 „rae impressio representat, in circumferentiis vero haec est
 „inscriptio : „CONVENTUS DE CHORNA OSLOINIS“ ¹⁾.
 Ulászló királytól megerősített pecsétje pedig így iratik le
 mondott 1495-ki privilegiumában : „Sigillum ipsius et eius-
 „dem vniuersam sculpturam et figuram his litteris nostris,
 „cum adiuncto vnus sideris siue stellae supra caput Beati Mi-
 „chaelis Archangeli immediate inpressi duximus describendum,
 „est enim sigillum oblongum, et in eius medio imago eiusdem
 „Beati Michaelis Archangeli habens genu dextrum reuerente'
 „reflexum, Thuribulumque dextra manu comprehensum, simi-
 „lem adolenti, et supra dextram eius imagine alam in circum-
 „ferentia aquilam in clipeo quadrangularem“ ²⁾. Az 1802 : 16.
 t. czikk utódjogon visszaadá hitelességét. Pecsége a' 69-dik
 szám alatt.

1299. A' vasvári prépost herenfalvi földekről kelt emlé-
 keztető irásában : „Secundum continentiam litterarum con-
 „uentus de Chorna pignori obligaverat.“

1312. Heyblin falu' zálogosításáról memorialist ad : „Nos
 „Conuentus de Chorna damus pro memoria.“

1314. Egyed falu' felének Imre által a' bors-monostori
 apátság' részére lett ajándékozását bizonyítja : „Conuentus
 „monasterii Beati Michaelis Archangeli de Chorna.“ — „In
 „cuius rei memoriam, stabilitatemque perpetuam praesentes

Fejér, Cod. Diplomat. Tom. X. vol. 2. pag. 181.

²⁾ Kovachich, J. Nic. Epierisis Documentorum Diplomaticorum.
 Pest, 1817. 8. pag. 203.

„litteras nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine
„roboratas duximus concedendas.“

62. §.

8. Dömölki konvent.

A' sz. benedeki rend' e' hajdani konventje maiglan fön-
áll Pór-Dömölkön Vas vármegyében, melly az ottani tem-
plomban lévő Mária' képéről közönségesen Kis-Máriaczellnek
hivatik. II. Béla királynak tulajdoníttatik alapítása a' Ság
hegye' tövében, honnan később vitetett mostani helyére. A'
mohácsi veszély után elpusztulván — létét a' XVII. század-
ban nyerheté vissza, midőn a' sz. mártoni apátságnak filiája
lőn. Jeles alakú levelek' általai kiadásáról ugyan semmi bizo-
nyost nem mondhatni : de mégis a' törvények által érintett
kisebb konventek' sorába tartozását, következésképp hitelessé-
gét kétségen kívül teszi Pál országbírónak a' Niczky nemzet-
ség' némelly ügyében 1335-dik évről kiadott ítélőlevele, hol
ezek találatnak : „Pro ipso Kemen Patre, ac Michaeli fratre
„suo cum procuratoriis litteris Conventus de Demelech ad-
„stante“ ¹⁾. Több illy levelek világosíthatnák : meddig ter-
jedt a' kisebb konventek' hatalma a' kiadási tárgyakra nézve?

63. §.

9. Esztergami keresztesek' konventje.

Szent István királyról czímzett esztergami konventje a'
kórházbeli keresztes barátoknak már állott 1194-ben. III. Béla
kir. némelly privilegiuma szerint, mellyben a' télki birtok iránt
költ adományzást részére megerősíté. A' XIII. század' eleiről
több örök eladásról szóló levelei vannak. Azon időben káp-
talannak 's néha háznak is hívá magát, később mindig kon-
ventnek. Hitelességét több századon keresztül hirdeti levél-
kiadása. Mikor enyészett el? bizonyosan nem tudjuk; hihető-
kép azon szomorú időben, midőn az esztergami káptalan is

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. VIII. vol. pag. 144.

Nagyszombatba vonultával mentheté csak meg magát. Pecséte látható tábláink' sorában 71-dik sz. alatt.

1223. Az esztergami káptalan és dorogiak közti egyességről ad levelet : „Ego — Johannes, Magister hospitalis domus S. Stephani R. Hung. ceterique fratres eiusdem domus.“

1227. András, Sakata nevű földének az eszt. érsek' részére lett eladásáról bizonyítván : „Magister Jacobus, domus „hospitalis S. Regis de Strigonio, et eiusdem loci Capitulum.“ — „Vt autem haec emptio et venditio robur perpetuae firmitatis obtineat, praesentes litteras per alphabetum diuisas et „sigilli nostri munimine roboratas ad petitionem partium du- „ximus indulgendas.“

1254. Sági földrész' eladásáról levelében : „Conventus „Cruciferorum Domus hospitalis Sancti regis Stephani de „Strigonio.“

1309. Zamard falu' örök eladásáról levelet adván mondja : „Vt igitur huiusmodi venditionis et emptionis series robur ob- „tineat perpetuae firmitatis, — praesentes nostras priuilegia- „les litteras — dedimus et concessimus nostro sigillo consi- „gnatas.“

64. §.

10. Fehérvári keresztések' konventje.

Ezen szinte kórházbeliek' konventje alapított sz. István' tiszteletére 1156-ban, jószágokkal bővített 1163-ban, ismét Vid által 1166-ban; némelyek szerint már 1138 körül virágzott. Eredetét leírja III. Béla kir. 1195-ki megerősítő levelében. Már a' XIII. századbani hitelesség' gyakorlását bizonyítják fönlévő számos levelei. A' Hármass törvény' II. r. 21. czikk' tanutétele szerint egész honra kiterjedt hitelessége, melyet még a' mohácsi véres harcz után is folytatott a' török zsarnokság alatti végpusztulásáig, melly is 1556-ban történt az akkori Decret. 39. czikk' nyomán. Megjegyzésre való kétféle, t. i. nagyobb és kisebb pecséttel élése; közöle egyet 1333-dik évről láthatni Péterfinél ¹⁾. Alakja kerekded, kör-

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 40.

irata : „† S. CAPITVLI. DOM^s HOSPITALIS. B. REG. STEPNI. DE ALBA.“ Belül egy kórházi keresztes barát, baljában kinyitott könyvet tartva. Mí a' 72-dik sz. alatt adjuk 1332. évi okmányról függő után rajzolva.

1259. Kis-Ravasd-föld iránt a' sz. mártoni apátnak bizonyítványt adván : „Conuentus Cruciferorum domus hospitalis Ecclesiae Albensis.“

1269. A' tihanyi harangozók' egyesség melletti megváltásáról : „Conuentus domus hospitalis Iherosolimitani de „Alba.“ — „In cuius rei testimonium et perpetuam stabilitatem — litteras praesentes dedimus sigilli nostri munimine „roboratas.“ Ezt privilegiumnak nevezi a' szekszárdi konvent 1297-ki levelében.

1335. Dada falut, mint praediálist bérbe adván : „Fratr „Donatus, Praeceptor Domus hospitalium Albaregalensis, et „Strigonii, et Conuentus domus Hospitalis S. Johanni Jerosolimitani de eadem Albaregali.“ — „Concessimus literas privilegiales sigilli nostri autentici munimine roboratas.“

1338. A' tihanyi apátság' jószágának visszaszerzéséről, határjárásáról és abba való beigtatásáról függő pecsétet adván : „Conuentus Cruciferorum Ordinis Sancti Johannis Hierosolymitani domus hospitalis Ecclesiae Beati „Stephani Regis de Alba.“

1496. A' zirczi apát és veszprémi apácák közti cseréről költ levelében : „In cuius rei memoriam, omniumque praescriptorum firmitatem praesentes litteras nostras privilegiales, sigilli nostri autentici appensione munitas duximus „concedendas.“

1537. János kir. parancsára Sulyok György pécsi püspököt és Istvánt meg Balást hontorszéki Előszállás, Karácsonszállás, Ujszállás, Jakabszállás, Sárosd, Kaythor és Perkáth nevű kún falukba Fehér vármegyében Solt székhöz tartozókba (ez a' kalocsai érsek' praedialisainak széke volt) beigtatván, arról örökös levelet ad : „In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas „duximus concedendas.“

11. Hatvani konvent.

A' most csak czímetben fönlevő hatvani prépostság egykor a' praemonstrati szerzetes kanonokokhoz tartozott, kiknek Hatvanban, nemzetünk' XVI. századi történeteiről nevezetes, Zagyva folyó mellett fekvő hevesmegyei mezővárosban előkelő konventjok vala. Első eredetét setét homály borítja, de XIII. századi, jelesen 1249-dik évi fönállása bizonyos. Püspöki hatalom alól kivéve, csak az esztergami érsektől függött. Kún László kir. némi 1273-diki levelében előljárójának apát névvel illetetése fényes hatalomra mutat. 1469-ben prépostja hivatalának üres voltával a' leleszi prépost tartá fön jogait Besenyő (Besseneu) most Pest megyébe kebelezett hozzá tartozó falunak Hatvani Mátyás' özvegye által erőhatalommal történt elfoglalása ügyében a' budai káptalan előtt ünneplyesen ellentmondván. Hiteles helybelisége Pázmány Péter által az egri káptalanban levő leveleire utalva említettik. „Exstant (így ír) literae in Capitulo Agriensi, datae in Conventu Hatvaniensi“ ¹⁾. Kovachich Márton György is olyan-nak állítá kézírataiban, némi 1284-ki levelére hivatkozálag. Minden kétségen kívül helyzi maiglan a' jászói levéltárban őrzött, függő pecséttel ellátott azon 1347-ki jeles alkatu levele, mellyben Saari Therestiánfi Péternek és Therestiánnak Mihályfi Balázs bíró' részére Saar faluban tett némi örök adományáról 1327-ben kiadott saját nyílt levelét jeles alakba önti. Nem lévén még közrebocsátva ezen oklevél egész terjedelmében, hiteles másolat után saját gyűjteményemből adom imezennel :

„Omnibus Christi fidelibus tam presentibus, quam futuris, presens scriptum inspecturis Paulus Praepositus, et Conventus Ecclesiae Beatae Margarethae Virginis et Martyris de Hotvon Salutem in eo, in quo resident salutis incrementa. Non tenebras oblivionis caecitas, nec valet impedire falsitas, quod tenet fidelis custodia Literarum; Proinde ad Uniuerso-

¹⁾ Péterfi, Car. Sacra Concilia R. Hung. Posonii, 1742. in fol. P. II. pag. 277. not. 1.

rum notitiam tam presentium quam futurorum harum serie volumus pervenire. Quod Comes Blasius filius Michaelis exhibuit nobis Literas nostras patentes, petijt nos, humiliter supplicando, ut easdem in formam nostri Privilegij redigi faceremus, uberiores ad cautelam, quarum tenor talis est. Nos Philippus Praepositus et Conventus Ecclesiae Beatae Margarethae virginis de Hothuon significamus universis, quibus expedit per presentes. Quoniam unicum est oblivionis remedium scriptura, quae calumnijs infert silentium, et modum contemplationis explicat, sua serie loquitur presentibus, et preteritis veritatem. Quod Petrus et Theresian, filij Comitis Theresian Nobiles de Saar ab una parte, Comes Blasius, filius Matris eorum parte ex altera coram nobis personaliter constituti, predicti Petrus et Theresian asseruerunt, quod Comiti Blasio antedicto unum fundum ex portione ipsorum excepta aliorum fratrum suorum cum omnibus utilitatibus et pertinetijs suis in possessione ipsorum Saar vocata, videlicet sylvis, foenetis et terris arabilibus dedissent, donassent et contulissent in filios filiorum, haeredumque suorum successoribus, et irrevocabiliter possidendum, tenendum et habendum, quem fundum supradictum Patre eorum adhuc vivente eidem dederant, et donaverant. Cui quidem fundo commetatur sive convicinatur a parte meridionali possessio et Curia Comitis Gebardi, a parte vero aquilonis Capella Omnium Sanctorum. In cujus rei memoriam et firmitatem stabilem patentes Literas nostras eidem concessimus roboratas. Datum octavo Kalendas Julij, Anno Dni Millesimo Tercentesimo Vicesimo Septimo. Nos igitur ipsis legitimis et condignis petitionibus ejusdem Blasij favorabiliter inclinati, dictas Literas non abrasas, non cancellatas, nec in aliqua sui parte viciatas de verbo ad verbum transcribi et in formam nostri Privilegii fecimus roborari. In cujus rei memoriam, firmitatemque perpetuam presentes concessimus Literas Nostras Privilegiales, pendens sigilli nostri munimine roboratas. Datum feria secunda, proxima ante festum Beati Georgii Martyris. Anno Domini Millesimo Trecentesimo Quadragesimo quinto.“ (L. S. pendens).

Az erről függő pecsét' ábrája, mellyet még 1837-ben megkeresésem folytán főtiszt. 's ngs Richter Alajos a' rend'

akkori praelatusa' kegyes meghagyásából levéltári főjegyző Fedák Pál úr' rajza után vettem, a' 74-ik sz. alatt látható. A' most divatozó czím „Praepositura S. Michaelis de Hatvan“ hihetőkép Pázmány Péter' tévedéséből ered, ki ekkép nevezé zsinati irataiban S. Margit helyett.

66. §.

12. Jászói konvent.

A' praemonstrati rend' jászói, Abauj vármegyébe kebelező ker. sz. Jánosról nevezett konventének első eredete a' messzi régiségből fejlík ki; — már tatár vagy mongol pusztítás előtti fönléte kétséget nem szenved; IV. Béla kir. 1255. megerősítő levelében olvassuk : miként szabadságát és javait illető irományok, mellyek az előbbi királyok és testvére Kálmán ruthenok' királya és slavoniai herczeg által adattak, tatár dúláskor (1241-ben) elégték; említi továbbá azon oklevél akkori kolostora építését is : „Ipsum monasterium (úgymond) a Colomano, fratre nostro karissimo nondum erat con-, „summatum.“ Hitelességi szabadságát világosan meghatárzá IV. Béla' mondott levele, így szólván : „Item propter ma-, „iorem deuotionem, quam ad ipsos fratres de Jazou, Ordi-, „nis Premonstratensis, habuimus et habemus, preposito et „fratribus eiusdem monasterii hanc duximus gratiam facien-, „dam, vt priuilegia et litere prepositi et fratrum monasterii „eiusdem, euidenter emanate, ratione possessionum, venden-, „cium et emencium, et vniuersarum causarum, in regno no-, „stro rationabiliter mouentium seu motarum, pro centum mar-, „eis credantur coram quibuscunque capitulis seu iudicibus in „regno nostro per nos deputatis, et acceptentur“ ¹⁾. Nyert szabadságával élését mutatják levélkiadásai, mibena' XVI. századi zivatarok megháboríták, midőn az 1567: 31. t. czikk' útmutatása szerint javait világiak foglalák el; árván hagyatva az 1608: 12. és 1609: 80. t. czikk' tartalmához képest, világi férfiak által kiadatni rendeltettek levelei szerzetbeliekkeli betöltéséig; szabadon engedtetvén azonban a' szepesi káptalan-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 2. pag. 303.

nak az ő kerületében hiteles munkálkodások' tétele; — helyreállítása nem is sikerült előbb 1697-nél. Végre II. József cs. által ismét eltöröltetett, és csak az 1802 : 16. t. cz. ereje mellett nyéré vissza lételét 's hiteles pecséttel való élhetését. Prépostsága egybe van kapcsolva a' leleszi és nagyváradival. — Pecsétjét 1309-ről rézbe vésette Péterfi, hol kerek alakban 's illy körirattal tűnik elő: „SIGILLVM CONVENTVS DE IASOVE“ belül sz. János' képe szárig; jobbra rózsafa ággal; jobb kezében úgy látszik könyv, balját kitarva ábrázoltatik ¹⁾. Mí a' 75-dik sz. alatt adjuk. Maiglan ennek nyomóját használja, ámbár elég kopott.

1243. Albert prépost és a' konvent a' jászói lakosoknak némelly szabadságokat ad.

1275. Otyk-föld' örök eladásáról bizonyítván : „Frater „Vigandus Praepositus et conuentus monasterii Beati Joannis Baptistae de Jasow.“ — „In cuius rei memoriam perpetuamque firmitatem praesentes concessimus litteras pendentis sigilli nostri authenticum munimine roboratas.“

1299. András kir. parancsára a' szepesi püspök és káptalan' liszkaolási jószágának határát járván, arról jeles alakulevelet ad: „Nos Praepositus et Conventus Monasterii beati Joannis Baptistae de Jaszov.“ — „Ad praemissa regia mandata, super huiusmodi reambulationibus et metarum erectionibus nostrum concessimus authenticum priuilegium, nostri pendentis sigilli munimine roboratum.“

1378. Némelly menedék iránt Tygudi Miklósnak nyíltlevelet ad : „In cuius rei testimonium praesentes concessimus patentis sigilli nostri munimine roboratas.“

1449. Gálszécsi Jakabfi Miklósnak Semsei Ferencz' részére adott bizonyos jószágokróli levelében : „Harum nostrarum Literarum priuilegialium pendentis et authenticum sigilli nostri munimine roboratarum testimonio mediante.“

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 126.

67. §.

13. Kapornaki konvent.

Alapítási kora a' Megváltóról nevezett egykor hitelességgel díszlő benedekiek' kapornaki konventének Szala vármegyében a' XII. század' végére esik, II. András kir. némelly 1212-ki oklevele szerint már fönnállván. Régibb levélkiadásaira fölötte ritkán találni, hihetőkép vagy a' vizsályos idők' vasfoga által megemésztvék, vagy szoros záruk alatt rejtőznek. Fuxhoffer 1412. és 1419-ben kelteket említ ¹⁾). Az 1557: 22. t. czikk rendelé, hogy ez, és a' szalavári konvent azon kerületben is hajtson hiteles munkálódásokat végre, melyekben a' veszprémi káptalan munkálódhatik. 1567 : 51. t. czikk a' világi kezekre jutott jószágának visszaadását sürgeti. 1575 : 17. parancsolja : minthogy ezen konvent, valamint a' szalavári is, melyeknek hitelességök Somogy, Szala és Veszprém vármegyékben terjedt, ellenség által elzárva lenne, visszaállításig helyette a' vasvári káptalan tegyen hiteles munkálódásokat, pecséte és jegyzőkönyvei mindkettőnek ott legyenek, hogy az illető feleknek levelek szolgáltatassanak ki : melly rendelés fogamatba is ment, mivel újabban az 1588 : 46. t. czikk a' vasvári káptalant ebbeli hatalmában amazok' visszaállításáig meghagyja. Az 1599 : 38. t. czikk apátját új pecsét' készítésére és levélkiadásokra fölhatalmazza. Az 1609 : 52. által jegyzőkönyveiből leendő levélkiadásokra a' vasvári káptalan szoríttatik, mihez képest régi őshelyén ez ideig sem nyerheté vissza hiteles jogát. — Pecséte 1292-dik évről kiadatott Péterfi által ²⁾), melly is kerekded, megváltó' képét viselő, ülve, jobbját fölemelve, baljában könyvet tartva ; körirata imez : „S CONVENTVS. SCI SALVATORIS DE COPORNVCH.“ 1433-ról ugyanaz közlött másikat, szinte kerek alakban „CONVENTVS. SANCTI SALVATORIS. DE COPORNO.“ körirattal ; ezen a' holtáiból föltámadó Jézus' képe ³⁾). Mind a' kettő a' 76. és 77. sz. alatt tüntetik elő.

¹⁾ Monasterologia Hung. L. I. Veszprém, 1803. fol. pag. 162.

²⁾ Sacra Concil. P. II. pag. 219

³⁾ Op. cit.. P. I. pag. 53.

14. Kolosmonostori konvent.

A' benedekiek' konventjének Erdélyben Kolosvár mellett I. Béla kir. tartatik alapítójául. IV. Béla kir. 1263-diki levele szerint monostora a' tatárok által földúlatván, saját privilegiumaival együtt hihetőleg levéltára is hamuvá lön. Másik balesetéről szól III. András kir. 1296-ki a' fehérvári káptalanhoz intézett parancsa, mellyben olvassuk: „Dicit nobis Religiosus Vir, Frater Henricus Abbas de Colosmonostro Nostrae Majestatis Capellanus specialis, sua, et sui conventus in personis. Quod praedictum Monasterium, videlicet locus Testimonialis et universae Possessiones ejusdem — — post plagam Tartarorum temporibus Serenissimi Principis Ladislai (IV.) condamn Regis Hungariae — factam apud manus quorundam, indebite habitae, jure debito — — ad eos pertinentes, legitimis recaptivationibus, et eisdem statutionibus plurimum indigerent“¹⁾. A' XIII. század' elejéről már nem gyéren találhatnák hiteles kiadásu levelei, a' miket a' XVI. és XVII. században, valamint a' fehérvári káptalanban 1729-dik évig világi levélkutatók (Requisitores) készítettek. Nem is ment többé a' szerzetre vissza, minthogy jószága 1556-ban a' fiscusra, 1587-ben a' jezsuiták' kezére, végre 1603-ban ismét a' kamarára jutott, most pedig jövedelme a' nevelési pénzalaphoz tartozik. Levéltára most a' kolosmonostori parochialis templom' sekrestyéjében őriztetik, honnan a' helybeli parochus mint őr (conservator) és két világi levélkutató (városi tanácsbeliek) adják ki a' leveleket. Egyébiránt az erdélyi káptalannal közös sorsáról föntebb a' 32. §. alatt volt szó. —Pecsétjéről Szegedy István 1744-ben így ír: „Sigillo utebatur: effigie scilicet B. M. V. coronatae, stantis, et Jesu-lum brachio gestantis, cum circumscriptione: Sigillum Conventus Monasterii Beat. Mar. Virg. de Col. Monostro“²⁾. Két korbeli pecsége a' 78. és 79-dik szám alatt látható.

¹⁾ Steph. Szegedy, *Decreta et Vitae Regum Hungariae, qui Transylvaniam possederunt*. Claudiop. 1744. 8. pag. 194, 195.

²⁾ Ibid. pag. 255.

1351. File nevű falut Dezső mesternek az erdélyi puszták számára általadottnak bizonyítván, memorialis levelet ad : „Nos Conventus Ecclesiae B. Virginis de Kolosmonostra.“

1393. Sz. benedeki László- és Miklósnak Somkút faluba lett beigtatásáról kiadott levelében : „Conuentus Monasterii „Beatae Virginis de Klusmonostra.“ — „In cuius rei memori- „am perpetuamque firmitatem praesentes litteras nostras „priuilegiales pendentis et authenticici sigilli nostri munimine „roboratas et alphabetico trium litterarum bipartitas, eisdem „duximus concedendas, communi suadente iustitia.“

69. §.

15. Leleszi konvent.

Zemplén vármegyében Leleszen a' sz. keresztről címzet' préposttól függő premonstrati szerzetes kanonokok' kenventje II. András királytól 1214-ki oklevele által nyeré valódi alapítását; szerinte Boleszláv a' váci püspök-tette ajtatos hagyomány megerősítették, egyszersmind az ott hamvadó Gertrudis királyné' lelki üdvösségéért bővítették. Már a' XIII. század' végéről találni hiteles kiadásaira, a' XIV. és XV-ben pedig szakadatlanul folytatta munkásságát több messzi vármegyékben. Tetemes csorbulást okoz a levéltárának 1403-ban Palóczy Mátyás' és Imre' hatalmaskodása. Minthogy a' XVI. században zendítők által meggátoltatott hivatalos foglalatosságában, az 1557 : 21. t. czikk rendelé, miként kiszabadulásáig az egri és szepesi káptalanok 's a' jászói konvent töltené be körét illető vidékein. Az 1567 : 31. is pusztuló állapotját bizonyítja. Az 1608 : 12. és 1609 : 49. t. czikk' értelméhez képest még mindig világi levélkutatók által tön hiteles kiadásokat. 1610-ben ismét a' szerzet' kezére jutott, míg 1619-ben Bethlen Gábor elrendelné levéltárának, valamint a' jászóinak, szepesinek és egrinek is világi kezekbe vételét; de csakugyan ismét visszajuta, minthogy az 1655 : 103. t. czikk elkopott régi pecsét-nyomóját megújítani, 's a' régít Zemplény vármegye által megsemmisíttetni rendeli. Különben hiteles helybeli jogával legkésőbbi változásai után mai nap is él 1802 : 16. t. czikkelytől

megerősítve : ámbár prépostsága a' jászói és nagyváraddal egybekapcsoltatott. — Midőn II. József 1787-ben e' konventet eltörle, irattárát Budára vitték, visszaállításával azonban régi helyére szállítva. — Pecsétét 1448-ról láthatni Péterfinél kerekded alakban ime' körirattal : „† S. CONVENTVS DE LELES.“ belül kettős kereszt ¹⁾. Fönnemlített 1655:103. t. cikk által megújított pecséte ehhez hasonló e' körirási különbséggel : „S. CONVENTVS S. CRUCIS DE LELES.“ Látható a' 80-dik szám alatt.

1290. Egy rabszolgaleány' örök eladásáról bizonyítván : „Nos Benedictus Praepositus, et Conuentus de Lelesz.“ — „In cuius rei testimonium litteras concessimus nostri sigilli, munimine roboratas.“

1330. Mokcsa és Wya falu közti határokról kelt levelében : „Nos Jacobus Praepositus Ordinis Praemonstratensis, et Conuentus Ecclesiae Sanctae Crucis de Lelesz.“ — „In quorum praemissorum memoriam, stabilitatemque perpetuam, praesentes litteras nostras priuilegiales pendentis sigilli nostri dedimus munimine roboratas.“

1369. Liszka falu' határáróli levelében : „In cuius rei memoriam praesentes nostras concessimus litteras priuilegiales, per intercisionem alphabeti partitas, pendentis sigilli nostri, munimine roboratas.“

70. §.

16. Majki konvent.

Komárom vármegyében Tatához egy mélföldnyire eső pusztán hajdan a' praemonstrati szerzetes kanonokok' boldog szűzről címzett prépostsága virágzott. Pázmány szerint főnállá 1252-ben. IV. Béla kir. a' füzeghthúii lakosok' részére kelt 1269. ki adománylevelében áll : „Praepositus de Moyk.“ Ámbár e' konvent' hitelességét bizonyító levelei hozzánk nem jutottak, mégis olyan voltát Mittarelli' előadásából hinni lehet. Irja ez Majkról : „Exurgebat olim ibidem insignis Basilica, et

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 167.

„Praepositura Ordinis Praemonstratensis. Ex vetere instru-
 „mento anni 1281. mentio fit Johannis, Praepositi Praemon-
 „stratensium de Maik cum sigillo pendulo, repraesentante ef-
 „figiem B. M. V. stantis et Jesulum inter brachia tenentis
 „cum verbis : Sigillum Capituli de Maik“ ¹⁾. A' XVIII. szá-
 zadban kamalduliak helyeztettek ide, kiknek czelláiban most
 pokróczgyárosok munkálnak. Temploma omladék. Gr. Esz-
 terháziakat ismeri birtokosainak. A' „Praepositura B. M. V.
 de Mayk“ czimzete most is királyi adományzás' jogához tar-
 tozik.

71. §.

17. Marmarosi konvent.

E' szerzetesház vagyis konvent' hajdani főnvoltát tanú-
 sító egyetlen oklevél gr. Kemény József' szíves közléséből ju-
 tott isméretemre, mint végül az erdélyi hiteles helyeket illető
 adalékban foglalt és 1837-ki november' 15-kén kelt becses le-
 vele' VI. §. is mutatja, melly okmány szerint 1213-dik évben
 Anka, Gedyń' neje, úgyszinte testvére Sára, Ferden' neje, Ge-
 dynen és Zuván levő harmadrésnyi birtokukat az ő és leg-
 először a' keresztséget fölvette szülők' lelki üdvösségeikért
 a' Biharon (N. Várad?) helyreállított templom' számára ha-
 gyományozák a' marmarosi konvent előtt. Egész terjedelmé-
 ben így hangzik a' ritka becsű okmány : „Nos M. Paulus ma-
 „gister domus Fratrum de Morumorosio. Damus pro memoria,
 „Provida hominum postulat ratio, ut ea, que in tempore agun-
 „tur, literarum testimoniis ab eterna eripiantur oblivione, et
 „in filios filiorum vigeant. Hinc est, quod Damina Anka con-
 „sors Gedyń, ejusque soror domina Sara consors Ferden, ter-
 „tialitates terrarum suarum in Gedyń et Zuwa habitar in re-
 „frigerium animarum suarum, progenitorumque suorum, qui
 „primi lucem Evangelii, et veritatis in Chrysto Domino no-
 „stro, operante Spiritu ejus Sancto, et Sanctis Celi, devote,
 „et pie amplexi sunt, in perpetuum novelle ecclesie in Bihor

¹⁾ Mittarelli J. Dom. Annales Camaldulenses Ordinis S. Benedicti.
 Venetiis, T. VIII. 1764. fol. pag. 649.

„restitute condonaverint possidendas et tenendas. Datum feria quarta post festum Sanctissime Resurrectionis Domini. Anno ejusdem Millesimo ducentesimo tredecimo.“

Következő becses jegyzettel kíséri gr. Kemény e' közleményt : „Ezen oklevelet néhai erdélyi püspök Battyáni Ignácnaak (a' ki anyai részről nagyatyámnak édes testvére vala) tulajdon kezeirásából irtam le, hol is ezen tudós püspök ezt jegyzé fel : „Literae hae in pergamento, 9 pollicum longitudinis, et 2 pollicum latitudinis, sunt expeditae; in dorso earundem, in margine apparet sigillum super cera alba apprestum in magnitudine unius vigesimarii argentei. In area sigilli visitur, quantum ob vetustatem conjicere licuit, effigies monachi cucullati, sinistrorsum conversi et pedibus stantis, in cujus manu dextra effigies alicujus codicis visitur. In peripheria sigilli, literis gothicis haec incisa leguntur : „SIGILL. FRATRUM DE MOROMORUSIO.“ Communicavit mecum R. Pater Schier.“

Minő szerzethez tartozott ezen konvent? Nem könnyű meghatározni. Pázmány Péter említ a' bizonytalan rendekhez tartozó helyek között Marmaros' vidékén, jelesen Poroszlón létezett apátságot imezekben : „Poroszló in Comitatu Maromarus Viguit, 1216“ és miután az évszám amannak korával nem sokban különbözik, könnyen azon egyre vonatkozóan magyarázhatnók: de minthogy a' „Magister Domus Fratrum“ cím és a' pecséten látható, kezében könyvet tartó csuklyás szerzeteskép inkább kórházbeli keresztesekre mutatna, itéletünket bővebb adatok' hiányában fölfüggesztjük. A' kórházbeli keresztesek nevezék konventeiket háznak (Domus), főnökeiket Magisternek czímezik; 's azoknak pecsétein fordulnak elő könyvet tartó egyének, mint a' budaföhléhvízi és sz. fehérvári keresztesek pecséte, hol csakugyan kórházbeli keresztesek tartózkodtak, bizonyítja; miken tehát a' könyv kételesen az orvosi tudomány' jelveit állítja elő. Azonban megtörténhetett az is, hogy kezdetben keresztesek bírák e' házat, de már a' Pázmány által idézett 1216-dik évben valamely más szerzetnek birtokává válván, apát által kormányoztaték. A' váradi Registrumban is fordul elő (§. 74.) 1217-dik évre „Locus (Monasterium) Poroslow“ és §. 9. 1219-dik évre „Abbas

monasterii Porozló,“ de vajjon a' Marmarosban létezőre vonatkozik-e, mint Szentiványi Márton (Dissert. Paralepom Catal. LII.) tartja, vagy Hevesben a' Tiszánál létezett? bizonyosan nem tudom. Most Marmarosban illy nevű hely nincs.

72. §.

18. Meszesi konvent.

Hol létezett a' sz. Benedek' rendét követő szerzet, még apátsági czímbetben 's nevezeti emlékekben is kihalt, sőt a' rend' évkönyvírói előtt ismeretlen meszesi konventje? meghatározni nem könnyű, mivel hason nevű hely a' két testvérházában nem találhatik a' borsodvármegyei Meszesen kívül, hová azonban helyezni indító ok nincs. Béla kir. névtelen jegyzője a' bihari hercegről és nyírségről írva XIX, XXI. és XXII. fejezetében emleget meszesi kaput (porta mezesiana); jelesen a' XXII. fejez. „Tunc Tuhutum et filius suus Horca de Zyloc „(Ziláh) egressi, venerunt ad partes Mezesinas ad Zobolsum „et Tosum, — mane autem facto, — et inito consilio, consti- „tuerunt, ut meta regni ducis Arpad esset in porta Mezesi- „na“ ¹⁾. Hogy nem más, mint hegyláncz közti szorosút értessék a' meszesi kapu alatt, kiki láthatja; helyesen magyarázá tehát Sándor István, midőn következőket írta e' nevezetre: „Mezesina porta Meszeskapuja. A' portán vagyis kapun irónk az országba való szoros bejárást szokta érteni, melyet most Passusnak mondunk. A' Meszes' utját azok járáják, kik Szilágyságon mennek Erdélybe“ ²⁾. Az Erdélybe vezető szorosút és hegybérczek neveztetvén Meszesnek, szűkséggé annak részein Erdély' határinál kellett az arról nevezett kérdéses konventnek is lenni, hihetőkép a' közelebbi országgyűlés' 22. t. czikk' ereje mellett visszakapcsolandó Közép-Szolnok vármegyében, minthogy alább mondandók szerint a' ziláhi vám XII. században jövedelméhez tartozott, és szinte alantabbi, 1248-ról szóló levelében érdeklött birtokok is ugyan-

¹⁾ Anonymi Belae R. Notarii de gestis Hungarorum liber. Ed. St. L. Endlicher. Viennae, 1827. 8. pag. 136, 137

²⁾ Sokféle. II. Dar. Bécs, 1808. 8. 38. lap.

azon megyében jelenkorig fönvannak. — „Ubi steterunt Pergama, nunc fluctuant aristae. Fuimus Trojes!“-- Már III. Béla kir. idézett 1174. — 1196. állott Erzsébet királynénak a' zilahai vámot neki visszaadó 1281-ki levele' utmutatása szerint; olvastatik ott : „Frater Stephanus, Abbas monasterii S. Margarethae de Mezes, ad nostram accedens presentiam, nobis humiliter supplicauit, vt quintam partem prouentuum tributi, de Ziloh, annualet, quam Domina Anna, bone memorie, quondam illustris regina, consors inclite recordationis tertii Bele, regis Vngarie, pro anime sue remedio, monasterio beate Margarethe de Mezes contulerat, et postmodum ordinationem, et donacionem eandem Domina Maria, consors Bele regis quarti, clare recordationis, nihil immutando confirmarat, suo priuilegio, quod ipse abbas nobis exhibuit, mediante, eidem Ecclesie Beathe Margarethe de Mezes reddere et restituere dignaremur“¹⁾. Hiteles levélkiadásainak egyéb jelensége nem találatott eddigelő, mint a' gr. Kemény József által közrebocsátott's Fejér György által ujabbán kiadott 1248-ki oklevele, mellyben Mocsolyai Benedek zigethi, sámsoni és erkheldi jószágának (Középszolnok vármegyében) Péter nevű rokona által lett erőszakos elfoglalása' tárgyában előtte történt ünnepélyes ellenmondásáról bizonytságot tesz; méltó e' nevezetes irományt egész mivoltában ide kapcsolni im ezekben : „Nos frater R. prior monasterii S. Margarethe de Meches et monasterium ejusdem loci. Memorie commendamus, quod Benedictus de Mochalia nostram veniens in presentiam nos debita adeundo, supplicatione, exposuit, quod quum frater ejus vterinus Petrus, contempta materna divisione, bona ipsius Benedicti, juraque possessionaria in advicinantibus sibi possessionibus, videlicet in Zigeth, Zamson, et Erkhed violenter occupasset, et eatenus ad D. Vrbanum Wayvodam partium ultra sylvarum confugisset, ipse autem D. Wayvoda dixisset, quod ause huic semet inmittere nequeat, quum iste possessiones, extra portam Mezesinam, adeoque extra autoritatis sue Wayvodalibus ambitum sita esse comperiantur, et quum ipse Benedictus juribus suis, damnoque consulturus, ipsum D.

¹⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. V. vol 3. Budae, 1830. pag. 94.

„Belam regem illustrem querelis suis adire intesidat, hinc ne
 „interea etiam hominum malitia possessiones suas periclitari
 „contingat super omni ulteriori terrarum suarum occupatione,
 „et invasione, protestationem dixit palam coram nobis. Quo
 „super has nostras dedimus testimoniales literas. Sabbatho
 „prox. post festum assumptionis Virginis gloriose. Anno do-
 „minice incarnationis M.CC.XL. octavo“ ¹⁾. Ez is tehát mél-
 tán a' kisebb konventek' sorába számítandó, míg örökösítő
 levele nem tűnik föl.

49. §.

19. Pásztói konvent.

Ezen cistercita rend-birta konvent' eredete, mellynek
 most is fön levő apátsági czímét és jövedelmét a' zirczi apát
 bírja, homályban fekszik. II. Béla kir. a' demesi prépostság'
 részére 1138-ban kelt alapítólevelében már emlékezet van
 róla : „In Ubadi est vivarium (ezek az alapítólevél' szavai),
 „quod est commune cum abbate Pastuhiensi“ ²⁾. Tévedésben
 vala tehát Pázmány Péter, midőn ezeket irá : „Abbatia de
 „Pásztó, B. M. Virginis, in Agriensi Dioecesi fundata anno
 „1190“ ³⁾. Egykor szélesen kiterjedő jóságok 's praedialis
 nemesek voltak sajátai; virágzott is mind a' XVII. század'
 elejéig, azután csak czímzetben fönlevő; elvégre 1702-ben a'
 rendnek visszaadaték. Hiteles helybeli nyomára akadni IV.
 Béla kir. azon adománylevelében, melly szerint Eörs nevű
 hevesvármegyei földet Kompót bírónak adá; abban monda-
 tik : „Cuius quidem (Eörs) metae, prout in litteris Abbatis et
 „conuentus de Pastho contineri vidimus, hoc ordine distin-
 „guntuur“ ⁴⁾. Levélkiadásának koránti megszűnését, vagy csak
 kisebb konventek közé számíttatását leveleinek később idők-

¹⁾ Nemzeti Társalkodó. 1830. 196. lap. — Cod. Diplomat. Tom. VII. vol. 4. Suppl. pag. 99, 100.

²⁾ Fejér, Cod. Diplomat. Tom. II. pag. 103.

³⁾ Acta et Decreta Synodi Dioecessanae Strigoniensis celebr. Tyrnaviae, 1629. In Append. II. de Religios. Ordinibus. Apud Péterfi Car. Sacra Concilia Eccles. R. Hung. Part. II. Poson. 1742. fol. pag. 275.

⁴⁾ Fejér, Cod. Dipl. Tom. IV. vol. 3. pag. 204.

ról nem találatása eléggé igazolja. Néhaj Jankowich Miklós' gyűjteményében találatott némi réz pecsétnyomó, mellynek körirata ezt tartalmazá : „S. FRATRIS VLRICI ABBATIS DE PASTUCH.“

74. §.

20. Pécsváradi konvent.

E' hajdanta magas fénypolczon volt konventet Benedekiek' számára sz. Istvan kir. alapítá, és nagy jövedelmű jószágokkal halmozá 1015-ben kelt adománylevele által szűz Mária és sz. Benedek' tiszteletéül Baranya vármegyében, Pécs mellett, „ad radices montis ferrei.“ — Apátjának gazdagságára mutat az 1498 : 20. t. czikk. — Levélkiadását a' XIII. századból több írásmaradvány ismerteti. Mikor szűnt meg ezen foglalatosságától? törvényünkben nyoma nincs; hihető azonban, hogy a' mohácsi veszteséggel fejezé be hivatalát; — most csak apátsági czímét ismerjük, vagyona 1780-ban a' pesti k. m. egyetemnek ajándékozttván. Pecsétét a' 81-dik szám adja.

1274. Kaplan-földnek a' nyúlzigeti apácák' részére lett hagyattásáról bizonyítván : „Conuentus monasterii Waradiensis.“ — „In cuius rei testimonium — praesentes contulimus litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

1329. Kisdór' határáról szóló jeles alaku levelét a' pécsi káptalan' számára hasonló alakban átírja : „Conuentus monasterii Peczvaradiensis.“ — „Transumptum eiusdem in formam praesentium litterarum nostrarum priuilegialium redigendo, nostro sub pendenti sigillo — concessimus.“

1343. Miklós nádornak a' pécsi lakosok' kiváltságáról szóló ítélő nyiltlevelét jeles alakba átönti : „Conuentus monasterii Varadiensis “ — „Nos igitur tenorem earumdem patentium litterarum Domini Palatini — praesentibus Priuilegialibus litteris nostris inseri, nostro sigillo pendenti fecimus consignari.“

75. §.

21. Pétervárad-i konvent.

Némellyek szerint pétervárad-i hegyen a' Béla' kútjáról (Belae fontis) neveztetett szűz Mária' cistercita rendhez tartozott konventje is hiteles hely volt. — Leveleinek mi még említésére sem akadánk, talán más valaki e' részben szerencsésb eredménnyel kedveskedhetik a' hazának. Apátjának tömérdek javakkal bírását eléggé bizonyítja az 1498 : 20. t. czikk. Különben jövedelme az 1504 : 27. t. czikk' értelmében már régentebb a' kalocsai érsekséghez vala kapcsolva, a' mi 1493-ban történt IV. Sixtus p. bullája és Ulászló kir. 1494-dik adománylevele által. Most e' czimzetben két apátságnak van fön emléke Péterváradról, t. i. „B. M. V. de monte Varadino, „dini Petri“ — és „SS. Trinitatis de Petro Varadino.“ — Alapítását 's adományoztatását előállítja IV. Béla kir. 1237-diki és Robert esztergami érsek' 1236-ki levele ¹⁾. Pázmány Péter a' cistercita rend' apátságai közt említi : „De Petri Varadino, in Comitatu Valko; fundata anno 1203“ ²⁾.

76. §.

22. Sági konvent.

A' praemonstrati szerzet boldog szűzről czímzett konventje Hont vármegyében már 1244 körül létezett; alapítója vala Márton Bán IV. Béla kir. 1265-dik megerősítő levele szerint, hiteles levélkiadása pedig 1262-től fogva találtatik. Nagy veszteség érte levéltárát a' XV. században, midőn egy 1446-ki oklevél' foglalatja után irományai 's levelei kirabolattak 's örökre elenyésztek. Megyéjén kívül hivatalát az 1498 : 13. t. cz. Gömör vármegyére is kiterjeszté. Elvégre az időviszontagság' áldozatja lön; 1567 : 17. t. czikk szerint az esztergomi érsekségnek lön filialja, míg birtoka XVII. szá-

¹⁾ Fejér, Cod. Diplom. Tom. IV. vol. 1. pag. 60. seq.

²⁾ Acta et Decr. Synod. Dioec. 1629. in append. II. apud Péterfi, op. cit. P. II. pag. 275.

zadban a' beszterczebányai jezsuitákra szállván — most csak czímzete van fön. — Pecsétét 1307-ről közli Péterfi; alakja kerekded, körirata : „S. CONU. B. V. M. DE SAAG.“ belül sz. Mária' képe az angyali jelenéssel ¹⁾. Egy másik latható a' 82-dik sz. alatt.

1277. Lóczi pörös föld iránti egyességről bizonyítván : „Nos Laurentius Praepositus, et conuentus fratrum ordinis „Praemonstratensis de Saag.“

1292. A' váczai káptalan, Tismog-föld' és gyámsága e' prépostság által történt ajándékozásáról bizonyítván, mondja : „Quam quidem terram Tismog dicti Oliuerius, Lorandus et „Thomas mediante priuilegio honorabilis capituli Saag, et „etiam Vice Judicis curiae Domini Regis, ac aliis instrumentis „quam plurimis possederunt.“

1299. Zlathna iránti szerződést nyiltlevélben adja : „Nos „Praepositus, et Conuentus Ecclesiae Fratrum Ordinis Prae- „monstratensium monasterii Beatae Mariae Virginis de Saag, „memoriae commendantes significamus.“ — „Litteras nostras „patentes — scribi fecimus et dari sub sigilli nostri munimine „roboratas.“

1394. Börzsön, Salgó és Pásztóh közti határról bizonyít : „Praesentes litteras nostras priuilegiales — duximus conce- „dendas.“

77. §.

23. Somogyi konvent.

A' Benedekiek' e' hajdan jeles, sz. Egyedről czímzett konventjét sz. László kir. alapítá 1091-dik évben kelt levele által a' franciaországi sz. egyedi apátság' szerkezetéhez alkalmazva Somogyon, azon nevű vármegyében, melly helyről az adománylevélben mondatik : „Locus ille — vocatus Sumich, no- „billissima urbium terre.“ — Hitelességi hatalmát hirdetik a' XIII, XIV. és XV. századon által kiadott levelei. Kétségkívül a' hazára pusztító veszélyt szülte XVI. század volt temetője, még 1542-ben főnvolt, de mai nap csak czímzetben élő sz.

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 132.

Igis, vagy „S. Aegidii de Simighio“ apátságának. — Pecsétét 1390-ki oklevélről kiadta Péterfi, mely kerek, körirata : „S. CAPITVLI. MONASTERII. SANCTI. EG. IDII. DE SIMIGIO.“ belül szerzetes férfi két kezét kitárva, mellette két oldalról szinte szerzetesek, fölötte jobbra csillag, balra növekedő hold ²⁾. A' 83-dik sz. adja. — Létezett Somogyon prépostság is „Praepositura S. Benedicti de Simegh“ czímben mai nap fön levő.

1252. Kaposfői sz. Benedek' monostorát Majusfi Elek mester által alapítotttnak lenni bizonyítván : „Nos Capitulum „monasterii S. Aegidii de Symighio.“ — „Exhibuit nobis „quoddam priuilegium nostrum.“ — „Concessimus litteras „nostras priuilegiales.“

1254. Moyosfi Mayus és Elek mrnek a' mogorfalvi monostor' részére Puth falu' ajándékáról szóló levelében : „Prae- „sentes litteras nostras patentes — — duximus concedendas.“

1282. A' szakácsi páliak' földé' határáról bizonyít : „Praesentes litteras nostras priuilegiales pendentis et authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

1421. Lonk helység' részbe lett némi beigtatásról hasonlókép zárja be levelét.

78. §.

24. Sopronyi konvent.

A' keresztes barátok' kórháza, vagy ispotályos konvent Sopronyban hihetőkép egy idejü a' budai, esztergomi és fehérvári azon rend által bírt konventekkel; közönségesen 1214-ik év tájra teszik. Levélkiadásának a' vidékbeli nemességre nézve hitelességét hirdetik XIII. és XIV. századi oklevelei. 1577-ben, sőt 1583-ban még virágzott. Javai később a' jezsuitákra és fiscusra jutván.

1278. A' kórház' előjárója a' város' birájával Miklós helybeli plebánosnak a' csornai prépost' részére tett némelly ajándékozásáról bizonyít : „Nos Frater Rhodianus, Praece-

¹⁾ Sacra Concilia Hung. P. II. Poson. 1742. fol. pag. 393.

„ptor Cruciferorum Domus hospitalis de Sopronio, Gwenkel „Judex, et Stephanus, ceterique Ciues de eodem.“ — „Litteras nostras patentes duplicis sigilli nostri communitas duximus concedendas.“

1298. Az előljáró és ottani plebános Alajj Domonkos bán' fia' osztályegységéről cyrografumot ad : „Nos Frater „Demetrius preceptor domus hospitalis Sancti Joannis Jerosolymitani de Supronio et dnus Cozmas plebanus ejusdem loci.“

1300. A' konvent' előljárója ismét az ottani plebánossal együtt osztálylevelet adnak ki a' Guthkeled-nemzetség' részére jeles alakban : „Nos Frater Petrus, preceptor Domus „Hospitalis sancti Joannis Jerosolimitani de Supronio et Dominicus Gregorius plebanus ejusdem loci.“

1337. Maga a' konvent Sussendorf falu' eladásáról bizonyít nyiltlevélben : „Nos Conuentus Cruciferorum in Suprunio memoriae commendamus.“ — „In cuius rei memoriam „praesentes litteras sigilli conuentus nostri donavimus roboratas.“

79. §.

25. Szalavári konvent.

A' szalavári sz. Adorjánról nevezett konvent azon nevű vármegyében Benedekiek' részére sz. István királytól állíttatott fel 1019-ben. Régi hiteles volta a' XIII. századból fönlevő kiadásaival kétségen kívül tétetik. XVI. és XVII. században a' kapornaki konventtel hasonló sorsára mutatnak az 1557 : 22., 1575 : 17., 1588 : 46., 1609 : 52. t. ezikk; az 1563 : 53. azonban némi hiteles munkálódásit bizonyítja. Az 1599 : 38. foglalatosságát 's pecsét' készítését megrendeli; 1731 : 8. ujraállítását és levélkiadását, végre az 1802 : 18. a' gotviczi apátságtól való függetlenségét határozván, mostaniglan él hitelességével a' szalai megyében. — Pecsétjét 1339-ről láthatni Péterfinél kerekded alakban illy körirattal : „S. CONVENTVS. SCT. ADRIANI. DE ZALA.“ belül sz. Adorján főnnállva, jobbjobban lobogót tartva, jobb részén : „SCS.“ balrul :

„ADRIANUS“¹⁾. Az 1599 : 38. szerint újabb pecséttel élt; a' 84-dik sz. alatt látható 1757-dik évrőli.

1263. Wyd mr. által a' csatári monostor' számára két falut ajándékozottnak bizonyít az elveszett biblia helyett : „Frater Blasius m. d. Abbas monasterii beati Adrani de Zala, „totusque eiusdem loci Conuentus.“ — „Litteras nostras priuilegiales concessimus nostro sigillo confirmatas.“

1389. Mantai Lőrinczet a' nyert birtokba Mária kir. parancsára beigtatván, arról jeles alakú öröklevelet ad : „In futuram rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes — „concessimus priuilegiales et authentici sigilli nostri munimine roboratas.“

80. §.

26. Szegszárdi konvent.

Üdvöztönkről címzett szegszárdi konventjét a' Benedekieknek Tolna vármegyében I. Béla király alapítá; már uralkodása' első éveiben azaz 1061-ben fönna vala, mint-hogy a' szelisi apát, monostorának Otto somogyi bíró által ez évbeli alapításáról szóló levelét a' szegszárdi konventtől szerkesztetve 's kiadva mutatá elő Albert királynak 1438-ban, a' mi egyszersmind a' legrégebb hiteles helybeli kiadás az ismertek közül; ugyanazért fájlalni lehet, hogy egész terjedelmében nem tűnt föl. — Széles birtokát jelenti az 1498 : 20. t. czikk. Apátjának praediális nemesei is voltak, a' mint az 1518. Bács. 27. 1519 : 24. bizonyítja. A' XIII. de leginkább XIV. századból találató némelly oklevelei esalhatatlanná teszi hiteles helybeli hatalmát. Mohácsi veszély után, örök enyészttével csak címzete maradt fön. Jószága 1777. és 1780-ban a' pesti egyetemnek ajándékozott. Két rendbeli pecséte a' 85. és 86-dik sz. alatt.

1297. inkább 1397. A' fehérvári ispotályosok' 1269-diki örökös levelét a' tihanyi apát és zuozoni harangozók közti egyességről kiadottat, szinte jeles alakban átírván : „Conuentus monasterii Sexardiensis.“ — „In cuius rei memoriam,

¹⁾ Sacra Concilia. P. I. pag. 189.

„perpetuamque firmitatem praesentes nostras litteras priuilegiales pendentis et authentici sigilli munimine roboratas duximus concedendas.“

1350. II. András kir. adománylevelét a' pécsi püspök' számára jeles alakba általirja : „Nos igitur — praesentibus litteris nostris priuilegialibus inseri, nostroque pendenti sigillo fecimus consignari.“

1356. Pál mr. tolnai alispánnak ítélőlevelét az ábrahám apát' részére jeles-alakba önti : „Praemissas litteras — praesentibus litteris nostris priuilegialibus inseri, et conscribi facientes — sigillo nostro authenticali munimine roboratas duximus concedendas.“

81. §.

27. Szent-Benedeki konvent.

Sz. Benedeken Bars vármegyében, 1075-ben alapított I. Geyza kir. által a' benedekiek' számára ezen konvent. Főnlévő oklevelek kezekednek már a' XIII. század' vége felé hiteles helyvoltáról; élt is ezen joggal mind a' XVI. századig, midőn a' törökök alatt elhagyatva, később javaival együtt az esztergomi káptalan' birtokába jutván, az 1567 : 17. t. czikk szerint annak filialjává lőn. Hiteles munkálódást benne 1570 óta a' jószágot kormányzó kanonok folytat a' közeldi parochusokkal. Pecsétét 1244-ről láthatni Péterfinél és Perger-nél ¹⁾. Alakja kerek, körirata : „† S. CAPITVLI : SCI : BENEDICI : DE : GRAN.“ Bent szentegyház' képe két torony-nyal. — 1386-ról másik szinte kerek pecsétje találtató ismét Péterfinél egy derekig-látszó szerzetes' (sz. Benedek) képével 's e' körirattal : „† S. CONVENTVS. SACTI. BENEDICTI. DE GARON.“ ²⁾ — 1480-ról végre egy harmadik, hasonlólag kerek, szűz Máriát mutatja állva, kezében Jézust tartva, egy előtte térdeplő apát' képével, 's e' goth betűjű körirással : „† S. CONVENTUS. ECCLIE. STI BENEDICTI DE IUX-

¹⁾ Sacra Concil. P. II. pag. 376. — Diplom. VI. Tab. 9. sz.

²⁾ Ibid. Pag. 39.

TA. GRAN.“ ugyancsak Péterfinél ¹⁾. Három rendbeli pecsété a' 87, 88. és 89. sz. alatt.

1292. Saro nevű saját földének elajándékozásáról adott levelében : „Henricus, miseratione divina, Abbas monasterii „Sancti Benedicti de Graan, et Conventus de eadem.“

1324. A' Simonyi-ág' részére adott nyílt alaku levelében privilegium' ajánlásáról záradékáról alább lesz említés.

1363. Fel- és Al-Teszer' határáról kelt bizonyítványában : „In quorum relationis testimonium praesentes litteras „ nostras privilegiales sigillo nostro conuentuali authentico roboratas fecimus emanari.“

82. §.

28. Szent jogi vagy jobbi konvent.

Az elenyészett hiteles helyek közé tartozik a' sz. jogi, hibásan jobbinak neveztetett egykori konvent Bihar vármegegyében; az eredeti irományokban „de zenth yogh, és jogh.“ Sz. István kir. jobb kezéről, hova az 1083-ban vitetett, nevezteték így, 's előbb Berekisnek hivaték, „Abbatia de Berkis.“ — Sz. László kir. 1094-ben újra alapítván, sok jószágokkal gazdagítá; a' benedeki rendnek vala tulajdona. Mai nap csak jövedelmes apátsága van fön o' ezím alatt : „Abbatia B. M. V. de S. Dexter a S. Stephani Regis Hungariae, seu szent Jobb.“ — Hajdankori és már a' XIII. században hiteles voltát kétségenkívül teszi Dienes nádornak némi 1239-diki itélőlevele, mellyben mondatik : „Taliter inter eos (liti- „gantes) facta est compositio; sicut in litteris conuentus „Sancte Dextre, vbi praestare debuerunt Sacramentum, rece- „pimus“ ²⁾. Későbbi időkről bizonyítják törvény-cikkelyeink, jelesen I. Mátyás kir. 1486-ki vagy VI. Decret. 59. cikk, hol mint kisebb konvent a' levélkiadásoktól eltiltatik, meglévén gátolva ebbeli foglalatosságában már I. Lajos kir. 1351 : 3. és 1472 : 3. t. cikk által. — II. Ulászló kir. 1492. vagy I.

¹⁾ Ibid. Pag. 1.

²⁾ Dissertatio Histor. Crit. de Sacra dextera Divi Stephani I. Regis Hungar. Vindobon. 1771. 4. pag. 30.

Decret. 39. cikkében azon törvény szóra szóról ismételtetvén. Ugyan Ulászló 1498-ki III. Decret. 11. cikke, melly ezeket tartja : „De Conventu szent Jób, ut omnino sigillum ejusdem „Conuentus restituatur. Ex quo, non pro aliqua culpa, sed „juxta contenta generalis Decreti, inter minores Conuentus, „sigillum ab eodem Conuentu fuit ablatum. Supplicanti igitur Domini Regnicolae Majestati Regiae, ex quo etiam Majestas Sua in Regesto suo ad omnes Comitatus pridem misso, „hunc articulum premisit observare; ut dignetur ex illo Conventu Heremitas, quos illuc imposuit, remove, et Abbatem „Regularem illius ordinis idoneum, in illum Conventum instituire. Quia Domini Regnicolae, sigillo illius Conventus carent, non possunt,“ a' beférkezett sz. Pál szerzetes' rendét kiharancsolni és hitelességét visszaadni rendelé: de ezek mégis majd 1557-kig bírták. Azután 1563. év körül több idegen, végre 1660-ban török pusztító kézre jutott, mellyből 1686-ban szabadúla ki. Volt-e egyébiránt 's minő fogamatja hitelessége' visszaszerzésének, készített-e jeles alakú leveleket? olyanok' hiányában nem állítható: mindazáltal kisebb konventekhez tartozását a' törvény' szavai bizonyítják. — Pecsétjét 1471-ki oklevélről kiadta Pray György, melly csucsos gömbölyeg, körirata : „SIGILLUM CONVENTUS MONASTERII SANCTI REGIS STEPHANI DE ZENTH JOG.“ belül vállig érő könyökben meghajtott, három ujjt kinyitva fölfelé tartó jobb kéz, a' felső szár végén vagyis a' vállcsontnál koronával borítva, 's csillagoktól köryezve látszik. Ugyanezt közlé 1470-ről Péterfi Károly, de úgy látszik hiányosan, valamelly rongált példány után, minthogy illy hibás köriratot visel : „* SIGILLV CONVENTVS : ECLIE : S: STNNI : CREGIS. DE: SENTNE:“ belül a' korona alatt le a' könyök-hajlatig püspökpálca, a' csillagokból csak egy, a' korona fölött látszó¹⁾. Három pecsété a' 90, 91. és 92-dik sz. alatt,

1471. Jóságba-igtatásról levelet adván, úgy kezdi : „Nos Thomas de Maythen Administrator, et Conuentus Monasterii S. Regis Stephani de Zenthjog.“

¹⁾ Sacra Concilia Hungar. Pars II. Poson. 1742. fol. pag. 190.

29. Szent-mártonhegyi konvent.

Sz. István kir. 1001-ki adománylevelénél fogva alapítá és sok jószágokkal gazdagítá sz. Márton' tiszteletére a' pannonhegyi benedekiek' konventjét Győr vármegyében. A' XIII. századból találtató oklevelei tanubizonyoságot tesznek hiteles kiadásairól, melyet mindig nyugalmasan gyakorlott a' török dúlásig. Főapátjának egykori fényes helyzetét igenli az 1495 : 40., 1498 : 20. t. czikk. Levéltára a' mohácsi veszteség után nyomban Bécsbe vitették, honnan csak 1640 körül tére honunkba vissza. Elvesztett jószágának visszaadását az 1622 : 54. t. cikk parancsolván, hiteles helybeli jogát az 1723 : 44. t. cikk éleszté csak föl. Miután II. József 1786-ki edictuma' következtében e' konvent eltöröltetett, de I. Ferencz kir. által helyreállíttatott volna : az 1802 : 16. t. czikk' rendeléséből levéltára is a' győri káptalanból régi helyére vitetnék : maiglan ott foly hiteles munkálkodása. — Pecsétét 1290-ről kiadá Péterfi, melly kerekded 's illy köriratu : „SIGILLUM CONVEN. SCI MARTINI DE MONTE PANNONIE.“ belül talán sz. Márton, meg más két szent' képe ¹⁾. Azon pecsétén, melyet az 1723 : 44. t. czikk' következtében készített, Sajghó Benedek apátnak képe két szerzetessel 's egy nemtővel szemléltetik, körirata imez : „S. CAPITULI S. MARTINI DE SACRO MONTE PANNONIAE O. S. B.“ Illy köriratu kerekded pecsétét adja a' „Cerographia Hungariae“ írója sz. Benedek' képével, jobbra genius, balra egy szerzetbelie' képével 's lábainál fekvő sárkánynyal ²⁾.

1258. Bizonyos rabszolga iránti egyezéstről kelt levelében : „Nos conuentus Sancti Martini de Sacro Monte Pannoniae.“ — „In cuius rei testimonium praesentes litteras — concessimus in perpetuum.“

1301. II. András kir. 1224-ki privilegiumát a' győri püspök' számára átírván : „Nicolaus miseratione diuina, Abbas „monasterii Sancti Martini de sacro monte pannoniae, eius-

¹⁾ Sacra Concil. P. I. pag. 176.

²⁾ Vid. pag. 125. Tab. II. n. XIII.

„demque loci Conuentus.“ — „Petens nos cum instantia, vt
„ipsum priuilegium nostris litteris priuilegialibus transcribi,
„seu inseri dignaremur.“

1331. Zavath faluról szóló 1224-ki adománylevelet át-
írja a' győri püspök' számára : „Vt ipsum priuilegium nostris
„litteris priuilegialibus rescribi, seu inseri dignaremur.“

84. §.

30. Szepesi konvent.

A' cistercitai rend' szüz Máriáról nevezett szepesi kon-
ventje 1216-, némelyek szerint 1222-, mások szerint ismét
1234-ben nyervén lételét, a' XIII. századtól fogva hiteles
helybeli hatalmat gyakorlott. — Megszűnése 1526-ra esik,
apátsági czíme azonban most is ő felsége' adományzása alá tar-
tozik, a' mit VI. Károly cs. és kir. élleszte újra 1718-ban, bir-
toka mindazáltal 1776-ban M. Therezia által, melly több ide-
gen kézen, végre a' jezsuitákén fordult meg, a' szepesi püs-
pök' számára adaték. — Pázmány és Szentiványi' véleménye
ellen megmutatta Wagner, hogy ugyanegy volt ezen apátság
azzal, a' mi néha „de Candelis“, ollykor „de Schavnik“ néven
jő elő, szint' azon helyen Szepes vármegyében, miszerint a'
Szepesség csak vidéki nevéül szolgál.

1283. A' szepesi káptalan és Gublin közti egyességről bi-
zonyítványt adott.

1286. Pyuk falu-rész' eladásáról kelt levelében : „Nos
„Johannes Abbas et Conuentus Beate Virginis Ordinis Cis-
„terciensium de Scepus.“ — „Praesentes litteras sigilli nostri
„munimine duximus roborandas.“

1294. Az ő scultetusával Herborddal annak faluja' határa
íránt tett egyességről bizonyítván, azt priuilegiumnak nevezi :
„Nos Frater Joannes Abbas Ecclesiae Beatae Virginis de
„Scepus, ordinis Cisterciensium, totusque Conuentus loci
„ejusdem.“ — „Quod nos — ad perpetuam firmitatem, sigilli
„nosrti, nostri nec non sigilli conuentus nostri appussione (?)
„confirmamus priuilegium supradictum.“

85. §.

31. Tihanyi konvent.

Ezen konventet a' benedekiek' számára sz. Ányos vagy Angyán' (S. Annianus) tiszteletéül I. András király alapítá 1055-ben, szép birtokkal gazdagítván. A' XIII. századból találtató némi oklevelek szerint készített az országlakosok' számára leveleket; különben hitelességének most semmi divata. Valószínűkép ez is a' törvényekben annyiszor érdeklett, jeles alakú öröklevelek' kiadásáról (az örök birtokokra nézve) tiltott kisebb konventek' sorába tartozott már az előidőkben.

1293. Banchnak az ő Veszprémben létezett telke' örök eladását bizonyítván: „Frater Raynoldus diuina miseratione „Abbas monasterii Sancti Aniani de Tichonio et Conuentus „loci ejusdem.“ — „In cuius rei memoriam atque vberiore „cautelam presentes concessimus Litteras sigilli nostri munimine roboratas.“

86. §.

32. Tordai konvent.

A' keresztes barátok' háza vagy konventje Tordán Erdélyországban, már XIII. századi fönlétéről mutat bizonyítványt; ugyan is László erdélyi alvajdának némi 1288-diki levélzáradékában áll: „Datum in villa Cruciferorum de Thor-da.“ Ugyanaz 1297-ki levelében: „Datum in villa cruciferorum prope Tordensem ciuitatem.“ — Mint sz. János' rendét követő kórházbeli keresztesekét nem ismerték eddigelő a' régiségbuvárok. Címzete eléggé valósítja nem ugyan egy voltát az ottani Augustianus szerzet' konventével, ámbár neveztettek a' szerzetes kanonokok is kereszteseknek (Cruciferi, — Canonici S. Sepulchri), kik mindenkor káptalanban préposttól függöttek. Hiteles helybeli foglalatosságát csalhatatlanná teszi előljárója' nevében kelt néhány találtató levele. Megszűnési ideje homályos; ha előbb nem, bizonyára a' reformatio' korában, jelesen 1557 körül, midőn Erdélyből a' szerzetes rendek kiűzettek. A' helyről most „Abbatia S. Emerici de

Torda“ van keletben. Pázmány a' bizonytalan rendek' házai közt említi : „Turda (Clastrum) viguit anno 1222.“

1276. Thuri Erzsébet az ő bátyjának ugyan Túron némi kaszálót eladván, arról előljárója bizonyít : „Nos Frater Jacobus dictus Wechelyny (Veselinyi) Magister domus Cruciferorum de Thurda.“

1295. Sussag nevű föld' fele részének az erdélyi püspök' számára lett eladásáról jeles alaku levelet adván : „Myle (v. „Nyle) preceptor domus cruciferorum de Turda.“ — „Et ut hujusmodi venditio et emcio, robur obtineat perpetuae firmitatis, nec per aliquam partem huiusmodi contractus rescindi valeat, partibus petentibus, litteras nostras concessimus sigillo nostro communitas.“

87. §.

33. Turóczy konvent.

Alapítója a' praemonstrati szerzet' boldog szűzről nevezett turóczy konventjének azon nevű vármegyében IV. Béla kir. vala 1252-ben. Hiteles pecséttel készült levelei' négy századra kiterjedtek után a' XVI. és következő századoki viszonyosságairól tanubizonyságot tesz törvénykönyvünk. Ugyanis miután 1530 körül elpusztult, 's világiak által elfoglaltatott volna, hiteles munkálódásaival együtt újra alapítását rendelé az 1569 : 48. t. czikk; oda czéloz az 1588 : 44., ismét 1591 : 40., 1599 : 35., 1609 : 50., 1615 : 32. és 1618 : 76. t. czikk; melly intézkedés' foganat nélkül maradtával már eleve az 1578 : 21. szerint jegyzőkönyvei az esztergomi káptalanba tétetni rendeltettek. Vég enyészetre hajoltával 1802 : 15. t. czikk hitelességi jogát levéltárával együtt a' besztercebányai káptalannak adá, honnan 1780 óta történtek e' konvent' pecsété alatt kiadások. Jószága még 1586-ban a' nagyszombati jezsuita collegiumnak adatott, ennek eltörlésével pedig a' fiscusra szálla. Apátsági czímszete fönvan. -- Egy 1314-ki pecsétén szűz Mária' képe. A' divatozót előadá Cerographusunk, melly is kerek, belül koronázott sz. Mária ülve, térdén kis fiát tartva képeztetik; kétfelül illy betűk : I. H. V. MR. DNI. azaz, in honorem Virginis Matris Domini; körötte : „S. CONVEN-

TVS BTE. M. D. CAST. TVRV. „azaz : sigillum conventus B. Mariae de Castro Tvrvez. Különben, fönt a' beszterczébányai káptalanról mondottakkal mindezek egybevetendők. A' 95-dik sz. alatt láthatni pecsétét.

1255. Őzpatak és Rákócz faluk' határáról nyiltlevelet ad.

1294. Sebezlavecz-föld iránti cseréről szóló levelében :
 „Iwanka, miseratione diuina Praepositus et Conuentus Eccle-
 „siae beatae Virginis de Turocz, Ordinis Praemonstratensis.“
 „Nos igitur — litteras nostras sigilli nostri munimine robor-
 „tas, et secundum consuetudinem Ecclesiae nostrae alphabeto
 „divisas concessimus.“

1323. Donch mr. Zólyom és Potok vármegyei ispánnak levelét, melyben Mihálynak, az ő hív szolgájának Jeszenova nevű erdőt Árva vármegyében ajándékozá, jeles alakban átírja : „Exhibuit nobis patentes litteras Magnifici Comitis Ma-
 „gistri Donch, Comitis de Zolom et Potok, petens instanter a
 „nobis, quod ipsas litteras nostro priuilegio dignaremur con-
 „firmare.“

1386. A' Palugyai-ágnak Mária kir. által némi gallicziai jószágok iránt 1385-ben kelt adományát átírván : „Nos ita-
 „que — de verbo ad verbum in hanc priuilegii nostri formam
 „transcribi facientes, et in perennem rei memoriam, firmita-
 „temque perpetuam praesentes litteras nostras privilegiales
 „sigilli nostri pendentis et authenticici munimine roboratas —
 „duximus concedendas.“

88. §.

34. Ujudvari konvent.

Szala vármegyében, Ujudvaron, 1277-ben már fönvölt keresztes barátok vagy ispotályosok' e' konventjének (Conventus v. Praeceptoratus Fratrum Cruciferorum domus hospitalis S. Joannis Hyerosolimitani de Nova Curia) hiteles helybeliségét bizonyítja azon 1344-ki levél, minél fogva Zechi Pált az ottani vármegye' székére általa pörbe idézettnek bizonyítja. Több oklevelére nem találván, állapotjáról bővebben nem szólhatok. Hihetőleg ez is a' kisebb konventekhez számítandó. E' ház' jelességére mutat az, hogy Arnold nevű prae-

ceptora 1358 körül a' honi minden kórháziak' rende' főkományzójának, t. i. az auranai priornak helyettese vagyis alperjel vala. — A' falu most Inkey-családhoz tartozik.

89. §.

35. Váradi (Nagy) konvent.

A' váradi hegyfoki, sz. István vértanuról nevezett és a' praemonstrati szerzethez tartozott konvent (Conventus S. Stephani Protomartyris de promontorio Varadiensi) alapítójának Nagyváradon felül II. István kir. tartatik lenni 1130-ban. Prépostjáról már XII. századi több levelek tesznek említést; XIII. századi hitelesség' hatalmát továbbá saját pecsétes levelei támogatják; élt is ebbeli jogával, ámbár nem folyton, a' XVI. század' közepéig, minthogy II. Ulászló kir. ezen konventet mind jószágostul 1494-ben elhagyatása miatt a' carthusiani rendnek ajándékozván, csak 1511-ben ment az előbbienekre vissza. Meg kell itt jegyeznünk, hogy Váradon a' székes káptalan is hiteles hely levén, ezen konvent pedig később időkben, mint az 1548 : 64. t. czikk által a' káptalannal együtt hitelességi hatalmában megerősítve, mivel a' váradi káptalan' említése mellett világosan ki nincs téve a' „S. Stephani Protomartyris“ cím előtt a' konvent' kijelentése; de saját oklevelei' jelentése szerint is, mint 1561-ről, sőt a' váradi jegyzőkönyvben 1219-ről e' konvent káptalannak, a' káptalan pedig megfordítva konventnek neveztetik ¹⁾; ez okból némellyek szinte káptalannak (a' mostani értelemben) hitték lenni : holott ez iránti homályt az 1715 : 73. t. czikk a' konvent' régi czímzetével egybevetve, könnyen elhárítja; ugyanis a' mondott törvényben „Praepositus S. Stephani de Promontorio Varadiensi Canonicorum Regularium Praemonstraten-

¹⁾ „Philippus Praepositus Ecclesiae Sancti Protomartyris (de territorio Varadiensi) cum priore Adriano, et Cernelio Custode, necnon „vniuerso ejusdem loci Capitulo, requisierunt supra dictam terram. — Nos Conventus Varadiensis, hujus rei testes sumus.“ V. Ritus explorandae veritatis, per iudicium ferri candentis. §. CXXXI. — Bel Mat. Adparatus ad Historiam Hungariae. Poson. 1735. fol. Decad. I. monum. V. pag. 222.

„sium“ jó szóba, kik magokat rendesen konventbelieknek hívák, ámbár gyakran, mint egyebütti monostoraikat is, tágas értelemben, káptalanoknak nevezni találjuk. Préposti jogát az illető rend visszanyeré ugyan az újabb időkben, 's ma a' jáászó-leleszivel egybekapcsolva virágzik: de hiteles hely végkép megszűnt lenni. Egy 1283-ki a' Kállay-nemzetség' levéltárában őriztetett alább említendő leveléről függő pecsétén illy körírás olvastatik: „CONUENTUS SCI STEPHANI P. M.“ védszente' képét viselve. A' 97. és 98-dik szám mutatja két pecsétjét.

1283. Bagdai Illés bíró által szolgálai' részére Kis-Kéres nevű földnek ajándékoztatásáról bizonyítván: „Jacobus Prepositus, et Conuentus Sancti Stephani Prothomartyris de promontorio Waradiensi“ — „In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem — presentes concessimus litteras pendentis sigilli nostri munimine fulcitas.“

1308. Kopoz Tiadórnak ítélőlevelében a' birói vizsgálat alá vett levele ezen konventnek Zekeres és Sorolan-föld iránt, több ízben privilegiumnak neveztetik: „Priuilegium conuentus sancti Stephani de Promontorio Waradiensi.“

90. §.

36. Vásárhelyi apácza-konvent.

Somló-hegy' tövénél fekvő Vásárhelyt Veszprém vármegyében IV. Béla kir. a' nyúlsgizeti apáczáknak ajándékozá, hová később sz. Benedek rendi apáczák helyeztetek, kik idő' multával botrányoztató életmódjuk miatt törvény' útján lett elmarasztalás' következtében onnan elűzetvén, praemonstrati apáczáknak adatott a' kolostor és mezőváros, Szász, Kis-Szölös, Cheruz és Lovas falukkal II. Ulászló kir. által 1511-ben ¹⁾). Ugyanazon évben kelt privilegium szerint hiteles pecsétet nyervén, olly különös joggal ruháztatott fel e' konvent, minél fogva hiteles levélkiadásokat tehete; azonban, használta-e valaha ebbeli kitüntetését, oklevelei' hiánya miatt állítani nem

¹⁾ C. Battyányi, *Leges Ecclesiasticae*. Tom. III. Claudiopoli 1827. fol. pag. 666.

lehet. Ulászló' mondott adománya így szól pecsétéről : „Ei-
 „dem conuentui seu Collegio ipsarum Sanctimonialium, Si-
 „gillum cum sculptura, seu simulacro imaginis gloriosissimae,
 „ac intemeratae Dei Genitricis, semperque Virginis Mariae,
 „filium suum unigenitum sub figura pueri in ulnis tenentem,
 „et amplectentem, in circumferentia eiusdem Sigilli cum ca-
 „racteribus latinis hunc titulum in se continens : „S. Con-
 „ventus Monialium de Vasárhely,“ in argento, aut in
 „cupro vel alio ad id apto metallo parandi, et fabricandi et
 „sculpendi duximus annuendum, et concedendum“¹⁾. Adott-e
 ki leveleket e' pecsét alatt? nem bizonyos: a' 99-ik szám alatti
 ábra az eltöröltött szerzetek' pecsétnyomói közt a' budai kincs-
 tár' levéltárában őrzött ezüst nyomója után vétetett le. Eltö-
 röltetésével jószága a' vallási kincstárra szállott. Két díszne-
 vezet van most fön e' helyről mint királyi adomány alá tar-
 tozó; egyik : „Abbatia S. Lamberti de Vásárhely“ — másik:
 „Praepositura S. Lamberti de Apácza-Vásárhely.“

91. §.

37. Zobori konvent.

A' benedekiek' sz. Hippolytról nevezett zoborhegyi kon-
 ventje Nyitra vármegyében, azon nevű városhoz közel sz.
 István királyt ismeré alapítójának. Apátja hajdan nagy jöve-
 delmű javakat bírt az 1498 : 20. t. czikk' útmutatása szerint.
 Hiteles levélkiadásokat tön már a' XIII. században. Levél-
 tára Trencsényi Mátétól kiraboltaték, a' török dúlások alatt
 pedig végpusztulás érte, minthogy szerzetesei a' nyitrai várba
 vonulván, levelei részint fölprédáltattak, részint a' nyitrai
 káptalanba vitettek; és jóllehet újabban visszajutott e' kon-
 vent' szerzete' kezére: hiteles hely mégis örökre megszűnt lenni.
 1692-ben elhagyatott monostorát Jaklin Balás nyitrai püspök
 a' romuoldi, vagy camalduli szerzetnek ajándékozá, kik szinte
 sors' üldozativá lettek. Jószága előbb a' kincstárra, aztán a'
 vallási alaphoz jutott. Emléke az „Abbatia S. Hippolyti de

¹⁾ Schwartner M. Introductio in rem diplomat. ed. 2. Budae. 1802.
 8. Dipl. XXIX. pag. 384, 385.

„Monte Zobor“ czimzetben él. Pecséte a' 100-dik szám alatt látható.

1246. A' garammelléki apát' ellenmondásáról bizonyít: „Nos Conuentus Monasterii beati Hypoliti Martyris de „Zobor.“

1247. A' nyitrai káptalannak a' nyitrai beigtatás' iránti ellenmondásáról bizonyítván: „Nos Conuentus Sancti Ipoliti „de Zoborio.“

1349. Kér falunak az esztergomi érsek' részére lett visszaadásáról szóló levelében: „Thomas miseratione Diuina, „Abbas monasterii Sancti Hypoliti Martiris de Zoborio, et „Conuentus loci eiusdem.“ — „In cuius rei testimonium, per „petuamque firmitatem, praesentes concessimus litteras nostras „priuilegiales pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

1390. A' nyitrai püspökség' részére a' pápa által adott bullát átírván: „Praesentibus litteris nostris priuilegialibus „transcribi faciendo — duximus concedendum.“

E' rendre számított konventek közül most csak a' csornai, garammelléki v. sz. benedeki, jászói, leleszi, pannonhegyi vagy sz. mártoni, szalavári, — Erdélyben a' kolosmonostori létezik, mint hiteles hely.

92. §.

Gróf Kemény József, Erdélyben hajdanta hitelességi jogot gyakorló konventek' sorában a' föntebb leirt kolosmonostorin (68. §.) és a' tordain (86. §.) kívül még hármat említ, mint olytat, melly a' jószágba igtatás' hatalmát kivéve, hitelességgel birt; jelesen az augustinianokhoz és prédikatoriákhoz tartozó fehérvárit, végre a' hévvizi konventet Felső-Fehér vármegyében ¹⁾. Mi azonban ellenkező értelemmel vagyunk.

a) Az augustinianok' fehérvári konventjét a' mi illeti: való ugyan, találtatik ugyan ennek 1300-ról kiadott, az erdélyi püspök' Marmarosban lévő lelkészi és világi, nevezete-

¹⁾ Notitia Historico-Diplomatica Archivi et literalium Capituli Albensis Transsilvaniae. Pars I. Cibinii, 1836. 8. pag. 89.

sen dézmabeli jogának az egri püspök által királyi adomány-nyerés melletti csorbitása és eltulajdonítani szándéklása miatt keletkező pörében ügyének a' római sz. székhöz főlebbvitelét bizonyító levele, melly így kezdődik és végződik : „Nos „Frater Stephanus, Ordinis Fratrum Heremitarum S. Augustini de domo Albensi Transylu. et Frater Salamon Lector, „totusque conuentus loci eiusdem.“ — „In cuius rei testimonium praesentes nostras concessimus litteras, sigillo, quo „conuentus vtitur, consignatas“ ¹⁾, a' mit tisztelt írónk is említ: de ezen egyházi, nem pedig világi dolgot 's birtokot tárgyzó iromány távol sem igazolja az ország' lakosira nézve hiteles voltát, miután illyes, kizárólag egyházi ügyekben más szerzetes házak is tőnek bizonyítást a' nélkül, hogy hitelességgel bírtak volna; ekként adott a' székesfehérvári augustinianok' konventje 1305-ben ünnepélyes bizonyítványt arról: Tamás esztergomi választott érsek Henrik bán' fiait az ő törvény elleni tetteikért, tömérdek zabolátlanságaikért egyházból tiltás alá vetette légyen : „Nos Frater — Prior, et Conuentus Ordinis Fratrum Eremitarum S. Augustini de Alba-Regali.“ — „Nostras praesentes concessimus nostro sigillo „consignatas.“ ²⁾ — már pedig ennek hiteles helyvoltát állítani nem lehet birtok iránti dolgokban. Taláztatik még egy másik levele is a' kérdéses konventnek 1308-ról, de csak kivonatban, melly szerint az erdélyi püspök és káptalan közti 1302-ben véghezment egyességet átírja ³⁾, valószínűkép ez is nem más, mint egyházi illetőséget tárgyzó. Mindezekből tehát még hiteles levélkészítő nyilvános helynek bizton tartani nem lehet. Törvényszeres, sőt természetes is volt hogy, midőn valamely hiteles helyet érdeklő dolgok lennének írásba foglalandók, azokra nézve mint magáért bizonytságot nem tehető, egy másikhoz folyamodják; így történt meg az erdélyi püspök és káptalannak a' kebelbeli augustinianokhoz folyamodása az egyházi törvények' engedelmeben; birtokróli hiteles munkálódásának nyomára azonban nem akadni.

¹⁾ Szereday Ant. Series Episcop. Transilv. pag. 54. seq. — Fejér, Cod. Diplom. Tom. VI. vol. 1. pag. 287. seq.

²⁾ Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. 1. pag. 183. seq.

³⁾ Id. ibid. pag. 312.

b) A' fehérvári prédikátoriák' konventje' hitelességét egy 1306-ki levélből húzza ki tudós értekezünk: de az is egyházi törvényhatóságot illető dologról készült; nevezetesen Vincze kalocsai érseknek, Péter erdélyi püspök' László erdélyi vajda ellen hozott egyházbóli kitiltása végett irányzott sérelmes bánása' tárgyában ugyanazon erdélyi püspök' procurator' képviselője ünnepélyes fölebbvitelét a' római székre bizonyítja: „— Frater Joannes Prior ordinis fratrum Praedicatorum, ceterique fratres — — de conuentu Albensi Transsiluano.“ — „Praesentes litteras nostras testimoniales eidem concessimus, vt tenemur, sigilli nostri conuentus appensione roboratas“¹⁾. — Láthatóképp ez is a' fentebbihez hasonló tárgyú lévén, az egyházi jog' rendelményéből, nem pedig hitelesség' gyakorlásából vón lételt.

c) A' hév vizi, állítólag felső-fehérmegyei konvent' hitelességére a' mi előadatik, az egy 1311-ki a' fehérvári káptalanban lévő illy bevezetést viselő levél: „Nos Frater Petrus, Prior, et Conuentus Ecclesiae S. Trinitatis de Kalidis, Aquis“²⁾; tartalma szerint Benedek erdélyi püspöknek Gentilis kárdinál és apostoli követ' zsarolása ellen a' gyulafehérvári augustinianus konvent előtt tett ünnepélyes, római székezi fölebbvitele bizonyíttatik³⁾. — Itt tévedésben van irónk, miután azon oklevél nem más, mint a' föntebb 59. §. alatt leírt budaföhléhvizi konvent' kiadása lenne, annak lenne sajátja illy czímzet az ott mondottakból kitetszőképp, jelesen 1278. és 1343-ki levele szerint, kihagyva néha a' „juxta Budam“ — „supra Budam“ — vagy „Superioribus calidis aquis“ jelentő szólást. — Minden esetre nagy nyereségének tartaná a' magyar Monasterologia, ha a' f. fehérvármegyei hévvízen bármelly konventnek valahai fönléte kivilágosíttatnék. Teljes meggyőződéssel vagyunk ugyan aziránt, hogy az előszámított konventeken kívül még többek is valának hiteles levélőrzők

¹⁾ Szereday, op. cit. pag. 59. — Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. I. pag. 203, 204.

²⁾ Op. cit. pag. 89.

³⁾ Szereday, op. cit. pag. 61. seq. — Fejér, op. cit. Tom. VIII. vol. I. pag. 412. seq.

és kiadók, mint például a' keresztényi ispotályosok 1226-ról, lebényi benedekiek 1229-ről, silisi szinte benedekiek 1282-ről és 1299-ről, telki ugyancsak benedekiek 1282-ről, végre zirczi cistercita rend' konventje 1287-ről kelt leveleik, nem különben a' csázmái dominikánusok' 1299-ről kiadott némi bizonyítványa könnyen észrevéttetik : de számosabb oklevél' egybevetése, huzamosb nyomozása után jöhetne csak mindezek' hiteles volta tökéletesen napfényre. Pázmány Péter is, az olly hajdani zárdákról (claustrum) irtában, mellyeknek minő rendhez tartozását meghatározni nem tudá, említ a' Szepességen egy ismeretlen hiteles helyet ekképen : „Stráska „(sive Strasa) alias Neerer, in Scepusio : ex quo olim literae „etiam emanabant more Capitulorum, et Conventuum quorumdam. Dicitur fuisse Cruciferorum“ ¹⁾. — E' zsenge kezdet időjáráttal bővülhet, tökéletesbülhet, ha illy becses régiségeink' kedvelői és birtokosi segédkezeket nyujtandnak; hiány nélkülít adni még most fölülhaladja magányos egyén' erejét.

¹⁾ Apud Péterfi, Op. cit. P. II. pag. 286.

HARMADIK SZAKASZ.

A' PRIVILEGIUMOK' NÉMI ZÁRADÉKAIRÓL,

ÉS

A' PRIVILEGIUMOK' KIADÓIRÓL FOLYTATÓLAG.

III. Aadtak privilegiumokat: *a)* királyi biztosok, egyesületi hatóságok' fejei, megyés vagy főispánok és más főbb hatalmuak; *b)* várnagyok; *c)* királyi és szepességi városok, úgy más közönségek; *d)* esperestek és káptalanbeliek; *e)* előljárók, hatalmas nagyok saját magános dolgaikban.

a) 1225. Balog Miklós kir. asztalnok mr. (Nicolaus Sinister M. Dapiferorum Domini Regis) béli apát' részére a' pápai udvarnokok ellen ítélet-mondó levelében olvassuk: „Abbas vero predictae ecclesie in eodem iudicio litteras Dionysii Palatini felicis memorie et Comitis Simegiensis nec non priuilegium Chach Comitis de Sugrun, Hohoty Comitis de Ferreo Castro, et Demetrii Comitis de Chanad iudicium a Domino Rege Bela constitutorum -- exhibuit.“

1275. A' vasvári káptalan' némi levelében találhatik: „Illam terram, quam olim N. N. vigore priuilegii Balduini, quondam Comitis Castriferrei precio compararet.“

1277. Tamás bán, posonyi, nyitrai és komáromi főispán, a' komáromi lakosok' részére adott levelében: „Et vt haec permissio robur perpetuae obtineat firmitatis, nostrum concedimus priuilegium sigilli nostri munimine roboratum.“

1283. László sopronyi főispán Kér-földet Dienes bírónak ítélvén, mondja: „Prout et ad hoc nos ordo Juris poscebat, litteras nostras concessimus Priuilegiales munimine sigilli nostri roboratas.“

b) Jachui Heron kőszegi várnagy (Horon de Jachu Castellanus de Kuzegh) lochmai malom' eladásáról függő pe-

csétes levelét a' vasvári káptalan' 1393-ban kelt levele így említi : „Exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales nobilis viri Heron condam Castellani de Kuzegh.“

1393. Abrahi Jakab bajmóczi várnagy Kekel Hermán-nak Kovácsi faluban scultetiát adván, mondja : „In cuius rei testimonium, hoc priuilegio nostro sub appenso sigillo duximus roborandum, testimonio litterarum.“

94. §.

c) 1268. Buda városa az ottani prépost és pesti révészek közti ügyben ítéletet mondván : „Nos Comes Waltherus, rector castri Budensis, et duodecim viri Jurati.“ — Azt Kún László kir. 1273-dik megerősítő levelében privilegiumnak nevezi ekképen : „Exhibuerunt nobis priuilegiales litteras Comitum Waltherij, Rectoris Castri Budensis, et aliorum iudicum ipsius loci.“

1329. Ugyanannak Simon pesti bíró' részére ajándékozott ujmáli szőlőről kelt levelében : „Nos Comes Tylmannus Iudex castri noui montis pestiensis.“ — „Praesentes concessimus litteras dupplicis sigilli nostri munimine roboratas.“

1357. Esztergom városa a' káptalan' palotája' visszaadásáról szóló levelében : „Juxta formam priuilegii nostri ab antiquo ex inde confecti.“ — „In cuius rei memoriam praesentes dupplicis sigilli nostri munimine duximus roboratas.“

1391. Csepreg városának bérben kiadott malom iránti függő pecséttel szerződő levelét a' vasvári káptalan 1392-ki általírá-sában privilegiumnak nevezi.

1391. Soprony városa' bizonyos malom' eladásáról függő pecséttel kiadott levelét ugyancsak a' vasvári káptalan 1393-ki oklevelében így említi : „Exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales ciuitatis Sopron.“

1280. A' szepességi városok a' tizedfizetés iránti egyezésről bizonyítván : „Elias, Comes Saxonum et Latinorum, et Consules, ceterique Saxones et Latini de prouincia Scepusiensi,“ melly levelet III. András kir. 1297-ki megerősítésében így említi : „Jacobus de Igulhaza — exhibuit nobis priuilegium seu ordinationem Iudicum, et tocius Vniuersitatis Saxo-

num de prouincia Scepusiensi.“ — Végre, hogy számtalan példákat föl ne hordjunk :

1444, 1446, 1447, 1466, 1482-ikben Pest városa által a' benne kebelezett különféle mives-czéhek' részére kelt levelei világosan privilegium névvel illetetnek záradék kifejezéseiben ¹⁾).

d) 1218. Jakab nyitrai esperest és esztergomi kanonok Elefánton épült templom iránt kiadott bizonyítványában : „In cujus rei memoriam, perpetuaeque stabilitatis incrementum, presentes litteras nostras priuilegiales — duximus concedendas pendentis sigilli nostri munimine roboratas.“

e) 1301. Móricz és Csák mr. atyjoknak Csatabér-föld iránti nyiltlevelű adományát Péter' részére jeles alakban megerősítik : „Mauritius et Chak Magistri, filii Demetrii Bani bone memorie.“ — „Nostras literas priuilegiales concessimus sigillo nostro roboratas.“ Végre :

1303. István beszterczebányai plébános Károli Péter ottani polgárral történt némelly cseréről levelet adván ki, azt Miklós esztergomi érsek' megerősítő levele privilegiumnak nevezi így : „Petrus Caroli, civis de Nouisolio — exhibuit nobis quasdam litteras priuilegiales discreti viri Stephani de eodem Nouisolio, super quodam cambiali permutatione, inter eundem Petrum Carolum ab una, ac ipsum plebanum parte ab altera facta confectas, tenorem subsequentium : supplicans nobis humiliter et deuote, vt easdem literas ratas habere, nostrisque litteris priuilegialibus confirmari facere dignaremur.“

Ezekből érthetni, mi szélesen kiterjedt hazánkban a' privilegium-készítés' joga. Az elmondottakból világos, hogy a' fejedelemtől kezdve mindenek, kik csak hiteles pecséttel bírtak, készítették privilegialis azaz jeles alakú örök leveleket; sőt azimént előadott legutóbbi példa szerint volt idő, melyben ollyas személyeknek is, kik nem bírtak különben hiteles pecséttel, hivataluk némi némi hitelességi tekintet vonván kibocsátott leveleikre, örök levélként nézettek, 's privilegiumnak neveztettek azok az ő hatóságukban lévő dolog és birtok' tárgyában. Mennyi új mező nyílik már meg ez által a' honi oklevél-tudomány körül?

¹⁾ Kovachich Mart. Georg. Formulae solemnes Styli. Pest, 1799. 4. pag. 433. seq.

95. §.

Mit jelentsen ezen záradéki szokott kifejezés a' magyarországi ajándék- 's más egyéb levelekben : „Ubi praesentes „nobis in specie reportatae fuerint, eadem in formam Priui- „legii redigi faciemus?“ — különbféleken magyarálták a' tudósok; kiknek véleményét itt egyenként fölfordani a' kérdés' nagyobb világosságra hozása megkívánja.

Pázmány Péter bíornok e' tárgyról illyeket hagyott írásban : „Praeter sigillum Annulare, habuere Reges Ungariae quatuor sigilla : Bullam Auream, et sigillum duplex Archiepiscopus asservabat. Sigillum Judiciale, Personalis Praesentiae locumtenens : Qui sigillum secretum in aula Regia habet, in veteribus privilegiis, et articulorum clausulis Vice-Cancellarius nominatur, vel aulae Cancellarius. Sub sigillo dupplici expediebantur insignia nobilitatis, immunitates, et donationes bonorum : quae statutione peracta, et nullo contradictore apparente, possidebantur. Unde in omnibus donationibus sub sigillo secreto emanatis, haec clausula addi solet : Quas nos in in formam privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae. Hujusmodi enim literae sub dupplici sigillo expeditae, vocantur privilegia. Caeterum diuturna vacatio Archiepiscopatus (huszonhárom évig Miksa és Rudolf kir. idejében) effecit, ut minoris sigilli usus invaluerit“ ¹⁾).

Kaprinai István így jegyezte föl itéletét : „In formam privilegii litterae redigi dicebatur : cum adjectis ad calcem Praelatorum ac Baronum nominibus in patenti membrana dupplici sigillo pendenti communiebantur“ ²⁾).

Gr. Battyáni Ignác hasonlókép a' kettős pecsételi kiadást állítja a' privilegiális levél' sajátjának, e' szerint adván elő véleményét egy illy záradéki kifejezésre tett jegyzetében : „Tota diversitas harum expeditionum in sigillo sita est, forma enim Privilegii duplex majus sigillum sibi vendicabat“ ³⁾).

¹⁾ Acta et Decreta Synodi Dioc. Strigoniensis. A. 1629. celebr. in Append. III. ed. Poson. 1631. 4. pag. 136. reius. apud Péterfi Carol. Sacra Concilia. P. II. Poson. 1743. fol. pag. 187.

²⁾ Hungaria Diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad. P. II. Vindob. 1771. 4. pag. 199. in nota sub 19).

³⁾ Leges Ecclesiasticae Tom. III. Claudiop. 1827. fol. pag. 667. sub nota f).

Pray György következőkben terjeszté elő véleményét: „Solebant reges nostri, si cui bona largiri vellent, sponte sua, ex commissione propria, vel aliorum relatione, et commendatione, litteras patentes, quibus nomina bonorum inscripta erant, addita hac clausula: quas in formam privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae: ad Capitulum vel Conuentum, bonis illis vicina, per hominem regium expedire, cui jussu regis alter ex Capitulo vel Conventu socius adjunctus, communi opera, donatarium, convocatis vicinis in possessionem bonorum, quod nostri statutionem vocant, ac intra annum peragi debet, inducere. Si nemo ex praesentibus intercessit, bona hoc ipso jam apprehensa censebantur; sin vero contradictum ab aliquo fuisset, et in regis, vel Palatini praesentiam, rationem contradictionis redditurus, evocari solebat. Atque haec, ut acta erant, Capitulum, vel Conventus, exaratis litteris, ad regem referebat, qui si nemo contradixit, aut contradictionis rationes iudicum sententia inanes compertae erant, donationem factam edito privilegio, eoque per duplex sigillum munito confirmavit, cum caeteroquin donationum litterae ante confirmationem, quocunque regio, vel alieno etiam sigillo muniri potuerint“ ¹⁾.

Schwartner Márton majd igről igre hasonlóan ezeket tanítá: „A Sacc. XIV. regum Hungariae literis donationis communiter haec formula subjecta est: „Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam „Privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“ Quod inter literas (patentes communiter dictas) et privilegium regis discrimen intersit, infra e doctrina de sigillis apparebit.“ — Alább: „Donatione aliqua, civi de Rege et Patria benemerito decreta, inscribebantur hae regiae liberalitatis declaratio literis patentibus, formatis non nisi vel sigillo regis annulari, vel secreto minori, subjecta veteri formula: „harumstrarum vigore et testimonio literarum mediante, quas in formam privilegii redigi faciemus, dum nobis „in specie fuerint reportatae.“ Dabatur ad haec loco credibili, beneficio promisso proxime adjecti, in mandatis, ut dimitteret unum e sui medio pro testimonio fidedignum, associandum

¹⁾ Syntagma historicum de Sigillis Regum et Reginarum Hungar. Budae, 1805 4. Pag. 77.

viro seculari a Rege ad negotium hoc deputato, quorum, vicinis limitaneis convocatis, intererat, beneficiarium in possessionem praedii introducere, hujusce metas et fines obire, et diligenter definire, intercedentes actui investiturae si qui aderant, ad rationem contradictionis edendam in Regiam praesentiam evocare, historiamque rei totius peractae (seriem statutionis) literis loci credibilis comprehensam, Regi perscribere. Haec percepta, si vel nemo erat, quae statutiōni intercessisset (statutio pura) vel contradictione in Iudicio elisa, solemnes dabantur literae, quas Donationales dicimus, statutionis etiam seriem in se continentes, eademque sigillo nunc demum munitabantur dupplici seu privilegiali ipsique Donationis instrumento privilegii exinde cognomen est inditum¹⁾.

Kovachich Márton György így fejezte ki magát : „Ipsa familiarissima Donationalium clausula : „Quas in formam Privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint „reportatae vel relatae“ indicant aliam fuisse Resolutionem, aliam legalem Privilegiorum formam“²⁾.

Perger János Horvát István' nyomain e' részben gondolatait imigy fejté ki : „Némelly Nyílt és Zárt levelekben meg szokott jelenni ezen Derék beszéd részcseke : „quas in „formam privilegii redigi faciemus, dum nobis in specie reportatae fuerint.“ Hogy ezen beszédrészecske régenten azon okból használtatott, mivel semmi ajándék, hacsak szabadságos levélformában (in forma privilegii) által nem iratott, senkinek örökös törvényes igazat (Just) nem tulajdoníthatott, arról már ezen könyvnek I. és II. Részében eleget szoltottunk. Különben ezen beszéd' formája, ha nem hibázom, eredetét veheti azon időkből, midőn a' Hazafiaknak Jóságai, 's azokhoz való igazaik (Jus) legelőször zavarodásba jöttek, és sok örökös 's vagyonos igazzal bírt Jóságok, az örökös birtokosnak elvesztével a' Vár' jószágaitól meg nem különböztethettek, következésképen olly bátran szabadságos levél mellett

¹⁾ Introductio in rem diplomaticam aevi medii, praecipue hungaricam, ed. 2. Budae, 1802. pag. 194. seq.

²⁾ Formulae Solemnes Styli in Cancellaria, Curiaque Regum, Foris minoribus, ac Locis credibilibus, authenticisque Regni Hungariae olim usitati. Pest, 1799. 4. Praef. pag. XVI.

nem is ajándékozathattak, nem lévén bizonyos, ha ez vagy amaz Jószág királyi Adomány alá tartozik-e vagy nem. Ugyanazért tapasztalhatni, hogy régenten a' Jószágokba való Beiktatás, 's a' Jószág' minéműségének megvizsgálata sokszor még annakelőtte történt meg, minek előtte a' valóságos szabadságos formában kiadandó Adománylevél kiadatott volna. Úgy látszik azonban, hogy utóbb ezen beszéd' formája nem csak a' jószágbeli Adománylevelekben, hanem másféle levelekre nézve is használtatott. Egyébiránt használtatott ezen beszéd' formája leginkább IV. Béla' idejétől fogva némelly oklevelekben mai napig is, jóllehet a' Zárt 's Nyílt leveleknek szabadságos levélformába való általiratása már I. Leopold király' uralkodása után megszűnni látszik¹⁾.

96. §.

Igazak ugyan a' fölhordottakban foglaltak, de csak egyes esetekre, az adományzás' egy oldalára alkalmaztathatók, 's távulagi, nem pedig legközelebbi okát fejtik meg a' záradék' alkalmazásának. — Külön külön mindenik állításnak hiányát nem érintve, az oklevelek' sajátságiból, világos szavaiból merített következendő ellentételekkel kívánjuk felvilágosítani e' tárgyat :

I. Nem csak jószágadományzásról kelt levelekben talál-
tatik ezen kifejezés' nyoma : hanem más, kir. kegyelemleve-
lekben is, hol beiktatásnak, ellenmondásnak helye nem lehetett.

II. Vannak számos példái beiktatás' említése nélkül, és
azt meg is előzve kiadott privilegiális adomány, úgy szinte
nyílt alaku új adomány- és megerősítőleveleknek : nem füg-
getett tehát a' jeles alaku öröklevél' készítése egyedül és köz-
vetlen a' beiktatás' kimenetelétől, valamint a' nyíltlevélé nem
mutatja a' beiktatás' kétes voltának föltételét.

III. Széltiben találtnak ezen kifejezéssel készült olly
nyíltlevelek, melyek jeles vagy nyílt alakú levelekből csak
általirattak.

IV. Nem mindenkor privilegiális vagy kettős pecsét alatt
keltek a' jeles alakú adománylevelek : a' miként más részről

¹⁾ Bevezetés a' Diplomatikába. Pest, 1821. 8. III. Rész. 85, 86. lap.

a' kérdéses záradékot viselő nyiltlevelek a' titkos pecsét helyett másfélével, sőt néha privilegiális pecséttel is lehettek fölkészítve.

V. Az ország' zászlósinak a' vég beszédben való elszámítása nem múlhatatlanul tette a' levelet jeles alakúvá : mert számtalan privilegiális adománylevelek találhatnak az illy hivatalosak' névsora vagy említése nélkül.

VI. Helytelenül nevezetnék általában határozatnak (Resolúciónak); mert készült olyan sokszor már eleve bírt jogok 's vagyonok fölött; és pedig a' privilegiális alakba leendő kiadás' ígérletét magában foglaló nyilt alakú levél IV. Béla kir. időkorától fogva nemcsak a' fejedelmek, hanem ország' rendes birái, főpapok, káptalanok, konventek, városok és más hiteles személyek által is kiadva.

Legközelebbi okát és igazi értelmét e' záradéki kifejezésnek tehát nem az adományzásból, hanem magából a' levélkészítés' módjából lehet megfejteti. Ezek' előrebocsátásával a' kifejezés' használatának következő korszerinti rendét adjuk például; előbb ugyan a' királyok 's erdélyi fejedelmek, utóbb a' hiteles helyek, országbirái, és városok' leveleiből; melly példákból megtanulhatni : minő kifejezési változások történtek időszakonként e' záradék' saját szavaiban; megtanulhatni egyszerűs mind : mi okból mulasztatott el ez vagy amaz oklevél' rögtöni jeles alakú kiadása; millyen föltétel és idő alatt ígértetett a' jeles alakba szerkesztetés. Tudni való, hogy több körülmények okozhatták a' leveleknek előbb nyilt vagy zárt, nem pedig jeles alakban kiadatását, mellyek majd a' kiadóra, majd a' kivevőre vagy fölkérőre tartoztak, s néha magából a' törvényből és törvényes szokásból folytak.

97. §.

a) A' királyok 's erdélyi fejedelmek' leveleiben.

1235—1270. IV. Béla kir. Kuldu nevű földnek a' budaszigeti sz. Mária apáca-monostora' részére lett adományzásáról év nélkül kelt nyílt levelében, mellyet V. István kir. 1272-ki megerősítő privilegiális levelében nyilvános kifejezéssel patensnek nevez : „Nos Bela Dei gratia, Rex hungariae, memoriae commendamus.“— „Quandocunque per officiales eiusdem

Monasterii nostri fuerimus requisiti, nostro privilegio faciemus confirmari.“

1272. V. István kir. Moys nádornak ugyanazon apáczák' részére tett ajándékát megerősítő nyiltlevelében : „Et cum in insula B. Virginis constituti fuerimus, ipsam donationem nostro priuilegio intendemus confirmare.“

1277. Erzsébet királyné, férjének, László kir. a' nyúlszigeti apáczák' részére kelt adományát nyilt levélben megerősítvén, mondja : „Nos Elisabeth, Dei gratia, Regina Hungariae, memoriae commendamus.“ — „Praesentes autem cum nobis reportatae fuerint, priuilegium dare fecimus nostrum super donatione praenotata.“

1277. László kir. nyilt alakú bizonyos cserelevelében áll: „Super quo etiam nostrum eidem privilegium conferemus, dum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1279. Ugyan Erzsébet kir. Fülöp szádvári jásznak Körtvélyes faluban emlékeztető levele által földet ajándékozván, írja : „Et cum praesentes nobis fuerint reportatae, vel exhibitae, nostrum super hoc priuilegium concedemus.“

1280. Kún László kir. Ibrán-földet Senvend birónak ajándékozó levelében : „Dabimus super hoc eidem nostrum priuilegium, cum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1282. U. a' Roland erdélyi vajdának Szirne nevű borsodvármegyei faluról kelt adományát megerősítő levelében : „Praesentes litteras nostras patentes concessimus, — et cum presentes nobis fuerint reportate, in formam nostri priuilegij redigi faciemus.“

1282. Erzsébet ifjabb királyné Kozmának Ragáld nevű falut újra ajándékozván nyiltlevele által, mondja : „Volentes, quod cum presentes reportate fuerint, nobis in consultis litere nostre priuilegiales eidem magistro Cosme super collatione huiusmodi concedantur.“

1283. U. Erzsébet kir. a' veszprémi templomnak Ladány-földet ajándékozván : „Promittentes etiam super praesenti donatione, seu collatione nostras dare litteras priuilegiales, cum ad nos praesentes fuerint reportatae.“

1284. Kún László kir. a' Nyéky-nemzetségnak III. István kir. által kiadott levelét nyilt alakban átalírván, így szól:

„Et super hoc eidem nostrum dari fecimus priuilegium, cum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1291. III. András kir. Kemén mr.-nek sársomlyói várát ajándékozó nyiltlevelében : „In cuius rei memoriam, praesentes concessimus litteras propter maiorem rei certitudinem impressione sigilli nostri annularis communitas, super quo eidem nostrum priuilegium conferemus, cum in futura congregatione nostra generali praesentes per eundem Comitem nobis fuerint exhibitae.“

1298. U. a. a' tihanyi monostornak Paskát és Füredet adván : „Et cum praesentes nobis fuerint reportatae, nostrum etiam super hoc eidem monasterio nostro priuilegium concedemus.“

1311. Károly király Göbölfi Jánosnak Pettendorf falut ajándékozva : „Promittentes eidem, quod quamprimum praesentes ad nos fuerint reportatae, ipsam nostram collationem eidem per nos factam, nostris litteris priuilegialibus median-tibus confirmare.“

1317. U. a. sidópataki lakosoknak Kassa városa' szabadságát adván : „Et postea quam praesentes nobis fuerint reportate, nostrum priuilegium dictis hospitibus de Sydonpataká super ipsis libertatibus concedemus.“

1343. I. Lajos kir. Drugeth Vilmos nádor' özvegyének Máriának a' visegrádi plébános' részére kiadott nyiltlevelű adományát szinte nyilt alakba általirja : „Praesentes autem, si necesse fuerit, in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum fuerint nobis reportatae.“

1345. Budizló birónak adományoz : „Super praemissis suo tempore, dum nobis presentes fuerint reportate, nostrum cum pendenti sigillo priuilegium collaturi.“

1349. U. a. Berthold Simonnak urodalmában kinzás és vérhatalom gyakorlás jogot adván : „Praesentes autem priuilegiales remitemus, dum nobis fuerint reportatae.“

1350. U. a. Rozgon mesternek vérhatalmat ád Aversában, siciliai hadviselésekor kelt nyiltlevele által : „Et haec volumus, si necesse fuerit, in foris et locis publicis palam ubique proclamare, promittentes, ut dum presentes in regno nostro Hungarie fuerint reportate, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1350. Erzsébet kir. Lajos kir. anyja Magyar (Forgács) Pál' leányának jegyruhájáról bizonyítványt ad : „Assumpsi-mus etiam haec nostro confirmare priuilegio, dum praesentes ad nos fuerint reportatae.“

1365. Ugyan Lajos kir. Bártfa városának vérhatalmat adván : „Harum sub secreto nostro sigillo testimonio litterarum, quas sub maiori nostro sigillo priuilegialiter emanari faciemus, dum fuerint nobis reportatae.“

1369. U. a. Kassa városának czímert ajándékoz nyiltlevélben : „Harum sub nostro sigillo secreto testimonialium litterarum, quas in formam nostri priuilegii sub magno nostro sigillo pro ipsis civibus redigi faciemus, dum nobis fuerint reportatae.“

1376. U. a. a' bártfaiaknak Kassa és Buda városa' szabadságát adja : „Praesentium, sub nostrae Maiestatis testimonio litterarum, quas in formam nostri priuilegii redigi fecimus dum nobis in specie fuerint reportatae.

1383. Mária királyné Lendvai Bánfiaknak Petri és Zabor falukat adván : „Praesentes etiam sub magno sigillo nostro dare faciemus dum nobis fuerint reportatae.“

1387. Zsigmond kir. Besenyő falut Ilsvai Lőkösnek ajándékozó levelében : „Praesentes tandem nobis allatas, priuilegialiter pro eiusdem emanari faciemus.“

1391. U. a. Szécsi Gálnak némi jóságokat ajándékozó levelében : „Quas dum nobis in specie reportauerint, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1398. U. a. Tharkői Tamásnak Henning falut adja : „Praesentes autem nobis specie tenus allatas, priuilegialiter emanari faciemus pro eisdem.“

1408. U. a. az ugraiaknak vérhatalmat adván, mondja : „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie reportatae fuerint.“

1410. U. a. megengedi Kapy Andrásnak, hogy elromlott Kapinevű vára helyett ugyanazon, vagy más helyen újat építhessen, hasonló szólással élve a' nyiltlevél' befejezésében.

1444. I. Ulászló kir. Kálnásy Györgynek hason nevű falut új adomány mellett ajándékoz : „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1473. I. Mátyás kir. Szeged városának a' kún pusztákon köz legeltetési használatot ajándékozó nyiltlevelében mondja: „Harum litterarum nostrarum, absente majori nostro sigillo, annulari sigillo nostro consignatarum vigore et testimonio mediante, quas in formam nostri Priuilegii redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1491. II. Ulászló kir. Kassa városának Sebes várát ajándékozva: „Quas in formam nostri priuilegii redigi faciemus dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1511. U. a. Verbőczy Istvánnak, akkor Erdélyország' protonotariusának részére Erdőtelek és Tárkány iránt kiadott nyilt adománylevelében áll: „Dum nobis in specie fuerint reportatae, in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1597. Báthory Zsigmond erdélyi fejedelem Kornis Gáspár' részére zarándvármegyei jószágokról kelt adománylevelében: „Quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

1652. Rákóczi György erdélyi fejd. a' borosjenői várhoz tartozó egész szigeti határt az ottani katonaságnak ajándékozván, mondja: „Quas nos in formam Privilegii nostri redigi faciemus, dum nobis in specie fuerint reportatae.“

98. §.

b) A' hiteles helyek' leveleiben.

1250. A' nagyváradai káptalan özvegy Kállay Györgyné' hitbére iránt Kállay Ubulfiak' ajánlásáról zártlevelet adván, mondja: „Nos Capitulum Waradiensis Ecclesie damus pro memoria — — „Et quia ad praesens priuilegio nostro ratificare non potuit, tenemur eidem dare nostrum priuilegium, cum praesentes nobis fuerint exhibite.“

1265. A' győri káptalan a' csornai konvent' részére tett némi ajándékozásról emlékeztető írást adván: „Nos Capit. Jaurien. Eccl. damus pro memoria“ így fejezi be levelét: „Praesentibus reportatis, nostrum eidem Conuentui priuilegium concedemus.“

1291. A' pécsi káptalan Bika falu' felének kiváltásáról kelt emlékeztető levelében áll: „Nihilominus utrisque par-

tibus a modo simul, vel per se ad nos redeuntibus litera cum praesenti, dabimus priuilegium nostrum secundum tenorem presentium litterarum.“

1294. A' sághi konvent némelly jószágosztályról bizonyítván : „Rursus cum praesentes ad nos reportabuntur, privilegium nostrum iuxta harum seriem faciemus emanare.“

1295. U. a. a' teszeri birtokosok' atyafiságos osztályáról kiadott nyílt levelében : „Et si praesentes ad nos reportabuntur iterato iuxta earundem tenorem, priuilegium nostrum eisdem faciemus emanare. In cuius rei memoriam — patentes nostras litteras concessimus, sigilli nostri munimine roboratas.“

1295. Az esztergomi káptalan Kőkeszi iránti egyességről kelt levelében : „Praesentes autem quandocunque fuerint reportatae, nostro eas faciemus priuilegio confirmari.“

1295. U. a. Duka falu' eladásáról kiadott nyílt levelében : „Juxta continentiam priorum litterarum nostrarum memoria-
lium, — si praetextae litterae per eundem Magistrum Kokos fuerint ad quodcunque capitulum, siue Conuentum ea forma reportate : juxta continentiam ipsarum litterarum nostrarum, priuilegium super ipso facto dare teneantur.“

1303. A' vácsi káptalan Hunt Pazmán-nemzetség' osztályáról bizonyít : „Et cum praesentes nobis reportatae fuerint, licet parte aduersa absente, nostrum priuilegium concedemus.“

1307. Az egri káptalan Ponith falu' eladásáról nyílt levelében : „Adiecerunt etiam Magister Benedictus, et filii sui (az eladást bevallók) quod quandocunque praesentes ad nos reportatae fuerint, non obstante absentia ipsorum super ipso facto, nostrum priuilegium concederemus.“

1308. A' nagyváradi konventnek Huntpázmán és Abanembeli tagok közt Dobus falu iránti egyességről kelt nyíltlevelében, melyet 1340-ben jeles alakba öntött, mondatik : „Praesentes vero cum ad nos reportate fuerint quocunque tempore, literis priuilegialibus nostris et appensione sigilli nostri consignando, super dicto negotio confirmare et dare dignaremur.“

1324. A' garammelléki sz. benedeki konvent'a' Simonyi-ág' osztályáról nyílt alakban kiadott levele tartja : „Praesen-

tes etiam dum nobis in specie reportatae fuerint, in formam nostri Priuilegii redigi faciemus.“

1325. A' somogyi sz. Egyed' konventje Palochai Lőkösnek a' mindszei paulinusok' számára tett Szemes nevű falu' ajándékozásáról készített bizonyítványában : „Quas in priuilegii formam redigi faciemus, dum nobis eadem in specie fuerint reportatae.“

1328. A' nyitrai káptalan raycháni osztályról zárt alakú levelet ad : „Praesentes autem promittimus in nostro privilegio confirmari facere, cum nobis fuerint reportatae.“

1332. A' veszprémi káptalan Boclar falunak Nempti Heymíyek' részére lett eladásáról szóló nyílt levelében : „Praesentes autem cum nobis usque ad anni reuolutionem reportate fuerint, nostras ex inde priuilegiales litteras eisdem filiis Heym promissimus concedendas.“

1332. A' sági konvent az ottani földrész' eladásáról bizonyít : „Et quando praesentes ad nos fuerint reportatae, nostro priuilegio tenebimur confirmare.“

1333. A' szepesi káptalan Hassagh falu' elajándékozásáról bizonyít : „Et quam primum praesentes ad nos transferentur, nostrum priuilegium super praemissis concedemus.“

1338. A' vasvári káptalan Ják-nemzetség' osztályáról adott levelében : „Et prout praesentes nobis reportatae fuerint, nostrum privilegium exinde conferemus.“

1342. Az egri káptalan Magyar Pálnak leányegyed' kielégítéséről kelt nyílt levelében : „Praesentes autem quam primum ad nos reportate fuerint, nostro confirmabimus priuilegio.“

1373. A' pozsonyi káptalan Gyurka-föld' osztályzatáról bizonyít : „Praesentes vero dum nobis fuerint reportatae in formam nostri priuilegii redigi faciemus.“

1375. A' pécsi káptalan bizonyos fél malomnak az ireghi paulinusok' részére lett eladását bizonyítván : „Praesentes autem nostro priuilegio confirmabimus, dum nobis fuerint reportatae.“ Végre :

1514. A' leleszi konvent buchui és azthai Bereg vármegyébe kebeleztetett részjóságok' eladásáról kelt nyílt levelében : „In cuius rei memoriam praesentes Literas nostras authentico

sigillo nostro a tergo consignatas duximus concedendas. Quas dum in specie Nobis reportate fuerint, in formam Priuilegii nostri redigi faciemus.“ Ismét

1552. Ugyanazon konvent az Ujhelyi-ág' ősi jószágáiba új adomány melletti beigtatását bizonyítván : „In cuius rei memoriam et efficax Testimonium praesentes Litteras nostras sigilli nostri authentici inpressione a tergo facto roboratas dandas duximus et concedendas, quae cum nobis alias in specie fuerint reportatae, nos easdem in formam Priuilegii nostri redigi faciemus.“

99. §.

c) **Az ország' rendes birái, főpapok és városok' leveleiben.**

1330. János nádor, Sydan nevű faluját a' hegyi b. szűzről nevezett monostornak ajándékozván, mondja : „Praesentes autem cum nobis fuerint reportatae, nostrum priuilegium supereo concedemus.“

1331. Pál országbirája' Zaward falu iránt nyílt alakban kiadott ítélőlevele tartja : „Et quia ad praesens sigillum nostrum authenticum penes nos non habetur, ob hoc praesentes sigillo nostro annuleo duximus consignandas; promittentes iidem, vt dum praesentes per eosdem nobis fuerint reportatae, nostrum priuilegium super hoc eisdem concedemus.“

1349. János veszprémi püspök, Miklós honti esperestnek a' nyíri kápolna' építését nyílt levele által megengedi : „In cuius rei memoriam praesentes propter absentiam maioris sigilli nostri concessimus litteras nostras annularis sigilli nostri appensione communitas; promittentes, vt dum ipse nobis reportate fuerint, maioris sigillo nostro autentico eas confirmari faciemus.“

1367. Buda városa' (Castrum novum montis Pestiensis) tanácsa némelly szántóföldek' eladását bizonyítja : „Promittentes priuilegialibus litteris nostris confirmari, dum praesentes nobis fuerint reportatae.“

1390. Ugyanazon város Eptel szőlőnek eladásáról leveleiben hasonló kifejezéssel élt.

1394. Ismét azon város' tanácsa Rézmál nevű szőlő' ela-

dása iránt költ levelében ugyancsak olly szólásformát jegyzett föl.

100. §.

Ez előszámlált példákkal kellőkép bebizonyítottatott a' záradéki kifejezésnek a' királyokon kívül mások által is széltében használása; a' miből könnyen kiviláglik : hogy mindazok, kik jeles alakú örökleveleket készítettek, élhettek és éltek ezen szólásmóddal; önként következőn fentebbi állításunk' valósága, t. i. e' záradéknak egyedül a' levél-kiadás' alakjára tartozása, vagyis hogy olly levelekben van annak helye, melyek nem jeles alakúak. Minden illy záradékot viselő oklevél tehát már csak annálfogva is privilegiumnak nem mondható; hanem vagy nyílt vagy zárt alakú, erejére nézve csak ideiglen való, örök jogot magában nem foglaló, bár millyen, azaz függő vagy reá nyomott hiteles pecséttel adatott légyen is ki. — Csalhatatlan kalauz gyanánt szolgál ugyanazért a' magyar jogvédőnek e' záradéki szólásmód az oklevelek' értéke' megismerésében, a' bírának pedig a' megítélésben; de ezen kalauznak biztos vezérlése csak egy bizonyos időkorig terjed, mely kortól fogva diplomatikánk egész új szint öltözvén magára, rendszabályai is más fordulást nyertek. — Tudván tudjuk, 's tapasztaljuk királyaink' privilegiális leveleiből, különösen az adománylevelekből ezen kifejezésnek' mostanig divatozását : ki merné mégis állítani, vagy mely ítélőbíró tartaná nem állandó 's örök jogértékűnek a' mai ajándékleveleket e' kifejezés miatt? — Avagy nyerhet-e újabban kiadandó privilegiális levelet az adományos e' záradéki ígéretnél fogva? egy másik levelet, mely az ígéret' következtében létezhetnék? — bizonyára nem; — minthogy már most maga a' privilegiális alak hordozza a' hajdan nyílt és zárt levél' e' szokott kijelentését. — Nincs már többé különbség cancelláriánknál a' privilegiális és patens alakra nézve : jóllehet fönmaradt a' kérdéses szólás.

101. §.

Diplomatikánk' e' sarkalatos átváltozásának idejét általánosan meghatározni ugyan nem lehetetlen; de az évnek, mely

az illy záradékot viselő levelet legelőször privilegiálissá szentelē, kimutatása nem egyes ember' ismeretéből kerülhet ki. A' XVII. században, főkép még I. Leopold kir. uralkodása alatt öntettek által nyílt levelek jeles alakzatba : tehát még akkor az ígérati záradék igenis helyén volt minden nyílt levélben ; de a' későbbi királyok alatt már a' kétféle alakzat' megkülönböztetésének nyoma eltűnván, a' szólásmód erő és foganat, nélküli maradt ugyan, hanem egyszersmind magokba a' privilegiális levelekben foglalt helyet. Bizonyosnak lehet állítani, hogy III. Károly kir. adományokról szóló privilegiumai titkos pecsét alatt adatván ki, a' záradék' kitétele mindenkor hiven följegyeztetett ugyan bennök, de más alakba azért soha többé nem irattak által, sőt teljes erejüeknek, privilegiálisoknak tartattak olly mineműségökben. — Mi okozhatta ezen kifejezésnek a' privilegiális levelekbe beférkezését, s ez ideig hiv megőrzését? — egész határozottsággal állítani ugyan nem merjük, hanem közelebbi okának mégis következendőket tapasztaljuk. Első lehetett a' titkos pecsétnek, mellyel hajdant rendesen nem privilegiumok, hanem csak nyílt levelek erősítették (rendesen, mondjuk, mert már I. Mátyás kir. élt olyannal privilegiumaira) az azok' kiadásához való használatának általános bevétele; — második : azon törvényczikkelyek, mellyek a' kir. cancelláriánál a' régi stylusnak megtartását több ízben sürgetve rendelék. — Az elsőre nézve némi világosítást ad Pázmány Péter föntebbi 95. §. látható soraiban, kéttelenül állítván a' titkos pecsét' privilegiumok' kiadásánál használatának az esztergomi érsekség' huzamos ideig be nem töltése miatt eredését, minthogy a' privilegiális, t. i. arany, néha ezüst, sőt ón, és kettős pecsét mindenkor azoknál, mint törvényes főcancellároknál szokott tartatni. Ezen új szokás könnyen okozhatta a' nyílt levél' stylusának egyszersmind a' jeles alakúba csuszását, annál is inkább, mivel a' másodikra nézve : már az 1606-ki bécsi békekötésben 1. §. meghagyatik : „Fiant Donationes juxta Decreta Regni, et more antiquitus solito.“ Ismét II. Mátyás kir. k. e. 1608 : 9. „Donationes autem et Inscriptiones in Regno Ungariae et Partibus ei adnexis, more antiquitus consveto expedianur.“ Az 1741 : 19. által újabban megerősítvék, imígyen : „Quaelibet Donationes — — an-

tiquo legali stylo, normaue ab antiquo usitata per Regiam Cancellariam Hungarico-Aulicam expedianur.“ Ennyi törvény által kijelölt óvakodás könnyen eszközölhetette a' régi záradéknak adománylevelekbeni állandó megtartását, habár az a' titkos pecsétek' privilegiálissá emeltetésével szükségte-lenné vált, miután az ez alatt kelt leveleket újabban és más pecséttel kiadva fölkérni fölöslegessé és szokáson kívül tétetett.

102. §.

De lássuk már különösen és egyenként : minő okok szülhették régenten az oklevelek' előbb nyílt vagy zárt alakban való kiadását magokra a' kiadókra nézve?

Első ok gyanánt vehetni a' privilegiális pecsétnek kéznél nem létét. Ugyanis királyaink a' birodalomban és azon kívül szerte útazásuk' alkalmával ön jószántokból vagy mások' ajánlására gyakran osztottak ajándékokat 's kegyelmeket; mint-hogy azonban nálok csak a' titkos vagy a' gyűrűs pecsétnyomó volt, előlegesen azok alatt nyílt levélben adák elhatározásukat, igérvén annak adandó alkalommal, — az illető helyen, — elő-mutatásával jeles alakba öntését; az alkalom és hely pedig az előmutatásra csak ott lehetett, hol a' privilegiális pecsétnyomó őrizteték, t. i. a' cancellárnál. Így ígére V. István kir. fön-tebb említett nyílt levelét a' b. szűz' szigetében létekor jeles alakba öntetni; — így I. Lajos kir. Aversában kelt 1350-diki nyílt levelét a' hazába visszatértekor örökíteni. — Innen ma-gyarázható már, hogy az előlegesen kiadott nyílt levelekben többnyire a' kiadás' helye is följegyeztetett, de nem az ünne-pélyesen készült jeles alakú öröklevelekben; amaz által a' kir. kegyelem-adásnak ideje és helye csalhatatlanná tétetik, va-lamint az is, hogy az ott személyesen jelen volt fölségtől magá-tól származott : ellenben az ünnepélyes leveleket kiadni 's el-készíteni a' cancellár' dolga lévén, a' kiadási hely' följegyzése szükségesnek nem tartatott. — Nem ritkán találni nyomára olly kir. parancsnak, miszerint meghagyaték a' cancellárnak bizonyos nyílt levél' jeles alakba leendő öntetése, vagy kegye-lemnyerő' részére ollyan' kiadatása ¹⁾.

¹⁾ Például Zsigmond kir. Prágában kelt 1396-ki következő pa-

Második ok lehetett a' dolog' megérésére és kimenetelére való időengedés. Sokszor hirtelenkedés lett volna valamely ajándék vagy kegyelem iránt nyomban jeles alakú levelet kiadni, minthogy annak sikere a' beigtatással, vagy más fönforgó kérdés, hátráltató akadály' elhárításával történhetett meg foganatosan. Meghagyták ugyanazért az adományzó királyok gyakorta az adományos jószág' minemüségé' megvizsgálását, vagy előbb az abba leendő igtatást; és ha adományzásra alkalmasnak találtatott a' jószág, vagy ellenmondás nélkül ment végbe a' beigtatás, akkor adaták ki jeles alakú leveleiket; ezen szólás tehát : „dum nobis in specie fuerint reportatae“ a' netalán fönforgó akadályok' elhárítása utáni időt it teszi föl. Ámbár néha az idő meghatároztaték, jelesen egy vagy több év' elforgása hagyaték a' privilegiális alakba foglalásra; történt azonban, hogy három vagy négy, sőt több év múlva lőn az új szerkezet, vagy néha el is mellőztetett, olyan a' későbbi királyok által megerősítendő.

A' fölkérőre nézve : ha valamely akadály' fönléte gondoltatott, vagy olyannak elhárítása egész bizonyosnak nem reményltetett, mindenkor tanácsosb vala nyílt levelet kivenni a' nyert jogról vagy csak a' levéltaksák végett is : minthogy tökéletes foganat' nem nyerése esetében önmagát hasztalanul terhelte volna a' jeles alakú levél' kiváltásával; de különben a' törvények is ellenzéék illyek' kiadását, míg foganatos kimenetel nem jött a' kiadó' tudomására. Az örök bevallásról tudjuk, hogy mindaddiglan nem foglalák azt a' hiteles helyek jeles alakú levélbe, valameddig az illető személyek adás-vevéseikről változhatatlan megállapodásukat nem nyilatkoztaták;

rancia : „Sigismundus etc. Dilecto fideli suo Reverendissimo in Christo Patri Dno Joanni Strigoniensi Archiepiscopo, Primatique ac Apostolicae Sedis Legato, nec non Aulae nostrae Regiae supremo Cancellario Salutem et gratiam. Cum Stephanus filius Joannis de Fancsika etc.—Nos, recensitis fidelitatibus prefati Dominici Patris nec non Moysis — ipsas Possessiones — eisdem novae Donationis titulo perpetuo duxerimus conferendas, fidelitati vestrae Committimus, quatenus receptis praesentibus pro annonatis Dominico etc.—super hujusmodi nostrae donationis Literas nostras, sub majori nostrae Majestatis sigillo emanari faciatis secus non facturi. Datum Pragae, 1396.“ Horvát Istv. Verbőczy Emlék. II. R. Pest, 1819. 8. XXXIV. sz. 53. s köv. lap.

az osztályoknál pedig, míg az osztozó felek minden részbeni megnyugvásukat nem jelenték, az illető birtokhoz jutás nem sikerüle. Ez és hasonló dologbeli nyílt levelek tehát senkinek állandó örökjogot nem szerzhető előleges szerződésekként nézethetnek.

Mindezekből újabban is következtetjük a' kérdéses kifejezésnek nem egyéb, mint azon jelentését: hogy az azt viselő nyílt vagy zárt levelek állandó örökjogot magokban nem foglaló, hanem csak visszavitelökkel, privilegiális alakba-öntés által ollyatén jog' erejét viselni képes oklevelek legyenek; ugyanazért a' kifejezés egyenesen arra tartozik: hogy még ünnepélyesb alakba kell öntetniök, privilegiális erőt szerzendőbe.

103. §.

Az oklevél öröki jeles alakzatát a' róla függő pecsét' minővolta, és tartalmi beszédszerkezete eszközölvén: igenis szükség e' végett tudni a' jogvédőnek, miféle és mellyik pecsét szerzett idő szerint a' leveleknek állandó erőt? — Mind erről, mind amarról, miután több írók értekeztek, de magok a' 'privilegium' szerkezetbeli saját szavai kellőkép fölvilágosítást nyujtanának: bővebben szólni nem tartjuk itt szükségesnek; egyedül a' jeles alkatu levél' külső sajátságai különbözését érintjük befejezésül.

A' jeles alkatu örökleveleknek legrégibb időtől fogva kétféle külső alaki sajátságára akadni hazánkban; egyik tábla, másik könyv gyanánt nézethetik. — Az első az íróhártyának egy levelére és lapjára iratva, vagy közepén, vagy alsó szélén reá függesztve viseli a' pecsétet; az alul függesztés' divatakor annak alsó széle föl is hajtattott, a' néha igen nagy és nehéz tömegű pecsét' erősebben tarthatására; alkalmasb eltétel végett négy és több rétegbe össze is hajtattván. Illy táblaformájuk általán fogva régi királyaink' privilegiumai. — A' második leginkább akkor használtatott, midőn a' 'privilegium' nagy terjedésű tartalmának nem engedett helyet az íróhártya' egy levele vagyis lapja, ugyanazért több levelek öszvetéttévé, és hajtattván, könyv-formában készítettett a' 'privilegium', és pecsétje hasonlókép függően tétetett reá. Effélett adott már

Imre kir. 1197-ben az orodi káptalan' birtokairól 's jogairól, melyet is a' váczai káptalan 1337-ki általírásában úgy jelent ki: „Dominus Joannes filius Berend Praepositus Ecclesiae Orodien. in nostri praesentia constitutus, exhibuit nobis Privilegium in modum quatni, seu libri factum, Serenissimi Principis Domini Henrici quondam Regis Hungariae super possessionibus ejusdem Ecclesiae confectum, sigilloque ejusdem Domini Regis consignatum, non abrasum, non cancellatum, nec in aliqua parte vitiatum, petens a nobis humili cum instantia, ut tenorem et formam inter caetera ejusdem Privilegii in eodem quatno contenti — — de verbo ad verbum transcribi facere, et nostro sigillo autentico consignare dignaremur“ ¹⁾. Hasonló könyvalakú I. Mátyás kir. az esztergomi érsek' számára 1464-ben kiadott erősítő privilegiuma, melyet II. Ulászló kir. saját keze' aláírása mellett 1498-ban szinte olly formában megerősített; világosan mondatik ebben: „Fidelis noster Rms in Ch. Pater D. Thomas Archiepiscopus Strigoniensis summus et secretarius Cancellarius noster Mattis nostrae veniens in praesentiam, exhibuit nobis et praesentavit quaedam Privilegia Serenissimorum Principum Praedecessorum nostrorum quondam felicis recordationis Mathiae per modum libelli sub sua aurea bulla confirmata super certis libertatibus et donationibus, nec nos alias Litteras.“ — „In cuius rei memoriam, firmitatemque perpetuam praesens Privilegium nostrum sub forma libelli confectum, sigillique nostri duplicis appensione roboratum eidem Dno Thomae Archiepiscopo ecclesiae Strigoniensis duximus concedendum“ ²⁾. Ujabb időkben a' könyvforma-kiadás végképen kizárta a' táblaformákat. M. Theresia alatt már minden privilegiumokat könyv gyanánt alkotva bocsáta ki a' cancellária; melly szokás mostaniglan kivétel nélkül divatoz, az ajándéklevelekben mindenkor beírva lévén a' szóban forgó záradéki kifejezés: „Ubi praesentes nobis in specie reportatae fuerint, easdem in formam Privilegii redigi faciemus.“

¹⁾ Arad vármegye' leírása. I. R. Pest, 1836. 229. l.

²⁾ Codex Diplomat. Szechenyianus MS. in 4. Tom. IX. n. 58. — a nemzeti muzeum' kéziratai között. V. ö. u. a. Cod. T. VIII. n. 17. d. a. 1464.

MUTATÓJA

az ide mellékelt káptalani és konventi hiteles pecséteknek betűrendben.

- Aradi káptalané 1358-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† SIGILLVM. CAPIT *— VLIORODIENSIS †“ Belül: szent Márton' álló képe, jobb kezét áldásra, baljában a' püspöki pálczát tartva. L. 1. sz. a.
- „ 1555-ki okmányról. Alakja kerek. Körirata: „† SIGILLVM. NOVVM *u CAPITVLI *o ECCLESIE *o ORODIENSIS“ Belül: sz. Márton vitéz rácsozat előtt állva, a' mint ruhájának darabját szeli; feje fölött 1514. évszám látható, midőn a' pecsét készült. L. 2. sz. a.
- Bácsi káptalané 1352-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S. CAPITVLI. BACHIENSIS.“ Belül: sz. Péter a' földön állva, jobb kezében egyenes meztelen kardot, baljában könyvet tartva. L. 3. sz. a.
- „ 1361-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „S: MEMORIALE: CAPITULI: BACHIENSIS.“ Belül: sz. Péter' térdképe, jobbájában kétélű kardot emel, baljában könyvet tartva. L. 4. sz. a.
- „ 1439-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† SIGILLVM. CAPI-TVLI. BACHIE.“ Belül: sz. Péter' álló alakja, jobbájában egyenes kardot emel, baljában nyitott könyv. L. 5. sz. a.
- Besztercebányai káptalané 1802-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata 3 karimában; 1. „SIGILLVM CAPITVLI NEO SOLIENSIS AB ANNO 1802.“ 2. „† S OC—OV C-C NTVS BT GC M DO OC AST TVRVZ.“ 3. „MR. DNI IHV.“ Belül: sz. Mária a' kised Jézussal kezében, ülve. L. 6. sz. a.
- Boznai káptalané 1374-diki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S CAPITUL. SCI. PETRI. BOSNEN.“ Belül: sz. Péter térdalakban, jobbájában kettős kereszt, bal kezében könyvet tart. L. 7. sz. a.
- „ 1461-ki okmányról, Péterfi' S. Concilia etc. című munkája szerint. Alakja: kerek. Köriratának fele: „DE BOSNIASIG.“ Belül: sz. Péter feszületalakú kereszttel jobb kezében. Balfele rongált állapota végett alig kivehető. L. 8. sz. a.

- Boznai káptalané 1526-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S CAPITVLI SCIPETRI BOSNI. Belül : sz. Péter jobbájában pallossal, baljában könyvvel. L. 9. sz. a.
- Budai káptalané 1348-diki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† SIGILLVM CAPI TVLIBVDENSIS.“ Belül : sz. Péter ülve, jobbát áldásra, — baljában keresztet tartva. . . L. 10. sz. a.
- „ 1461-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† SIGILLVM CAPI * TVLI BVDENSIS.“ Belül : sz. Péter ülve, áldást nyújtandó, bal kezében hármassal keresztet. . . L. 11. sz. a.
- „ 1473-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S. ECCLEIE † CAP. BVDE.“ Belül : sz. Péter ülve, jobbát áldásra tartván. L. 12. sz. a.
- Csanádi káptalané 1345-ki okmányról. Alakja : kerek; körirata : „S CAPITVLI ECCLEIE CENADIEN.“ Belül : sz. Márton lovag a' sárkánnyal viadalban. L. 13. sz. a.
- „ Ugyanaz, újabb korból. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI : CSANADIENSIS.“ Belül : sz. Márton mezben, a' sárkánnyal viadalban. L. 14. sz. a.
- Csazmai káptalané 1325. okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI ECCLEIE CHAZMANSIS.“ Belül : három udvarra osztott szentek' képeivel; fölül két torony közt elnyúló fél holdon sz. Péter áldást osztván hold és csillag közt; alatta a' két torony közt egy madár és kettős kereszt; a' három udvar' középsőjében sz. Mária a' kisdéd Jézussal kezében, állva; legalul a' csúcsban 3 buzakalász. L. 15. sz. a.
- Diákovári káptalané 1374. Alakja : kerek. Körirata 2 karimában, a' külső : „† RENOVAT. VI. ART. 26. 1807. AVTHORIT. FRANCISCI I. REGIS HVNG. 1808.“ A' belső karimában : „† SIG. DE AN. 1374. CAP. S. P. BOSNEN SEV DIAKOVÁR ET SYRMI.“ Belül : sz. Péter térdalakban, jobbájában kettős kereszt, baljában könyv, 's feje körül S. P. L. 16. sz. a.
- Egri káptalané 1256. okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S : CAPITL : AGRIEN : ECCLESIE : S : JOHANNIS.“ Belül : szárnyait terjesztett sas, egyik lábán szent képet, másikon nyitott könyvet tartván. L. 17. sz. a.
- „ 1411-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPIOLI. AGRIEN ECCLEIE. POST PLAGAM.“ Belül : szárnyait terjesztett sas, fejét fénykör környezvén, lábai alatt papirtekercsen : „S. IOANES“ felirat olvasható. L. 18. sz. a.
- „ 1526-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM AVTENTICVM. CAPITVLI. AGRIEN. AN M.D.XXVI.“ Belül : szárnyait terjesztett búbosfejű sas, lábai alatt tekercsen : „S. IOAN.NES.“ L. 19. sz. a.
- „ 1699-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILVM AVTENTICVM. CAPITVLI. AGRIENSIS 1699.“ Belül : szár-

- nyait kiterjesztett sas, lábai alatt tekercsen : „S : IOHAN-
NES.“ L. 20. sz. a.
Esztergomi káptalané 1121-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata :
„. . . LVM. STGONIESIS CAPITVLI.“ Belül : várrom előtt két
szerzetes áll. Felső része e' pecsétnek már hiányos, azért a' „SIGI“
betűk nem láthatók. L. 21. sz. a.
„ 1141-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. MAIVS
CAPITVLI. S+GONIEN : ECCLIE.“ Belül : mennyezet alatt
áll az esztergomi érsek, magyar királynak fejére teendő koronával,
egy felől „REX VNGARIE“, más felől „ARCHIEPS S+GONIEN“
olvasható. L. 22. sz. a.
„ 1285-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. MINVS
CAPITVLI STRIGONIENSIS.“ Belül : sz. Albert, jobb kezét
áldásra emelve, balban a' püspöki páleza mellett könyvet tart, jobb
válla körül „ADALB - TVS“, bal válla fölött „S“ olvasható.
L. 23. sz. a.
Székesfehérvári káptalané 1291-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata :
„† SIGILLVM CAPITVLI. ALBENSIS. ECLESIE.“ Belül :
Máriát üdvözlő Gábor angyal; fejük fölött fénykör és Gábornak
kereszt is. L. 24. sz. a.
„ 1300-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S.
MEMORIALE : CAPITVLI ECLIE ALBENSIS.“ Belül : szüz
Mária álló alakban, kezeit imára tartván; vállai fölött „MR OY“
könyökeinél egy-egy csillag. L. 25. sz. a.
„ 1477-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM
CAPITVLI ALBENSIS ECLESIE.“ Belül : Máriát Gábor an-
gyal üdvözlő, jobb kezében páleza, balján templomalakot tart Má-
ria' elébe. L. 26. sz. a.
„ Ujabb korbeli okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILL.
CAPITVLI CATHEDR. ECCL. ALBA-REGALEN.“ Belül : sz.
Mária a' levegőben ülve, jobbán a' kis Jézus állva, kezében a' vi-
lágalma. Lábainál a' koronás magyar címert egy angyal tartja,
előtte pedig sz. István magyar király térdel. Sz. Mária' jobbán
az országos korona-ékszerek láthatók. L. 27. sz. a.
Gyulafehérvári káptalané 1291-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró.
Körirata : „† S. CAPITVLI. ECLESIE TRANSILVANE.“ Be-
lül : a' daemon' sárkányát tipró sz. Mihály arkangyal szárnyakkal
állva, oldalán egy-egy csillag látható, feje fölött szemcsés fénykör.
L. 28. sz. a.
„ 1394-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI
ECCLESIE TRANSILVANE.“ Belül : sz. Mihály arkangyal
szárnyakkal, sárkányon áll, jobb kezével dárdát szúr annak tor-
kába; fénykörös feje mellett bal oldalon egy csillag látható.
L. 29. sz. a.
„ 1598-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S † CAPITV-

LI ECCLESIAETRANSIL. † 1.575.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' daemon' sárkányát tiporva, jobb kezével dárdát szúr torkába, fénykörös feje' bal felén egy csillag látható.

L. 30. sz. a.

Gyulafehérvári káptalané 1609-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata :

„* SIGIL CAPITVLI ECCLESIAE TRANSSILVANIEN. 1609.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, bal oldalán csillag van a' feje felett; jobb kezével dárdát szúr a' sárkány' szügyébe, melyen áll. L. 31. sz. a.

„ 1729-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „* SIGIL * CAPITVLI ECLESIAE * TRANSSYLVANIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' sárkányt tiporva, feje fölött kereszt, jobbával dárdát szúr a' daemoni állatba, baljában pajzsot tart. L. 32. sz. a.

Győri káptalané 1385-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† † SIGILLVM CAPITVLI IAVRIENSIS ECLESIE.“ Belül : sz. Mária oltáron ülve, a' kisded Jézust ölében, a' világgyolyót jobbában tartván; napkarikás fejöknél jobbról egy galamb ágat hoz, balul Jézus' feje fölött egy csillag, és görög betűkkel „RM̄ XPI“

L. 33. sz. a.

„ Más. Alakja : kis kerek. Körirata : „† SIGILLVM CAPITVLI GEVRIENSIS.“ Belül : szüz Mária' mellképe, kisdedét öelve.

L. 34. sz. a.

Hantai káptalané 1280-ki okmányról. Alakja : esücsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM CAPITVLI HANTENSI.“ Belül : sz. Mihály szárnyakkal a' sárkányon állva, ennek torkába dárdát szúr, fején napkarikája, bal kézben világgyolyót tart. . . . L. 35. sz. a.

Kalocsai káptalané 1338-ki okmányról. Alakja esücsos monyoró. Körirata : „† S. MEMORIALE CAPITVLI COLOCENSIS.“ Belül : sz. Péter térdelve, baljában könyv, jobbában kulesalak látható.

L. 36. sz. a.

„ 1739-ki okmányról. Alakja : esücsos monyoró. Körirata egy negyed karimában : „CAPITVLI COLOCENSIS.“ Belül kisebb körben : sz. Péter horgonyon állva, jobbában nyílt könyvet, baljában kettős kulesot tart; a' körülövedző nagyobbik körben fölül angyal fő, alul 1739, jobbról orosz lány, balról sas áll, mint paizst tartók. L. 37. sz. a.

Kői káptalané 1318-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† CAPITLI BEATI STEPHANI PTOMRIS. DE KVI.“ Belül : sz. István martyr' megkövezése; fölötté félkörben sz. áldást osztó üdvözítő. L. 38. sz. a.

Nyitrai káptalané 1271-ki okmányról. Alakja : esücsos monyoró. Körirata : „SIGILLVM. CAPITLIS NITRIENSIS ECLI.“ Belül : székesegyház' képe. L. 39. sz. a.

„ 1283-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. MINVS

- CAPITVL I. ECLIE NITRIEN.“ Belül: sz. Emeran püspök, jobb kezével áldást oszt, balban a' püspöki páleza és egy könyv. „ME ABEVM S. S.“ L. 40. sz. a.
- Nyitrai káptalané, ugyanez utóbbi egy Héderváron talált pecsét szerint szívalakban. Belül a' rajz egészen hasonlít a' fönnbbihez, de körirata néhány betűben eltérő, t. i. : „† S. MINVS CAPITVLI. ECLIE. NITRIENSIS.“ L. 41. sz. a.
- Pécsi káptalané 1244-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† S CAPITVLIQVINQ VEECCLESIENSIS.“ Belül: sz. Péter, a' fején napkarikával, álló alakban, jobbában kettős kulcsot tart. L. 42. sz. a.
- „ 1278-diki okmányról. Alakja: gyengén csúcsba menő monyoró. Körirata: „SCAPITVLIECCLES. QVINQVE. ECCLEIEN.“ Belül: két oszlop fölött látható szentegyház alatt ül szent Péter, kulcsot tartván jobbában, mellette „S. P.“ . . . L. 43. sz. a.
- „ 1503-ki okmányról. Alakja: nagy csúcsos monyoró. Körirata: „S CAPITVLI. ECCLIE QVIQVECCLIEN.“ Belül szinte sz. Péter ülve két oszlop között, melyeken a' templom látható; kezében kulcs és könyv, vállai mellett „S. P.“ . . . L. 44. sz. a.
- „ 1529-ki okmányról. Alakja: kisebb csúcsos monyoró. Körirata: „SCAPITVLIECCLESIE QVIN-QVE.ECCLESIENSIS.“ Belül: egy felhőből kiálló bal kézben kettős kulcs. . . . L. 45. sz. a.
- „ újabkori okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „SIGILLVM * CAPITVLI * ECCLESIAE * QVINQVE * ECCLESIENSIS * IN * REGN * HVNG.“ Belül: sz. Péter két oszlop között ülve, jobb kezében két egymásba függesztett kulcs, baljával térdén nyílt könyvet tart, 's feje felett a' szentlélek lebeg napsugár közt, az oszlopok mellett „S P P A.“ L. 46. sz. a.
- Posegai káptalané 1263-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „S CAPITVLI BEATI PETRI DEPOSAGA.“ Belül: sz. Péter álló alakban, kulcsot tartván kezében. . . . L. 47. sz. a.
- „ 1279-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata: „† S. CAPITVLI ECCLESIE SCI PETRI DE POSIGA.“ Belül: sz. Péter ülve, jobb kezével áldást osztván, baljában könyvet tart; vállai fölött „S. P.“ betűk láthatók. L. 48. sz. a.
- Pozsonyi káptalané 1251-diki okmányról. Alakja: kis kerek. Körirata: „† S. ECLESIE. SALVATORIS. POSO.“ Belül: két tornyos templom fölött középen az üdvözítő látható. . . . L. 49. sz. a.
- Szathmári káptalané 1836-ki okmányról. Alakja: monyoró. Körirata: „SZATHMÁRI. KÁPTALAN. HITELES. PECSÉTJE. 1836.“ Belül: az országos korona-ékszerek előtt sz. István király térdén állva, fölül a' felhőkön sz. Mária a' kisded Jézussal, mint Magyarország' pártfogója. L. 50. sz. a.
- Szegniai káptalané — — szakbeli okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S. CAPITVLI. ECCESEGNEMISIS* “ Belül: sz. Mária tró-

- non ülve, a' kised Jézussal ölében; körülötte jobbról 7 csillag közt a' nap, balról 13 csillag közt a' fél hold. . . . L. 51. sz. a.
- Szepesi káptalané 1540-diki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† SCAPTVLIECLESE. BEATI. MARTINI. DE SCEPV. “ Belül: sz. Márton lóháton, az előtte térdelő koldusnak ruhájából darabot szel kardjával; jobb válla fölött egy csillag látható. L. 52. sz. a.
- Szerémi káptalané 1358-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† CAPITVLI ECLESIESA NCTIRINE: DE SYRMIA. “ Belül: egy püspök alakú szent, álló alakban, jobbját áldásra tartván, baljában a' püspöki páleza, jobb keze alatt egy csillag. . . . L. 53. sz. a.
- Titeli káptalané 1325-diki okmányról. Alakja: csüses monyoró. Körirata: „† S CAPITVLI TITVLEN SIS ECCE. “ Belül: Krisztus, mint szent bőleség' jelképe, ülve, jobb kezét áldásra tartván, baljában egy könyvet, kerületében „DEI SAP IE NCIA. “ L. 54. sz. a.
- Vácsi káptalané 1457-diki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† S MAIVSCAP ITVLIWACIENSIS. “ Belül: sz. Mária a' kised Jézust ölében tartván, jobb válla mellett egy † előtt repülő sas, bal válla fölött egy csillag. L. 55. sz. a.
- ” 1700-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „SIGILLVM * CAPITVLI* VACIENSIS* 1700. “ Belül: sz. Mária félholdon ülve, jobb karján a' kised Jézus, bal kezében kormánypáleza. L. 56. sz. a.
- Várad káptalané 1338-diki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „S. MAI. CPLI. VARADIEN. ECCE. AD. PVILEGIA. “ Belül: sz. László koronás királyunk, jobb kezében bárd, balban a' világgyólya kereszttel. L. 57. sz. a.
- ” újabb korból. Alakja: monyoród. Körirata: „SIGILLVM. CAPITVLI. VARADIENSIS. “ Belül: sz. Mária, bal karján a' kised Jézus, jobbában a' világalma. L. 58. sz. a.
- Vasvári vagyis szombathelyi káptalané 1348-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† SCAPITVLI ECCLIESIE CASTRIFERREI. “ Belül: sz. Mihály arkangyal szárnyakkal a' sárkány' hátán állva, egyfelül keresztes dárdát annak torkán keresztül szúrva. Egyik oldalán „S. MICHAEL, “ másikán „ARCHANGEL “ felirat. L. 59. sz. a.
- ” 1588-ki évről. Alakja kerek. Körirata: „SIGILLVMCAPITVLI CASTRIFERREI RENOVATVM* AN* “ Belül: sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, a' mint a' daemon' sárkányát tiporja, jobb kezében kétélű egyenes kardot mérve, baljában mérleget tartva; a' sárkány fölött „1.5.8.8. “ L. 60. sz. a.
- Veszprémi káptalané 1264-ki okmányról. Alakja: kerek. Körirata: „† SIGILLVM CITATIONIS. “ Belül: sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, karjait kiterjesztve. L. 61. sz. a.

- Veszprémi káptalané 1324-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM. CAPITVLI. VESPRIMIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal koronás fővel és szárnyakkal, karjait kiterjesztve, sárkányon állva. L. 62. sz. a.
- „ újabb korból. Alakja : kerek. Körirata : „SIGILLVM. CAPITVLI. VES PRI MIENSIS.“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal, fején a' napkarikája, két kezével dárdát szúr a' sárkány' torkába, mellyen áll. L. 63. sz. a.
- Zágrábi káptalané 1189-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „* SCAPITVLIS A. GRABIENSIS.“ Belül : sz. Péter koronás fővel ülve, jobb kezében lilomos kormánypálcát, bal kezében a' keresztet világalmát tartva; fölötté öt tornyos templom. L. 64. sz. a.
- „ 1297-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „*S* CAPITVLI* *ECCLESIE* ZA * GRABIENSIS* “ Belül : oszlopokon álló nagyobb templom, 's az oszlopok közti rácsoszatban jobbról sz. Mária kised Jézust tartván ölében, előtte térdel koronás szent — — — király, feje körül napsugárzat, jobb kezében egy két tornyos kis alakú templomot emelve. . L. 65. sz. a.

Konventek.

- Budai felhévizi keresztetek' konventjének pecsétje 1296-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. FRATRIS DOMVS HOSPITALIS. SCI (sancti) REGIS HVNGARIE.“ Belül : egy rendi lovag álló alakban, bal kezében könyvet tartva. L. 66. sz. a.
- Csatári konventé 1250-ki okmányról. Alakja : monyoró (sértett). Körirata : „... ILLVM CAPI. DECHATA.“ Belül : két egymáson keresztülfűzött szalag, az egész pecsét' hosszán keresztüllóg. L. 67. sz. a.
- „ 1310-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „CONVENTVS BEATI PETRIAPLI DE CHOTA.“ Belül : szent Péter padon ülve, jobb kezében kettős kulesot, baljában könyvet tart; bal vállá mellett a' nap látható. L. 68. sz. a.
- Csornai konventé 1498-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „† S. CONVENTVS v D v CHARNA v OSLONIS“ Belül : sz. Mihály arkangyal szárnyakkal térdelvén, kezeiben füstölőt tartván, alatta egy kis csillag, feje fölött pedig nagyobb csillag látható. Hátulsó szárnya fölött pedig egy egész a' köriratba fölerő sas van ferde négyszögü paizsban. L. 69. sz. a.
- Csurgói keresztetek' konventjeé 1274-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata olvashatlan. PL az egyik felén és alul L kivehető. Belül : úgy vélem a' csurgói keresztetekhez hasonló alak, mellyből azonban csak a' fej látható épen. L. 70. sz. a.

- Esztergomi keresztesek' konventjeé 1258-ki okmányról. Alakja: csúcsos monyoró. Körirata : „† S. CAPITL' DOMVS. HOSPITAL. S. STEPH' REG. STRIGON.“ Belül : koronás szent István király ülve, jobb kezében lilimos kormánypálca, bal kezében pedig a' világgyóóját tartván. Két felén „SCS“ és „REX“ fölírat. L. 71. sz. a.
- Fehérvári (szekes) keresztesek' konventjeé 1332-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI. DOMS HOSPITALIS. B. REG. STEPNI. DE. ALBA.“ Belül : ugyanazon konvent' keresztese álló alakban, karjait kitárván, baljában nyitott könyvet emel. L. 72. sz. a.
- Garai keresztesek' konventjeé. Alakja : csúcsos kis monyoró. Körirata : „† SIGILLV. CONVENTVS. GARANIANI.“ Belül : álló alak, feje fénykörben; jobbában keresztet, baljában könyvet tartván. L. 73. sz. a.
- Hatvani konventé 1845-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. ONW. ETE. D. HOTW.“ Belül : szent Margit térdelve, fején fénykör, jobbában pálmaág, előtte csillag, háta mögött fél hold. L. 74. sz. a.
- Jászói konventé 1298-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CONVENTVS DE IASOVE.“ Belül : szent János, fején fénykör, baljában a' husvéti bárány, jobbában egy könyv, s jobb karja mellett virágág. L. 75. sz. a.
- Kapornaki konventé 1292-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. CONVENTVS SCI. SALVATORIS. DC. COPVRNVCH.“ Belül : üdvözítők' képe ülve, feje fénysugárokkal környezve, jobbát áldásra emelve, baljában könyvet tart. L. 76. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1433-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „CONVENTVS. SANCTISALVATORIS. DE. COPORNOC.“ Belül : üdvözítők, mint sirjából föltámad, jobbával áldást oszt, baljában a' zászló, fejét fénysugár környezi. L. 77. sz. a.
- Kolosmonostori konventé 1466-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S. CONVENTVS BETE MVI RGINS : DE COLOSMONAT.“ Belül : sz. Mária, a' kised Jézust tartván ölében, fejeik koronásak és fénykörzöttek, mindkét oldalukon egy-egyszárnyas angyalimára tartván kezeiket. L. 78. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1575- és 1700-ki okmányról. Alakja : kised kerek. Körirata : „SIG. CON MON. BÉA. M. R. VIR. DE. COL. MON. 157.5.“ Belül : két goth-alakú rajz közt sz. Mária koronás fövel, jobb karján a' kised Jézust tartván, ennek feje fénykörnyezett. L. 79. sz. a.
- Leleszi konventé 1655-ki okmányról. Alakja : kised kerek. Körirata : „* SIGILLVM CONVENTVS S. CRVCIS. DE LÉLES* “ Belül : kettős kereszt három hegyfok felett, alatta két oldalon virágok, fölül a' jobb oldalon csillag, a' balon pedig félhold. L. 80. sz. a.
- Nagyváradí konventé 1838-diki okmányról. Alakja : nagy kerek. Kör-

- irata : „† SIGILLVM CAPITVLI WARADIENSIS.“ Belül : szent űlve, fején süveg és fénykör, baljában püspöki pálcza, jobbát áldásra tartván. L. 81. sz. a.
- Sági (Ipoly-) konventé 1397-ki okmányról. Alakja : nagy kerek. Körirata : „† S VET ECC. SON D'SAG IXXPVLO9D PONOSTN“ Belül : sz. Gábor arkangyal mint Máriát üdvözlí, fejk fölött a' szentlélek galambalakban. L. 82. sz. a.
- Somogyi konventé 1390-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S. CAPITVLI. MONASTERII. SANCTI EG. IDII. DE SIMIGIO.“ Belül : három szerzetes álló alakban, a' két szélső a' középső elibe üres pajzsot tart, fölöttük jobbról egy csillag, balról a' fél hold látható. L. 83. sz. a.
- Szalavári konventé 1757-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SIGILLVM CONVENTVS SANCTI ADRIANI DE ZALA.“ Belül : sz. Adorján, jobb kezében zászlót, baljában pajzsot tartva ; alúl „1757“ látható. L. 84. sz. a.
- Szegszárdi konventé 1344-ki okmányról. Alakja : kerek. Köriratán részben ez olvasható még : „SIGIL'C VLP' CLDEIV AD †“ Belül : üdvöztönk ülvé, fején fénykör, jobbát áldásra tartván, baljában egy könyv ; jobb könyökénél „E,“ bal könyökénél „A“ betük, az utóbbi fölött egy csillag van. L. 85. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1470-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Gothalakú köriratából csak kevés betü látható félig elkopott alakban, mellyek közöl a' végen azonban — *erast* világosan kivehető. Belül : kilencz tornyos goth-alakú templomban ül az üdvöztó, fején fényugár, jobbát áldásra tartván, baljában a' világ-golyója. L. 86. sz. a.
- Szentbenedeki gróni konventé 1232-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† SCAPITVLISACI BENE.DCI. DE GRANA.“ Belül : három tornyos egyház, mellyek' középsőjén kereszt van. L. 87. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1366-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† CONVENTVS. INCI. BEI EDICTI. D' GRON.“ Belül : azon rendbeli szerzetes derékalakban, jobbát áldásra tartja, baljában egy nyílt könyvet tart. L. 88. sz. a.
- „ Ugyanazon konventé 1480-ki okmányról. Alakja : nagyobb kerek. Körirata goth-alakú betükkel : „† S. CONVENTVS. ECLIE. STI BENEDICTI DE. IVXTA. GRAN.“ Belül : sz. Mária koronás fövel fél holdon állva, jobb karjában a' kised Jézus, baljában a' világ-golyója, mindkettőjük fején fénykör, Mária'alakja sugarak közt. Elötte egy püspök térdöl összetett kezekkel, hóna alatt a' püspöki pálczát tartja, feje felett egy kereszt. L. 89. sz. a.
- Szentjogi konventé 1470-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „* SIGILLV CONVETVS : ECLIE : S. S. TNNI CIREGIS : DE : SENTJOG.“ Belül : egy kéz áldást osztó alakban, karba támasztott püspöki pálcza, e' felett korona és csillag. L. 90. sz. a.

Szentjégi konventé 1471-ki okmányról. Alakja : csúcsos monyoró. Körirata : „SI VM. CONVENTVS ECLE S. STEPHANI. REGIS. DE. ZENTIOG.“ Belül : egy karkéz újjait áldásra tartva, fölötté levegőben korona látható, melly fölött két, alatta pedig egy kis csillag látható. L. 91. sz. a.

„ Ugyanazon konventé 1471-ki okmányról. Alakja: nagyobb csúcsos monyoró. Körirata goth-alakú betűkkel : „† SIGILLVM CONVENTVS MONASTERII SANCTI REGIS STEPHANI DE ZENTY JOG.“ Belül : szinte egy áldást osztó karkéz, melynek a' felső vállrészére magyar korona van illesztve gyöngy-koszorú és belül virágos karika által; az újjak fölött egy kigyó-alakba font szalag, e fölött három, az újjak mellett négy és a' kar mögött öt csillag ékesítvénnyel. L. 92. sz. a.

Szentmártoni konventé 1290-ki okmányról. Alakja : kisdéd. Körirata : „† SIGILCAPTLI SCIMARTINI DEMOTEPANNONIE.“ Belül : két oszlopon fekvő boltozat alatt három szerzetes alak, melyek közül a' középső nyitott könyvet tart. . . . L. 93. sz. a

„ Ugyanazon konventé 1723-ki okmányról. Alakja : nagyobb kerek. Körirata : „†. SCAPITV LI* SMARTINI* DE SACRO * PANNONIAE* : O : S : B.“ Belül : szent Márton ülve, lábai a' sárkányon, fénykörnyes fején püspöki süveg, jobbjaival áldást oszt baljában a' püspöki páleza. Jobb oldalán egy sz. szerzetes szárnyakkal kelyhet emel 's fölötté egy sas csővel röpül; bal oldalán szinte egy szerzetes áll, ennek feje fölött csillag van. L. 94. sz. a.

Turóczy konventé 1291-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S CONVENTVS BTE. II. D. CAST. TVRVL.“ Belül : sz. Mária, koronás fővel a' kisdéd Jézust térdén állva tartja; jobbjáról a' háta mögött „IHV“ balról előtte pedig „MR. DII I.“ olvasható. L. 95. sz. a

Újudvari keresztesek' konventjeé 1308-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata, mennyiben az elejének sértett állapota miatt még olvasható : „† S CRVCIFEROR. DE NOVACVRIA.“ Belül : az egész pecsét' üregét betöltő nagy kereszt, felső jobb sarkában csillag, balban fél hold van. L. 96. sz. a.

Váradhegyfoki (Nagy-) konventé 1289-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „SCONVENTVS. SCI STEPHANIPTI.“ Belül : egy szerzetes álló alakban, fején süveg, jobb vállá fölött a' püspöki páleza' karimája látható. L. 97. sz. a.

„ Ugyanotti apáca-konventé 1558-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S CAPITVLI. SANCTI. STEPHANIPROTOMARTIRIS. TE PROTORIO WARADIENS.“ Belül : sz. István vértanú, jobbjaiban könyvet, baljában pálmaágat tart, fején fénykör. L. 98. sz. a.

Vásárhelyi (Somlyó-) apáca-konventé 1511-ki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „S CONVENTVS † MONIALIVM † DE † WA-

SARHEL†⁴ Belül : sz. Mária, egészen fénysugár közt fél holdon állva, jobb karján a' kisded Jézus, baljában dárdát tartva, koronás fénykör környezi. L. 99. sz. a.
 Zoborhegyi konventé 1361-diki okmányról. Alakja : kerek. Körirata : „† S' CAPITVLI : ECCL' E : SCI : TPOLITI : DE ZVBVRO.“
 Belül : váralaku kolostor három toronnyal, mindegyik közt egy-egy kereszt. L. 100. sz. a.

Figyelmeztetés nélkül is észreveheti mindenki, miszerint az elsorolt és hű rajzban színről színre látható pecsétek' mindenikének tulajdonosa vagyis az illető hiteles helyek' leírásai a' történelmi részben kimerítőleg elő nem fordulnak; valamint viszontag az is észrevehető, mikép minden leírt hiteles helynek pecséttrajzai itt nem találhatók. Mindez, mind amaz a' kellő adatok' és anyagok' hiánya miatt történt. Magában a' kincstári titkos levéltárban bukkantam több oly jeles oklevelekre, melyekről régi divat szerint selyem kötelékről függő és félgolyó alakú viasz anyagra nyomott pecsétek' képletei és köriratai már elporlódván, kivehetlenné váltak, majdan időjárással végkép is elenyészendők.

A' mely pecsétek nen eredeti példányról rajzolják, hanem Battyányi, Péterffy, Pray 's mások' közlései után közölhetnek, a' történelmi szöveggel egybevetőleg könnyen kitűnethetnek.

Még csak azt kívánom megjegyezni, mikép a' pecsétekről helyjel-közzel találhatók azon kifejezéseim, hogy azok' divata itt vagy amott maiglan fön van, az 1848-dik év előtti korszakról értendők, midőn t. i. a' hiteles helyek' működése országszerte megszüntetett.

Ha régésztudomány-kedvelő ifjaink közül valakinek szándoka volna pecsétgyűjteményeinket folytatólag bővíteni, erre nézve gazdag forrásul szolgál a' m. Akadémia' diplomatikai gyűjteménye és a' nemz. muzeum' régiségei, miket nekem működésem' alkalmával használnom nem lehetett.

F Ü G G E L É K.

A' kórházbeli keresztesek' konventjeiről mint hiteles helyekről.

Mióta halhatatlan történetbuvárunk Pray György' a' vránai perjelségről írt nagy fontosságu értekezése: *Dissertatio de Prioratu Auranac. Viennae, 1773.* napvilágot látott: iróink kevés adatokat közlöttek a' világhírű szerzetes rendnek honunkbeli viszonyairól; pedig nem létezett rend hazánkban az Árpádok' korszakában, melly annyi befolyást gyakorolt volna a' magyar nép' életére és állami viszonyaira, mint épen ez. Tömérdék jószágokat bírván ugyanis a' hon' különböző vidékein a' jeruzsálemi keresztes vitézek, kiknek egy osztályát tevék a' kórházbeliek, nem csak úri és vérjogi hatalommal, törvényhatósággal voltak felruházva, hanem fegyverrel védtek a' keresztyénséget a' pogányság ellen, békeidőben a' kórházakban betegeket ápoltak és gyógyítottak, mi által az orvosi tudománynak is terjesztői lettek, sőt azon felül házaik és konventjeik hiteles helyekül szolgálván, az ország' lakosinak jogai fölött örködtek, 's okmányokat adtak ki. Mint illyeket mutattuk be fönnebb a' budafelhévízi, bűi, esztergomi, fejérvári és marmarosi konventeket.

Stier Theophil lipcei tudós tartott meg számunkra és bocsátott nyilvánosságra egy igen nevezetes okmányt (a' *Magyar Sajtó* 1855-ki 99. sz.), melly megérdemli, hogy e' helyt is beiktassuk. Így hangzik az 1230-dik évi oklevél szóról szóra:

„Frater Nicolaus de Redewitz Ordinis Cruciferorum perceptor ceterorum fratrum in Regno Hungarie missorum Capitaneus Zeuerniten. (Zeuernensis) nec non Comes monetarium Cibimnien.

„Fidelis nobis dilecte! Noueris quod veniret (uenerit) ad nostri presenciam harum serie uidelicet exhibitor, nobis graui

„cum instantia querela proponens, qualiter Stepphanus filius
„Emerici sibi aliquot oues absque omni iudicio ac minus juste
„sed uiolenter abstulisset in ipsius dampnum et prejudicium
„valde magnum. Quo circa tue presentibus mandamus fide-
„tati cause, quatenus ita . . . prefato Stepphano in scriptis
„finitissime percipias, ut eidem predictas indebite oues ab-
„actas restituat et assignet indilate. Si saltem secus fecerit,
„tamen eundem in aliquo permanere et existere dampno nul-
„latenus uolumus aliquali : quia si idem Stepphanus quicquam
„accionis et questionis seu causarum articulis aduersus istum
„exhibitorum habet uel habuerit, ad nostri presentiam aut
„coram tua fidelitate iudice prosequi teneat, ex parte quo-
„rum nos uel tua fidelitas omni contra eundem querulanti
„iuris et iusticie aut satisfaccionis exhibebimus seu exhibebis
„complementum, prout dictauerit ordo iuris. Datum in una
„villula M. tria milliaria de Mihald, feria secunda proxima
„post festum beati Pauli primi heremite. Anno cc. tricessimo.
